

Het Vangnetwerk

Lauren Romijn

Scriptie aan de Reinwardt Academie

2 juni 2015

EEN MODEL WAARIN DE RELATIES VAN DE
ARCHIEFINSTELLING CENTRAAL STAAN

He's not the hero. He's a watchman and active advisor. The Archiman.

Een onderzoek over hoe de archiefinstelling de samenleving kan verkennen en met het brede publiek kan samenwerken in het waarderen, selecteren en acquireren van particuliere archieven.

Amsterdam, 2 juni 2015

Naam: Lauren Romijn
Studentennummer: 100612869
E-mail: lauren.romijn@planet.nl

Reinwardt Academie
Afstudeeronderzoek Cultureel Erfgoed
Begeleider: Ellen van Veen

Samenvatting

Tijdens mijn afstudeerstage bij het Streekarchief Midden-Holland heb ik voor het eerst ervaring opgedaan met de *non-custodiale* archivaris. De *non-custodiale* archivaris is iemand die zijn of haar archivalische kennis inzet ten behoeve van archiefvormers. Archivarissen komen steeds vaker uiteenlopende uitdagingen tegen met betrekking tot het behouden van particuliere archieven. Samen met de archiefvormers en de lokale omgeving werkt de archivaris aan het behoud van deze archieven. Het opbouwen van goede werkrelaties is hier cruciaal. In dit afstudeeronderzoek is onderzocht hoe deze relaties tussen de archiefinstelling, de archiefvormer en de omgeving tot stand kunnen komen. Deze bevindingen zijn samen met waarderingsmethodieken uit het archiefveld vastgelegd in het vangnetwerk. De hoofdvraag van dit afstudeeronderzoek is: *wat kan het concept van het 'vangnetwerk' betekenen voor de veranderende rol van de archivaris in de zichzelf documenterende samenleving?* Deze scriptie is gewijd aan het concreet maken, uitbreiden en verbeteren van het vangnetwerk. Daarnaast heb ik ook vier deelvragen geformuleerd.

1. Welke ontwikkelingen speelden de afgelopen tien jaar een belangrijke rol op het gebied van waardering, selectie en acquisitie van particuliere archieven?
2. Welke vaardigheden heeft een archivaris nodig in het vangnetwerk?
3. Hoe kan participatie bijdragen aan de toepassing van het vangnetwerk?
4. Hoe kan de organisatie van een archiefinstelling bijdragen aan de acceptatie en toepassing van het vangnetwerk?

Het vangnetwerk heb ik uitgewerkt door middel van literatuur en interviews met verschillende erfgoedprofessionals. Met de interviews heb ik het vangnetwerk getoetst. Dankzij de input van de geïnterviewden is het vangnetwerk een erfgoed breed model geworden. Het afstudeeronderzoek trapte af op 2 februari 2015 en de inleverdatum voor het onderzoeksverslag was vastgesteld op 19 mei 2015. Later verschoof de inleverdatum naar 2 juni 2015.

Het resultaat van dit onderzoek is het vangnetwerk. Dit model bestaat uit zeven fases. Deze fases zijn: verkennen, het vaststellen van thema's, identificeren, bewustmaken, ondersteunen, verbinden en overdracht. Dit vangnetwerk heeft ook twee doelstellingen: het opbouwen van een wederkerige relatie met lokale archiefvormers en het in kaart brengen van archieven die van sociaal maatschappelijk en cultuur historische belang zijn.

Naast het vangnetwerk heeft het onderzoek ook andere bevindingen opgeleverd. Het visierapport *Gewaardeerd Verleden* heeft een hernieuwde belangstelling voor het waarderen van particuliere archieven veroorzaakt. De VNG heeft in het verlengde van *Gewaardeerd Verleden* de opdracht gegeven om een systeemanalyse en een trendanalyse te ontwikkelen. Bij de trendanalyse hoort ook een handreiking waarmee archiefinstellingen een lokale trendanalyse kunnen maken. De archiefinstelling kan zo maatschappelijke ontwikkelingen en de betrokken archiefvormers in de lokale omgeving in kaart brengen. Een bezwaar tegen deze trendanalyse is de mogelijkheid dat de trends die de archiefinstelling waarneemt niet overeenkomen met de trends die de samenleving ervaart. Dit probleem kan verholpen worden als de archiefinstelling particuliere archiefvormers uit de lokale omgeving door middel van participatie betreft bij het maken van de trendanalyse. De archiefinstelling kan dan ook beginnen met het opbouwen van een wederkerige relatie met deze archiefvormers.

Het in kaart brengen van maatschappelijke ontwikkelingen door middel van participatie speelt ook een rol in het vangnetwerk. Het vangnetwerk kan daarom ook gebruikt worden door musea. Maatschappelijke ontwikkelingen leiden tot de creatie van immaterieel en materieel erfgoed in de lokale omgeving. Zowel musea als archiefinstellingen willen dit erfgoed in kaart brengen en

behouden. De instellingen kunnen door samen te werken maatschappelijke ontwikkelingen sneller en beter in kaart brengen en als een gevolg het erfgoed van de lokale omgeving beter behouden.

De afgelopen drie decennia is het archieflandschap veranderd van het oude naar het nieuwe *business model*. Door de digitalisering is de archiefinstelling niet meer de enige bron van historische informatie voor onderzoekers. Daarnaast ontstond er in het archieflandschap ook een potentieel grote groep nieuwe archiefgebruikers. Deze nieuwe gebruikers worden steeds vaker bij archiefinstellingen betrokken door middel van participatieve projecten. In het nieuwe *business model* hebben archiefinstellingen een nieuwe missie nodig waarin mensen en niet de archieven centraal staan. Archiefinstellingen worstelen in het nieuwe *business model* nog steeds met een ontoegankelijk imago. Hierdoor worden deze erfgoedinstellingen al snel als irrelevant afgedaan door het brede publiek. Musea hebben te maken met dezelfde problematiek en vraagstukken. Beide instellingen zien participatie als de oplossing. Ook op dit gebied kunnen de instellingen van elkaar leren.

Mensen bewustmaken van de waarde van archieven en archiefbeheer is een van de belangrijkste taken van de *non-custodiale* archivaris. Pas als deze taak is voldaan kunnen archivariissen en archiefvormers samenwerken aan het behouden van waardevolle archieven. Uit het onderzoek is ook gebleken dat een archivaris in het vangnetwerk meerdere rollen aanneemt. In het verlengde van deze rollen heeft de archivaris zowel archivalistische als niet-archivalistische kennis nodig. Communicatieve vaardigheden, *community management* en relatiebeheer behoren tot deze laatste groep vaardigheden.

Het vangnetwerk kan alleen succesvol zijn als het geïmplementeerd wordt in de organisatie van een archiefinstelling. Deze implementatie zal geconfronteerd worden met verschillende barrières. Veel archiefinstellingen worden geconfronteerd met bezuinigingen. Het leggen van relaties met particulieren kost tijd. De werkcultuur van een archiefinstelling kan ook een barrière zijn. Deze barrières worden overwonnen met vijf punten van *best practice*. Ten eerste nemen de directeur en de managers een voorvechtersrol op zich namens het vangnetwerk. Zij ondersteunen en verdedigen het vangnetwerk tegenover het hogere management of bestuur. Ten tweede wordt de verantwoordelijkheid voor het vangnetwerk niet bij een aparte afdeling gelegd maar valt deze verantwoordelijkheid onder de gehele organisatie van de archiefinstelling. Het derde punt van *best practice* is het actief benaderen van nieuwe participanten. De archiefinstelling vertrouwt niet telkens op dezelfde groep mensen maar denkt kritisch na over het benaderen van nieuwe participanten. Het vierde punt gaat over evaluatie. In een bepaald kader worden de vorderingen van de implementatie vastgelegd. Alle medewerkers van een archiefinstelling zijn betrokken bij de evaluatie. Het laatste punt van *best practice* gaat over de bijdrages van externe partners. Deze partners kijken met een andere blik naar de archiefinstelling en geven feedback over de implementatie van het vangnetwerk. De externe partners zwengelen discussies aan die de organisatie anders uit de weg gaat of niet opmerkt. Met deze vijf punten van *best practice* kan het vangnetwerk goed geïmplementeerd worden in een archiefinstelling. Het vangnetwerk geeft de archiefinstelling houvast in een fluïde samenleving zonder rigide te worden.

Summary

My internship at the Streekarchief Midden-Holland was the first time for me to experience the role of the non-custodial archivist. The non-custodial archivist is somebody who uses his or her archival knowledge for the good of the records creators. Archivists and archives will encounter an increasing amount of many different challenges in regards to the preservation of private archives. The archivist will work together with the records creators and the local environment to preserve these archives. With this goal in mind, it will be crucial to form good working relationships. This thesis examines how these relationships can form between the archive, the records creator and the environment. These findings have been combined with appreciation methods from the archive field in the *vangnetwerk*. This thesis answers the following question: what can the *vangnetwerk* concept mean to the changing role of the archivist in a society that documents itself? This thesis is dedicated to expanding and improving the *vangnetwerk* so that it can be used by archives. I have also formulated the following sub-questions.

1. Which developments played a vital part in the last decade in regards to the appreciation, selection and acquisition of private archives?
2. What set of skills does an archivist need to make the *vangnetwerk* work?
3. How can participation contribute to the *vangnetwerk*?
4. How can the organization of an archive contribute to the acceptance and the use of the *vangnetwerk*?

I used literature and interviews with many different heritage professionals to develop the *vangnetwerk*. I've tested the *vangnetwerk* with the interviews as well. Thanks to the input of all the interviewees the *vangnetwerk* became an heritage wide model. This thesis kicked off on 2 February 2015 and the filing date was set at 19 May 2015. This date later moved up to 2 June 2015.

The result of this thesis is the *vangnetwerk*. This model consists out of seven stages. These stages are: explore, deciding the topics, identify, raise awareness, support, connect and acquisition. This *vangnetwerk* also has two goals: to build a mutual relationship with local records creators and the mapping of archives that are of social, historical and cultural value.

Aside from the *vangnetwerk* there were other findings as well. The rapport called *Gewaardeerd Verleden* has had a major impact on today's discussions surrounding the appreciation of private archives. From the principles of *Gewaardeerd Verleden* the VNG developed a system analysis and a trend analysis. Along with the trend analysis, a manual was published which can be used by archives to make a local trend analysis. With this manual, the archive can map social developments and local records creators. There was one important objection against the development of this analysis. It was possible that the trends that were mapped by the archive didn't match the trends that were important to the public. Participation can be used to overcome this objection as the archive and participations map the trends in the local environment together. After this, the archive can start with forming a relationship with the local records creators.

Mapping trends with participants also plays an important part in the *vangnetwerk*. For this reason, the *vangnetwerk* can be used by museums as well. Social developments lead to the creation of new material and immaterial heritage of the local environment. Both museums and archives want to locate and preserve this heritage. These institutions can, by working together, map social developments faster and better and as a result preserve the heritage of the local environment.

In the last three decades, the archive landscape has changed from the old into the new business model. Thanks to the digitization is the archive no longer the only source of historical information for

researchers. Second, a potential large new group of archive users came into existence. The archive often engages these new users by the use of participatory projects. In the new business model, the archive needs a new mission which emphasises people instead of archives. Archives struggle with an inaccessible image which leads to many people perceiving the archive as irrelevant. Museums are facing the same issues and the same questions. Both institutions believe participation to be the solution. In this area can both institutions learn from one another.

Raising awareness amongst records creators about the value of archives and archive management is one of the most important tasks of the non-custodial archivist. Only after completing this task can archivists and records creators work together in preserving valuable archives. In the *vangnetwerk* the archivist will take on several roles. While taking on these roles, the archivist will need a set of skills consisting out of archival skills and non-archival skills. Communication, community management and relationship management are amongst this last group of skills.

The *vangnetwerk* can only be successful when it is implemented in the organization of the archive. This implementation will face several barriers. Many archives are being confronted by budget cuts. Creating and maintaining relationships with private records creators costs time. The culture within the archive can also be a barrier. These barriers can be conquered with five points of best practice. First, the director and the managers of the archive must show active and championing commitment to the *vangnetwerk*, not just passive support. They support and defend the *vangnetwerk* against the higher management or the board. Second, the responsibility for the *vangnetwerk* is shared not by a single department but across the whole organization. Third point of best practice is that the archive doesn't rely on the same group of participants over and over again but thinks critical about approaching new groups of participants. The fourth point is about evaluation. Within a certain frame, the evidence of the implementation is documented. All the employees of an archive are involved with the evaluation. The last point of best practice is about the contributions of external partners. These partners look through a different lens at the archive and provide feedback about the implementation of the *vangnetwerk*. The external partners initiate discussions which are otherwise avoided or overlooked. With these five points of best practice, the *vangnetwerk* can be implemented in the archive. The *vangnetwerk* will give the archive some stability in a dynamic society without becoming rigid and stale.

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie 'Het vangnetwerk. Een model waarin de relaties van de archiefinstelling centraal staan.' Deze scriptie heb ik geschreven in het kader van mijn afstuderen aan de Reinwardt Academie. Van 2 februari 2015 tot 2 juni 2015 heb ik gewerkt aan het onderzoek en het schrijven van deze scriptie.

Anderhalf jaar geleden koos ik voor de minor Archieven en met die keuze begon mijn archivalische leerweg aan de Reinwardt Academie. In het afgelopen anderhalf jaar viel het mij op dat musea en archiefinstellingen veel met elkaar gemeen hebben, maar elkaar vooral op de verschillen wijzen. Hoe langer ik erover nadenk, hoe opvallender ik het vind, dat beide instellingen voorbij gaan aan het feit dat ze allebei willen dat hun archieven en collecties gebruikt worden door mensen. Beide instellingen willen relevant zijn voor het brede publiek. Ik wilde daarom een onderzoek doen dat eerder gericht was op mensen dan op archieven. Deze mensenkant wilde ik laten terugkomen in het vangnetwerk.

Ik wil graag mijn begeleiders, Els van den Bent en Ellen van Veen, bedanken voor hun steun en vertrouwen in mij tijdens de afgelopen periode. Verder wil ik alle mensen bedanken die ik heb geïnterviewd tijdens dit onderzoek. Dankzij hun feedback is het vangnetwerk er goed breed geworden. Ten slotte wil ik mijn medestudenten bedanken voor alle leuke gesprekken over onze vorderingen.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	2
Summary	4
Voorwoord.....	6
Inleiding	9
Situatieschets	9
Aanleiding	10
Vraagstelling.....	11
Methodes.....	11
Opbouw	11
Hoofdstuk 1: Begrippen en definities.....	12
Hoofdstuk 2: De waardering van particuliere archieven	16
Een knipperlichtrelatie.....	16
Van passief naar actief.....	17
Gewaardeerd Verleden	17
Analyses vanuit <i>Gewaardeerd Verleden</i>	19
De trendanalyse van de VNG	19
De systeemanalyse van de VNG	20
In het kort... ..	22
Hoofdstuk 3: Participatie in en met archieven.....	23
Het nieuwe <i>business model</i> van archiefinstellingen.....	23
Een gezamenlijke midlife crisis	24
Participatieve projecten in archiefinstellingen.....	25
Vele handen: Gezocht! Inkoppers van Brabantse gevangenisregisters	25
Op zoek naar het migrantenerfgoed van Turkse Dordtenaren.....	26
Het Bewaren Waard.....	28
Bijlmer Meer: Vitrine van Zuidoost	29
Intern draagvlak voor participatie	31
In het kort... ..	33
Hoofdstuk 4: Het vangnetwerk.....	34
Verkennen.....	35
Het vaststellen van thema's.....	35
Identificeren	35
Bewustmaken	36
Ondersteunen.....	37
Verbinden.....	38

Overdracht	39
In het kort... ..	39
Hoofdstuk 5: De toetsing van het vangnetwerk	41
In den beginne.....	41
Feedback van de publieke archiefinstelling.....	42
Feedback van de particuliere archiefinstelling.....	45
Feedback van de beleidsmaker.....	46
Feedback over de droom	48
Feedback over participatie in het vangnetwerk.....	50
In het kort... ..	52
Conclusie.....	53
Reflectie	57
Literatuurlijst	58
Afbeeldingenlijst.....	62
Bijlage.....	63
Bijlage 1: Samenvatting van het vangnetwerk	63
Bijlage 2: Interviews.....	64
Filip Boudrez.....	64
Georges Elissen en Dirk Steenbeek	66
Chris Bellekom	68
René Spork.....	69
Mirjam Schaap.....	71
Sigfried Janzing.....	73
Christian van der Ven en Ton de Looijer	75
Charles Jeurgens	80
Rienk Jonker.....	82
Annemarie de Wildt.....	87
Margreet Windhorst.....	91
Maaïke Lulofs	94
Danielle Kuijten.....	95
Paul van de Laar	99
Theo Thomassen.....	101
Hester Dibbits	106
Annette Mevis	108

Inleiding

In deze scriptie staan particulieren en hun archieven centraal. In dit afstudeeronderzoek wordt onderzocht hoe de archiefinstelling de samenleving actief kan verkennen en met het brede publiek kan samenwerken in het waarderen, selecteren en acquireren van particuliere archieven. Deze resultaten zijn verwerkt in het vangnetwerk. Dit is een model waarmee een archiefinstelling het al bestaande netwerk in kaart brengt en nieuwe relaties aangaat.

Situatieschets

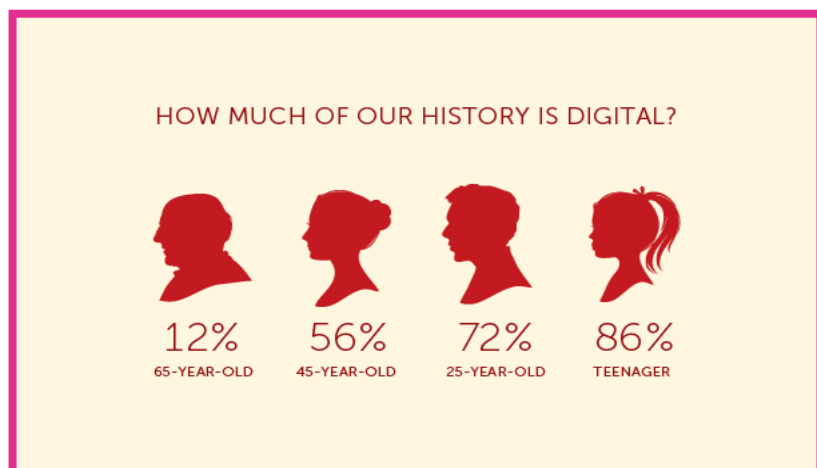
‘Tegenwoordig is digitalisering de norm.’¹ Overall ter wereld maken mensen gebruik van de digitale mogelijkheden om gebeurtenissen te documenteren. Mensen hebben altijd hun eigen leven in meer of mindere mate gedocumenteerd. De digitalisering heeft ervoor gezorgd dat deze documentatie enorm is gegroeid [afbeelding 1]. De documentatie is ook hybride geworden. Dit betekent dat in één archief veel verschillende documentatiedragers samenkomen. Daarnaast raken archieven verspreid tussen verschillende mensen, organisaties en servers. Ook hybride documentatie zoals websites en sociale media raakt snel verloren. Digitalisering is de aanleiding voor nieuwe ideeën in de archivalie. Dertig jaar geleden zorgden deze ideeën voor een omslag in de archivalie van het klassieke paradigma naar het postmoderne paradigma.²

De omslag van klassiek naar postmodern

In het klassieke paradigma werkt de archivaris meestal met afgesloten archieven. Veel archivariissen nemen in dit paradigma de rol aan van *the lone (ar)ranger*. Deze rol betekent volgens Laura Millar, vrijgevestigd archivaris en schrijver van archivalistische publicaties, dat veel

archivariissen introvert werken en niet communiceren met betrokken partijen.³ Deze rol en bijhorende werkwijze is in strijd met het laatste punt van de Beroepscode voor Archivariissen. ‘Archivariissen dienen het behoud en gebruik van het documentair erfgoed van de wereld te bevorderen door **samenwerking** met vakgenoten en met vertegenwoordigers van andere beroepsgroepen.’⁴

De omslag van het klassieke paradigma naar het nieuwe paradigma zorgt er voor dat *the Lone (ar)ranger* ter discussie gesteld wordt. In de afgelopen drie decennia hebben een aantal archivariissen een *non-custodiale* denk- en werkwijze aangenomen. *Non-custodiaal* betekent dat de

Afbeelding 1. Steeds meer geschiedenis zal op digital materiaal beschreven worden. Hoe kan dit materiaal behouden worden?

¹ Filip Boudrez, “Iedereen digitale archivaris” in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere Archieven. Fundamenten in beweging*. (’s-Gravenhage; Stichting Archief Publicaties, 2013), 116-126, p. 116.

² Theo Thomassen, “Paradigmatische veranderingen in de archiefwetenschap” in Peter Horsman, Eric Ketelaar, Theo Thomassen. *Naar een nieuw paradigma in de archivalie*. (’s-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties, 1999), 69-79, p. 75.

³ L. Millar, “Counterpoint Coming Up with Plan B: Considering the Future of Canadian Archives”, *Archivaria 77 – the Journal of the Association of Canadian Archivists* (2014), p. 119.

⁴ International Council on Archives, *Beroepscode voor archivariissen*. (Den-Haag, 1997), file:///C:/Users/Mediamarkt/Downloads/ICA_1996-09-06_code%20of%20ethics_NL.pdf, geraadpleegd op 4 mei 2015.

verantwoordelijkheid voor het archiefbeheer ligt bij de gehele samenleving en niet alleen bij de archiefinstelling. De kans dat particuliere archieven bij een archiefinstelling terecht komen is klein. Veel particuliere archiefvormers zullen hun eigen archief blijven beheren.⁵ De *non-custodiale* archivaris helpt de archiefvormer door ze de kennis en de *tools* te geven waarmee ze dit kunnen doen. Relatiebeheer en adviseren zijn belangrijke werkzaamheden voor deze archivariissen. Deze *non-custodiale* manier van werken doet recht aan de diversiteit van de samenleving. De *non-custodiale* archivaris heeft volgens Millar vier taken. Deze taken komen ook terug in het vangnetwerk.

1. Het als vangnet opnemen van archief dat anders verloren gaat (*custody*).
2. Het faciliteren van archiefvormers door kennisoverdracht over bijvoorbeeld selectie, betrouwbaarheid en duurzaamheid van documenten en ontsluiting.
3. De ontwikkeling en verstrekking van *tools* voor archiefvormers.
4. Het creëren van bewustzijn bij archiefvormers van het belang van het behoud van archief.

Het belang van samenwerking en participatie

De mate waarin de *non-custodiale* rol wordt opgenomen door archiefmedewerkers verschilt per archiefinstelling. De *non-custodiale* archiefmedewerker biedt de archiefinstelling kansen om de relaties met de samenleving te onderzoeken. In Parijs organiseerde UNESCO op 21 april 2015 een congres over het verdwijnen van digitale informatie op sociale media. Weinig archiefinstellingen nemen de verantwoordelijkheid voor het archiveren van sociale media. Toch speelt deze vorm van informatie een belangrijke historische rol. 'De Arabische lente wordt niet voor niets de Facebookrevolutie genoemd.'⁶ Vraagstukken zoals het technische beheer, privacy en openbaarheid kunnen alleen opgelost worden als de archivaris en de archiefvormer samenwerken. Mede door de digitalisering is de archivaris in grote mate afhankelijk van deze samenwerking in het behouden van particuliere archieven. Archiefinstellingen willen een collectie in kaart brengen en opbouwen die representatief is voor de diverse samenleving. Het in kaart brengen en de acquisitie van particuliere archieven krijgt geen extra impuls van het Rijk mede door de huidige staat van de overheidsfinanciën. Archiefinstellingen zijn wat dit betreft dus op zichzelf aangewezen.⁷ De *non-custodiale* archivaris kan met participatie een representatieve archiefcollectie in kaart brengen in de lokale omgeving. Dat is niet makkelijk want onder de druk van bezuinigingen concentreren veel archiefbewaarplaatsen zich op de wettelijke taken.

Aanleiding

Tijdens mijn afstudeerstage in het Streekarchief Midden-Holland (SAMH) heb ik voor het eerst ervaring opgedaan met de *non-custodiale* archivaris. Ik interviewde Chris Bellekom, interim teamhoofd DIV bij het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers, tijdens deze stage over het archiveren van tweets. Mijn stageopdracht was een onderzoek naar dit onderwerp, waar Bellekom veel over weet en waar hijzelf ook mee geëxperimenteerd heeft. Tijdens dit interview bespraken we het vangnetwerk als een overkoepelend model waarmee een archiefinstelling digitale informatie op sociale media kan "vangen." Deze scriptie is gewijd aan het concreet maken, uitbreiden en verbeteren van het vangnetwerk. Het archiveren van particuliere, hybride archieven vereist zowel technische kennis als mensenkennis. Ik heb me tijdens het afstudeeronderzoek geconcentreerd op

⁵ Filip. Boudrez, "Iedereen digitale archivaris" in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere Archieven. Fundamenten in beweging*. ('s-Gravenhage; Stichting Archief Publicaties, 2013), 116-126, p. 117.

⁶ J. Zwetsloot, "Digitaal erfgoed verdamp't", *De Volkskrant*, 21 april 2015, p. 21.

⁷ Geert Luykx en Magreet Windhorst, "Met voorbedachten rade. Archiefacquisitie met vallen en opstaan" in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere Archieven. Fundamenten in beweging*. ('s-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties, 2013), 44-57, p. 46.

de mensenkennis. Deze kennis bestaat onder andere uit relatiebeheer, *community management* en participatie. Ik heb deze kennis gecombineerd met waarderingsmethodieken uit de archivaliek.

Vraagstelling

Hoofdvraag: *Wat kan het concept van het 'vangnetwerk' betekenen voor de veranderende rol van de archivaris in de zichzelf documenterende samenleving?*

1. Welke ontwikkelingen speelden de afgelopen tien jaar een belangrijke rol op het gebied van waardering, selectie en acquisitie van particuliere archieven?
2. Welke vaardigheden heeft een archivaris nodig in het vangnetwerk?
3. Hoe kan participatie bijdragen aan de toepassing van het vangnetwerk?
4. Hoe kan de organisatie van een archiefinstelling bijdragen aan de acceptatie en toepassing van het vangnetwerk?

Methodes

Het vangnetwerk heb ik uitgewerkt door middel van literatuur en interviews met verschillende professionals. Relatiebeheer en particulieren staan centraal in mijn literatuuronderzoek. Ik heb veel gebruik gemaakt van scripties en stageverslagen van andere studenten. Deze studenten maken vaak gebruik van recente bronnen die ik kon toepassen in mijn eigen onderzoek. Ik heb daarnaast de jaarboeken van de Stichting Archiefpublicaties (SAP) gebruikt. Vooral het jaarboek uit 2013, over particuliere archieven, was een bron van inspiratie. Deze jaarboeken bevatten uitgebreide en wetenschappelijke artikelen over de bovengenoemde onderwerpen. Gedurende mijn stage heb ik artikelen gevonden die ik kon gebruiken voor deze scriptie in de dropbox van het Archief Atelier Documenteren van de Samenleving. Deze artikelen kwamen vaak uit buitenlandse vakbladen waardoor ik ook internationale ontwikkelingen kon volgen. Daarnaast heb ik ook veel internetbronnen gebruikt zoals blogs en websites van onder andere Kate Theimer en Erika Hokke. Via deze bronnen kon ik nieuwe literatuur vinden en discussies volgen over onderwerpen die relevant waren voor het vangnetwerk. In totaal heb ik achttien interviews afgenomen voor mijn scriptie, waarmee ik onder andere het vangnetwerk heb getoetst. Deze interviews vonden voornamelijk plaats in maart 2015. Het vangnetwerk is een erfgoed breed model geworden dankzij de input van de geïnterviewden.

Opbouw

Deze scriptie bestaat uit een aantal hoofdstukken die verdeeld kunnen worden in drie aparte onderdelen: theoretisch kader, vangnetwerk en toetsing. De eerste drie hoofdstukken zijn gewijd aan het theoretisch kader. Eerst beschrijf ik in het hoofdstuk 'Begrippen en definities' een aantal begrippen die veel voorkomen in dit verslag. In het tweede hoofdstuk beschrijf ik aan de hand van literatuur en interviews de recente ontwikkelingen die een belangrijke invloed hebben op de waardering van particuliere archieven. Dit hoofdstuk trapt af met een korte geschiedenis over particuliere archieven als discussiepunt in het archiefveld. Vervolgens beschrijf ik de verschuiving van passieve naar actieve waardering die steeds meer aandacht krijgt in het archiefveld. In hoofdstuk drie beschrijf ik hoe participatie in het archiefveld zich heeft ontwikkeld. Ik beschrijf vier participatieve projecten in het archiefveld waarin leerpunten voor het vangnetwerk voorkomen. In het laatste deel van dit hoofdstuk beschrijf ik hoe een erfgoedinstelling ervoor kan zorgen dat participatie een kernpunt van de organisatie wordt in plaats van een randverschijnsel. In het vierde hoofdstuk beschrijf ik het vangnetwerk en in hoofdstuk vijf wordt het vangnetwerk getoetst aan de hand van interviews. Aan het eind de hoofdstukken twee, drie en vier beantwoord ik mijn deelvragen met behulp van een korte samenvatting.

Hoofdstuk 1: Begrippen en definities

In dit hoofdstuk leg ik enkele begrippen uit die veel voorkomen in deze scriptie.

Archieven en archiefvormers

Archief is ‘procesgebonden informatie, die in een werkproces is ontstaan en vastgelegd en bewaard wordt om vanuit datzelfde of andere werkprocessen te kunnen worden bevraagd.’⁸ Ik hanteer in deze scriptie de definitie van procesgebonden informatie omdat het onderscheid tussen archief en andere documentaire verzamelingen duidelijk is. Het archief en de werkprocessen van waaruit het archief ontstaat, kunnen niet los van elkaar behandeld worden. Het werkproces hoort bij de context van het archief. In andere documentaire verzamelingen is de verbondenheid met het werkproces minder of niet relevant. De mensen of organisaties achter de werkprocessen, van waaruit een archief ontstaat, zijn de archiefvormers.

Overheidsorganen en particuliere archiefvormers

Sinds de instelling van de eerste archiefwet bestaat er onderscheid tussen overheids- en particuliere archieven. In Nederland zijn de overheidsarchieven afkomstig van instellingen of personen die zich houden aan de Archiefwet. Deze archiefvormers zijn overheidsorganen. Artikel 3 van de Archiefwet 1995 stelt dat ‘overheidsorganen verplicht zijn om de onder hen berustende overheidsarchieven in goede, geordende en toegankelijke staat te brengen en te bewaren, alsmede zorg te dragen voor de vernietiging van de daarvoor in aanmerking komende archiefbescheiden.’⁹ Particuliere archiefvormers zijn niet gebonden aan de Archiefwet maar wel aan andere wetten. Particuliere bedrijven moeten bijvoorbeeld voor de belastingdienst hun administratie voor zeven jaar bewaren.¹⁰

Archiefbewaarplaats en archiefinstelling

Overheidsarchieven blijven normaal gesproken twintig jaar bij het overheidsorgaan voordat ze worden overgedragen aan een archiefbewaarplaats. Een archiefbewaarplaats is een ‘bij of krachtens de Archiefwet voor de blijvende bewaring van archiefbescheiden aangewezen bewaarplaats.’¹¹ Voorbeelden van wettelijke archiefbewaarplaatsen zijn het Nationaal Archief in Den Haag, het Stadsarchief Amsterdam en het Noord-Hollands Archief in Haarlem. Archiefbewaarplaatsen worden ook wel publieke archiefinstellingen genoemd. Een archiefinstelling is een organisatie waar archiefbeheer een van de primaire processen is. Archiefbewaarplaatsen zijn ook archiefinstellingen. Alleen een archiefinstelling met de wettelijke taak, zoals staat beschreven in de Archiefwet, is een archiefbewaarplaats. Er zijn archiefinstellingen die alleen particuliere archieven opnemen. Voorbeelden van deze particuliere archiefinstellingen zijn het Internationale Instituut voor Sociale Geschiedenis en Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis.

Archiefbewaarplaatsen hebben ook particuliere archieven in de collectie. Particuliere archieven zijn archieven die niet afkomstig zijn van instellingen of personen die gehouden zijn aan de Archiefwet.

---

⁸ Theo Thomassen, “Paradigmatische veranderingen in de archiefwetenschap” in: Peter Horsman, Eric Ketelaar en Theo Thomassen, ed., *Naar een nieuw paradigma in de archivaliek*. (’s-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties, 1999), 11-20, p. 12.

⁹ Overheid.nl, “Archiefwet 1995” (versie 22 april 2015), http://wetten.overheid.nl/BWBR0007376/geldigheidsdatum_22-04-2015, geraadpleegd op 25 april 2015.

¹⁰ Belastingdienst, “Hoe lang moet u uw administratie bewaren?” (versie 2015), http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/ondernemen/administratie/administratie_opzetten/hoe_lang_moet_u_uw_administratie_bewaren, geraadpleegd op 20 mei 2015.

¹¹ Overheid.nl, “Archiefwet 1995” (versie 22 april 2015), http://wetten.overheid.nl/BWBR0007376/geldigheidsdatum_22-04-2015, geraadpleegd op 25 april 2015.

Particuliere archieven zijn gevormd door private (rechts)personen.¹² De oudste archieven in veel archiefbewaarplaatsen zijn de archieven van kerken. Dit zijn ook particuliere archieven.

Archivaris

In deze scriptie staat de *non-custodiale* archivaris centraal. Archivarissen hebben bepaalde kennis over wat archieven zijn, hoe archieven in elkaar zitten, wat je met archieven kan doen en waarom archieven belangrijk zijn. Kortom, de archivaris beschikt over archivistische kennis. Theo Thomassen, hoogleraar Archivistiek aan de Universiteit van Amsterdam, legt de *non-custodiale* archivaris als volgt uit. 'Zoals een advocaat zijn kennis inzet voor zijn klanten, zet de archivaris zijn archivistische kennis in voor archiefvormers. Dit betekent dat een archivaris overal kan werken.'¹³ Veel archivariissen werken bijvoorbeeld in archiefinstellingen maar er zijn ook archivariissen die als zelfstandige zonder personeel (zzp'er) werken.

Community archieven

Archiefbeheer kan ook ontstaan vanuit een gemeenschap. De archieven die vanuit een gemeenschap ontstaan heten *community* archieven. Andrew Flinn en Mary Stevens hebben twee overeenkomsten beschreven van *community* archieven. *Community* archieven zijn ten eerste archieven die zijn opgericht door een bepaalde gemeenschap vanuit het verlangen om de verhalen van deze gemeenschap te documenteren, in de overtuiging dat deze verhalen niet gerepresenteerd worden in de collecties van archiefinstellingen. Ten tweede zijn deze gemeenschappen onafhankelijk en anatoom in het organiseren van het archief en willen dat graag zo houden.¹⁴ Een voorbeeld van een Nederlands *community* archief is het Expatriate Archive Centre in Den Haag.¹⁵

Er bestaan ook gemeenschappen die zich deviant gedragen. Deviant gedrag is gedrag dat afwijkt van geldende culturele normen. In verschillende samenlevingen en sociale klassen kan wat beschouwd wordt als deviant gedrag verschillen.¹⁶ Deviante groepen worden archiefvormers wanneer zij zich organiseren, een of meerdere processen doorlopen en daarvan documentatie vastleggen. De archieven die zij vormen hebben veel overeenkomsten met de *community* archieven. Een duidelijk verschil is dat de archiefvormer deviant is en negatieve associaties oproept bij buitenstaanders. Dit maakt het moeilijk voor archivariissen om de archieven van de deviante archiefvormer te waarderen, selecteren en acquireren. Deviante groepen zijn belangrijk omdat zij staan voor de randverschijnselen in de samenleving die weinig betrokken (willen) worden bij bijvoorbeeld participatieve projecten.

Participatie

Erfgoedinstellingen organiseren steeds vaker projecten waarin participanten een grote of kleine bijdrage leveren aan het eindresultaat. Er kan onderscheid gemaakt worden tussen twee type participatie: deelnemen en deelhebben. Deelnemen betekent dat de participant een toeschouwer of gebruiker is zonder eigen inbreng te hebben. Dit wordt ook wel passieve participatie genoemd. Deelhebben benadrukt een actieve betrokkenheid en medezeggenschap onder de participanten. Dit

---

¹² M. Houtekamer, *Particuliere archieven, participatief verzameld. Een verkenning vanuit de Bijlmer. Advies voor participatief verzamelen.* (Amsterdam: Imagine IC, 2015), p. 8.

¹³ T. Thomassen, hoogleraar Archiefwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan de UVA op 7 april 2015.

¹⁴ M. Stevens, A. Flinn en E. Shepherd, "New frameworks for community engagement in the archive sector: from handing over to handing on", *International Journal of Heritage Studies* 16 (2010), 59-60.

¹⁵ Expatriate Archive Centre, "Home" (versie 19 maart 2015), <http://www.xpatarchive.com/>, geraadpleegd op 6 april 2015.

¹⁶ Wikipedia, "Deviant gedrag" (versie 2 september 2014), http://nl.wikipedia.org/wiki/Deviant_gedrag, geraadpleegd op 25 februari 2015.

heet ook wel actieve participatie.¹⁷ Er bestaat ook een definitie in het erfgoedveld voor participatief verzamelen. Deze definitie is geformuleerd door Leontine Meijer-Van Mensch en Peter van Mensch. 'Participatief verzamelen is een vorm van institutioneel verzamelen waarbij de "source community" participeert in het besluitvormingsproces welke voorwerpen in de collectie worden opgenomen.'¹⁸ Nina Simon onderscheid vier vormen van participatief verzamelen.¹⁹ In deze vormen komt het onderscheid tussen deelnemen en deelhebben terug. De eerste twee vormen beschouw ik als passieve participatie omdat de beslissingen uiteindelijk gemaakt worden door de erfgoedinstelling. De laatste twee vormen beschouw ik als actieve participatie omdat de participanten meebeslissen.

1. 'Contributory. De erfgoedinstelling nodigt belangstellenden uit voorwerpen te schenken. De staf van de erfgoedinstelling besluit tot opname in de collectie zonder inspraak van de schenker.'²⁰
2. 'Collaborative. De erfgoedinstelling betreft een *community* bij een verzamelproject. De *community* speelt een belangrijke rol bij de implementatie van het project, maar uiteindelijk beslist de staf van de erfgoedinstelling.'²¹
3. 'Co-creative. In dit geval participeert de *community* ook in de besluitvorming, of is daarin zelfs leidend.'²²
4. 'Hosted. Deze vorm van participatie is ten aanzien van het verzamelen wellicht te relateren aan vormen van bruikleen.'²³

Participatief verzamelen is relevant voor archiefinstellingen als zij waardevolle archieven in de collectie willen opnemen. Dit is echter niet het eerste doel van de *non-custodiale* archivaris. Eerder maakt hij mensen bewust van het belang van archieven en reikt hij kennis en *tools* aan waarmee archiefvormers zelf archieven kunnen beheren.

Participatieve archiefinstellingen

Een archiefinstelling is participatief wanneer participatief archiefbeheer een kernpunt van de organisatie wordt. Kate Theimer formuleert voor participatieve archiefinstellingen de volgende definitie. 'An organization, site or collection which people other than the archives professionals contribute knowledge or resources resulting in increased appreciation and understanding of archival materials and archives, usually in an online environment.'²⁴ In haar definitie neemt Theimer *appreciation* op waarmee ze bedoelt dat de participanten archieven gevoelsmatig gaan waarderen. Wanneer participanten positieve gevoelens hebben richting archieven en de archiefinstelling, kan de archiefinstelling op de lange termijn beter met participanten samenwerken. Theimer laat ruimte over in haar definitie voor deze menselijke kant van archiefbeheer. Daarnaast sluit dit aan op de vierde taak die Millar aan de *non-custodiale* archivaris toeschrijft.

---

¹⁷ Demos, *Met de P van Participatie. Projecten ter bevordering van sportparticipatie bij kansengroepen*. (Brussel, 2010), http://demos.be/sites/default/files/p_van_participatie.pdf, geraadpleegd op 20 april 2015.

¹⁸ Mensch Museological Consulting, *Erfgoedtermen*. (Amsterdam, 2013), <http://www.menschmuseology.com/wordpress/wp-content/uploads/2013/04/Erfgoedtermen.pdf>, geraadpleegd op 28 april 2015.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ N. Simon, *The Participatory Museum*. (Santa Cruz: Museum 2.0, 2010), p. 203.

²¹ Ibidem, p. 231-232

²² Ibidem, p. 263-264.

²³ Ibidem, p. 281-282.

²⁴ Kate Theimer, "Participatory Archives: Something Old, Something New" (versie 21 april 2013), <http://www.slideshare.net/ktheimer/theimer-participatory-archives-mac-keynote>, geraadpleegd op 25 januari 2015.

Waarderen, selecteren en verwijderen in het records continuüm

Het records continuüm is een concept dat al sinds de jaren negentig wordt gebruikt door archivariissen. De definitie van het concept is als volgt. 'Een consistent en samenhangend proces van *records management* gedurende het gehele leven van *records*, vanaf het ontwikkelen van de systemen, de creatie en het vastleggen van *records* tot aan de archiefvorming en het latere gebruik.'²⁵ *Records* is een Engelse term waarvan archiefdocumenten de meest geschikte Nederlandse vertaling is. Continuüm betekent dat het proces continue of cyclisch is. In het records continuüm versmelten de werkzaamheden van de informatiemanager en de archivaris met elkaar. Archiefdocumenten worden op verschillende plekken en tijden overgedragen aan anderen die weer op een nieuwe manier gebruik maken van de documenten.²⁶ Op deze verschillende tijden en plekken zal steeds opnieuw waardering, selectie en verwijdering van archiefdocumenten plaatsvinden. De definities voor deze archivistische processen worden hieronder beschreven.

Waarderen is het 'toekennen van waarde aan documenten op verschillende momenten en binnen verschillende processen.'²⁷ Tijdens het waarderen wordt bepaald welke documenten als archiefdocumenten worden aangemerkt en in het archiveringssysteem worden opgenomen. Er wordt ook bepaald welke archiefdocumenten voor tijdelijke of blijvende bewaring in aanmerking komen, al dan niet onder toekenning van bewaartermijnen.

Selecteren is 'het administratief verwerken van de tijdens het proces van waardering gemaakte keuze door archivistische metadata aan de stukken toe te kennen.'²⁸

Verwijderen is 'het daadwerkelijk logisch en fysiek scheiden van de te bewaren en de te vernietigen stukken.'²⁹

---

²⁵ Digitale spin, "Records Continuüm (sessie Den Haag)" (versie 8 oktober 2013), http://www.digitalespin.nl/DS/Nieuwtjes/Artikelen/2013/10/8_Records_Continuum_%28sessie_Den_Haag%29.html, geraadpleegd op 2 mei 2015.

²⁶ Monsh University, "Yesterday, Today and Tomorrow: A continuum of Responsibility" (versie 23 november 2012) <http://www.infotech.monash.edu.au/research/groups/rcrg/publications/recordscontinuum-smckp2.html>, geraadpleegd op 2 mei 2015.

²⁷ Hans Waalwijk, "Een bouwsteen voor de toren van Babel" in: P. Brood, A.E.M. Jonker, P.M.M. Klep en A.W.L. Schipholt, ed., *Waardering, selectie en acquisitie van archieven*. ('s-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties, 2004), 56-67, p. 67.

²⁸ Ibidem, p. 67.

²⁹ Ibidem, p. 67.

Hoofdstuk 2: De waardering van particuliere archieven

Archiefbewaarplaatsen hebben al decennia ervaring met het acquireren van particuliere archieven. In dit hoofdstuk wordt deze geschiedenis kort beschreven. Waarom en hoe acquireren archiefbewaarplaatsen deze archieven? Welke ontwikkelingen met betrekking tot particuliere archieven spelen nu een belangrijke rol in het archiefveld? In dit hoofdstuk wil ik mijn eerste deelvraag beantwoorden.

Een knipperlichtrelatie

De aandacht van archiefbewaarplaatsen voor de acquisitie van particuliere archieven is in de twintigste eeuw wisselvallig geweest. Sinds de professionalisering van het archiefbeheer in Nederland, aan het eind van de negentiende eeuw, ligt de focus van de archiefbewaarplaatsen op het behoud van overheidsarchieven.³⁰ In het artikel *Privéarchieven in bewaring* gaat Petra Links in op de discussie over de positie van particuliere archieven in het beleid van archiefbewaarplaatsen.

Deze discussie laaide voor het eerst op in 1914, na de oprichting van een particuliere archiefinstelling: het Nederlands Economisch Historisch Archief (NEHA). Sommige archivariissen waren enthousiast over deze oprichting, maar de meeste archivariissen vonden dat het beheer van particuliere archieven een taak van de archiefbewaarplaats moest zijn. Na een paar jaar raakte de discussie in het slop. In het vacuüm dat vervolgens ontstond richtten historici meerdere particuliere archiefinstellingen op zoals het IISG, het Internationaal archief voor de vrouwenbeweging (beide in 1935) en het NIOD (1945).³¹ De oprichters vonden dat er te weinig historisch onderzoeksmateriaal voor hen was in de archiefbewaarplaatsen.

Na de Tweede Wereldoorlog veranderde de mentaliteit rond particuliere archieven en werden ze eerder opgenomen door archiefbewaarplaatsen. Het gevolg van deze mentaliteitsverandering was de oprichting van het Centraal Register voor Familiearchieven (CRF) in 1964. De Rijks Archiefdienst (RAD) bracht met dit register de verblijfplaats van waardevolle familiearchieven in kaart. In de jaren 70 werd dit uitgebreid met de registratie van archieven van Protestantse kerken en archieven van landelijke verenigingen. De oprichting van het register leidde niet tot de gestructureerde verwerking van particuliere archieven.³²

In de jaren 70 stond voor het eerst de verantwoordelijkheid van de overheid voor het behoud van particuliere archieven op de agenda. Het belang van particuliere archieven werd onderkend maar de eigenaren bleven primair verantwoordelijk voor het behoud. Nieuw in het beleid was dat archiefbewaarplaatsen als vangnet moesten fungeren voor particuliere archieven als de eigenaren er afstand van deden.³³ Acquisitie werd hiertoe een middel. De archiefbewaarplaatsen kregen veel bewegingsvrijheid in het nieuwe beleid. Door die nieuwe vrijheid konden archiefbewaarplaatsen ook andere prioriteiten stellen dan de acquisitie van particuliere archieven. Het voormalige CRF stierf hierdoor een stille dood in 1997. Een mogelijke oorzaak is de Archiefwet van 1995. De overbrengingstermijn van overheidsarchieven veranderde van vijftig naar twintig jaar waardoor de RAD te maken kreeg met grote achterstanden in de ontsluiting. Als een gevolg ging de RAD zich concentreren op de wettelijke taken.³⁴ De 'wettelijk taken eerst reflex' leidde tot minder aandacht voor particuliere archieven en minder acquisitie van die archieven.

---

³⁰ Petra Links, "Privéarchieven in bewaring" in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere archieven. Fundamenten in beweging*. ('s-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties, 2013), 31-43, p. 31.

³¹ Ibidem, p. 32-33.

³² Ibidem, p. 33.

³³ Ibidem, p. 33.

³⁴ Ibidem, p. 34.

Sinds de millenniumwisseling is er hernieuwde aandacht voor de acquisitie en het beheer van particulier archief. Er is een toename in publicaties over het waarderen, selecteren en acquireren van particuliere archieven. Het jaarboek van Stichting Archiefpublicaties (SAP) uit 2013 is bijvoorbeeld geheel gewijd aan particuliere archieven. In het volgende stuk beschrijf ik deze recentere ontwikkelingen.

Van passief naar actief

Archiefbewaarplaatsen hebben altijd particuliere archieven in de collectie gehad. In de meeste gevallen was er dan sprake van passieve acquisitie. Het archief werd door de archiefvormer aangeboden en de dienstdoende archivaris besloot het archief wel of niet op te nemen. In het SAP jaarboek van 2004 wordt aandacht besteed aan het belang van beleid voor de acquisitie van particuliere archieven. Alice van Diepen merkt in haar artikel *Het ultieme instrument voor een toetsbaar acquisitiebeleid* op '[...] dat er over het algemeen weinig aandacht is voor de beleidskant van het verzamelen van met name particuliere archieven en collecties. Archieven stellen zich op als ontvangers van hetgeen aangeboden wordt dan dat ze zelf actief bepalen wat ze willen verwerven.'³⁵

Het resultaat van deze passiviteit en het gebrek aan beleid is dat de particuliere archieven die wel opgenomen zijn, een kleine marge van de bevolking als archiefvormer representeren: voornamelijk mannen van de welstand die een grote rol speelden op het politieke, sociale, religieuze en economische vlak. Vrouwen, minderheden, arbeiders en het bedrijfsleven komen wel voor als inhoud in de archieven van anderen maar zijn zwaar ondervertegenwoordigd als archiefvormer.³⁶ Het gevolg is dat de collecties van archiefinstellingen weinig representatief zijn voor de diverse samenleving. De laatste jaren is er echter steeds meer aandacht voor dit onderwerp. Archiefinstellingen bestaan onder andere om recht te doen aan de diversiteit van de samenleving. Een representatieve collectie opbouwen is daarvoor een voorwaarde.

Gewaardeerd Verleden

In de kabinetsvisie *Informatie op orde* uit 2006 worden de problemen met de informatievoorziening van de Rijksoverheid beschreven. Informatie die niet op orde is, te weinig aandacht voor overheidsinformatievoorzieningen en achterstanden in selectie zijn enkele voorbeelden van de vele problemen. Het kabinet zette acht actielijnen uit om deze problemen aan te pakken. Actielijn vijf was gericht op een nieuwe aanpak voor selectie. Vanuit deze actielijn werd de Commissie Waardering en Selectie, ook wel bekend als de Commissie Jeurgens, opgericht onder het voorzitterschap van Charles Jeurgens, hoogleraar Archiefwetenschap aan de Universiteit van Leiden.³⁷ De Commissie Jeurgens publiceerde in 2007 hun kijk op de waardering en selectie van archieven in het visierapport *Gewaardeerd Verleden*.

In *Gewaardeerd Verleden* wordt belang gehecht aan het verschil tussen representatief en bijzonder. Representativiteit staat voor algemene, langlopende maatschappelijke trends, ontwikkelingen en onderliggende structuren. Bijzonder staat voor de door actualiteit en incidenteel bepaalde ontwikkelingen en eventuele trendbreuken. Het uiteindelijke doel is dat deze twee elementen een dwarsdoorsnede vormen van de 'staat' in Nederland en dat deze staat terugvindbaar is in de

---

³⁵ Alice van Diepen "Het ultieme instrument voor een toetsbaar acquisitiebeleid" in: P. Brood, A.E.M. Jonker, P.M.M. Klep en A.W.L. Schipholt, ed., *Waardering, selectie en acquisitie van archieven*. ('s-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties, 2004), 68-83, p. 68.

³⁶ Geert Luykx en Margreet Windhorst, "Met voorbedachten rade. Archiefacquisitie met vallen en opstaan" in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere Archieven. Fundamenten in beweging*. ('s-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties, 2013), 44-57, p. 47.

³⁷ Commissie Waardering en Selectie, *Gewaardeerd verleden. Bouwstenen voor een nieuwe waarderingsmethode voor archieven*. (Den Haag, 2007), http://www.nationaalarchief.nl/sites/default/files/docs/gewaardeerd_verleden_1_0.pdf, geraadpleegd op 30 maart 2015.

archieven.³⁸ Voordat archiefinstellingen het representatieve en het bijzondere kunnen vangen, brengen ze eerst de samenleving in kaart. De commissie Jeurgens biedt hiervoor in *Gewaardeerd Verleden* een instrument aan: de Historische Maatschappelijke Analyse oftewel de HMA-plus. De HMA-plus is een top-down methode waarmee ‘het archiefveld op het hoogste niveau zinvolle waarderingsuitspraken kan maken.’³⁹ De volgende maatschappelijke ontwikkelingen worden met de HMA-plus in kaart gebracht.⁴⁰

- a. ‘Algemene en langlopende trends en ontwikkelingen die als representatief kunnen worden beschouwd in onze samenleving.’
- b. ‘Meer door actualiteit en incidenten bepaalde ontwikkelingen die als bijzonder kunnen worden beschouwd in onze samenleving.’
- c. ‘Hotspots: plekken van intensieve of opmerkelijke interactie tussen burger en overheid en burgers onderling.’

De bovenstaande maatschappelijke ontwikkelingen vormen de basis voor de waardering van archieven. Deze ontwikkelingen worden in kaart gebracht met onderdelen van de HMA plus zoals trendanalyses en systeemanalyses. Later in dit hoofdstuk kom ik terug op de trendanalyse en de systeemanalyse die zijn gemaakt in opdracht van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Deze analyses kunnen bijdragen aan een integraal acquisitiebeleid voor archiefinstellingen.

In *Gewaardeerd Verleden* wordt geen onderscheid gemaakt tussen de waarde van enerzijds overheidsarchieven en anderzijds particuliere archieven. Beide zijn van gelijkwaardig belang. Dit komt door de HMA-plus die ontwikkelingen inzichtelijk maakt waarbij verschillende actoren betrokken zijn: overheidsorganisaties maar ook actiegroepen, bedrijven en andere private instellingen of personen.⁴¹ De waardering van archieven richt zich dus niet meer op de archiefvormer maar op een maatschappelijke ontwikkeling waarbij meerdere actoren betrokken kunnen zijn. De ‘wettelijke taken eerst reflectie’ wordt zo onschadelijk gemaakt. Deze nieuwe focus betekent ook dat de balans in de acquisitie van particuliere en overheidsarchieven evenwichtiger moet worden. Dit kunnen archiefbewaarplaatsen doen door een integraal acquisitiebeleid te ontwikkelen.

Caroline de Hart heeft voor haar scriptie onderzoek gedaan naar de invloed van het acquisitieprofiel op de acquisitie van particuliere archieven. Uit haar onderzoek blijkt dat archiefbewaarplaatsen met een acquisitieprofiel een collectie hebben die voor een groter deel uit particulier archief bestaat dan bij de archiefbewaarplaatsen zonder een acquisitieprofiel. Volgens De Hart leidt een integraal acquisitiebeleid tot een meer gelijkwaardige acquisitie van overheids- en particuliere archieven.⁴² Het acquisitieprofiel helpt de archiefbewaarplaats met het opbouwen van een representatievere collectie. De verwerking van trendanalyses en systeemanalyses kan het acquisitieprofiel nog sterker maken.

De Commissie Jeurgens had in *Gewaardeerd Verleden* het advies verwerkt dat de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de HMA-plus bij Minister van OCW hoorde te liggen. Dit advies is niet opgevolgd door de Minister mede door de huidige staat van de overheidsfinanciën.

---

³⁸ Ibidem.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Caroline de Hart, “Een kwestie van kiezen. Acquisitieplannen en –profielen in het Nederlandse archiefwezen” in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere Archieven. Fundamenten in beweging.* (’s-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties, 2013), 85-95, p. 85.

Archiefbewaarplaatsen zijn dus op zichzelf aangewezen in het ontwikkelen van bijvoorbeeld trendanalyses en het balanceren van de acquisitie van overheids- en particuliere archieven.⁴³

Analyses vanuit Gewaardeerd Verleden

Gewaardeerd Verleden is volgens Margreet Windhorst, vrijgevestigd archivaris en beleidsadviseur, een van de weinige ontwikkelingen waar het archiefveld eensgezind achter staat. Dat komt mede door de ontwikkeling van een nieuwe selectielijst voor gemeenten door de VNG.⁴⁴ Deze lijst vervangt in 2016 de oude lijst uit 1996. De VNG heeft de waarderingsmethodiek uit *Gewaardeerd Verleden* opgepakt in de ontwikkeling van de nieuwe selectielijst.⁴⁵ Aansluitend op deze nieuwe selectielijst heeft de VNG opdracht gegeven tot de ontwikkeling van een trendanalyse en een systeemanalyse.

De trendanalyse van de VNG

De trendanalyse is in de zomer van 2014 gemaakt door *Stroom in* in opdracht van de VNG. Volgens opdracht is deze trendanalyse zowel prospectief als generiek van aard. Trends kunnen per gemeente verschillen. Daarom heeft *Stroom in* ook de opdracht gekregen om een handreiking te maken, waarmee gemeenten een lokale trendanalyse kunnen uitvoeren.⁴⁶ Deze handreiking kan ook gebruikt worden door archiefinstellingen.

In *Gewaardeerd Verleden* staan de ontwikkelingen in de samenleving centraal in het waarderen van archieven. Trends behoren ook tot deze ontwikkelingen. Trends zijn algemene en langlopende ontwikkelingen die als representatief kunnen worden beschouwd in de samenleving. De toenemende vergrijzing is bijvoorbeeld een trend. Een trendanalyse maakt inzichtelijk welke trends van invloed zijn op de samenleving en mogelijk invloed hebben op de waardering van archieven. Daarnaast beschrijft de trendanalyse welke archiefvormers binnen de trends een belangrijke rol spelen.⁴⁷ Een trendanalyse kan daarom een grote rol spelen in de waardering en acquisitie van archieven. Een *hotspot* is 'een gebeurtenis of keten van gebeurtenissen, die een opvallende of intensieve interactie tussen overheid en burgers en/of tussen burgers onderling veroorzaakt.'⁴⁸ De aanslag op Charlie Hebdo is bijvoorbeeld een *hotspot*. *Hotspots* worden niet opgenomen in de trendanalyse omdat het hier gaat om plotselinge gebeurtenissen die niet te voorspellen zijn.

In de handreiking wordt uitgelegd hoe een archiefinstelling op lokaal niveau een trendanalyse kan maken. Dit is belangrijk omdat landelijke trends zich niet overal even sterk manifesteren. Bovendien kunnen er ook trends zijn die binnen de lokale omgeving belangrijk zijn maar daarbuiten nauwelijks voorkomen. Een trendanalyse doorloopt een aantal fases. Deze fases zijn: voorbereiding, uitvoering en rapportage [afbeelding 2].

---

⁴³ Geert Luykx en Magreet Windhorst, "Met voorbedachten rade. Archiefacquisitie met vallen en opstaan" in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere Archieven. Fundamenten in beweging*. ('s-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties, 2013), 44-57, p. 46.

⁴⁴ M. Windhorst, vrijgevestigde archivaris, beleidsadviseur en tekstschrijver op het gebied van erfgoed- en archiefbeleid geïnterviewd door L. Romijn op 18 maart 2015 tijdens haar bezoek aan Raamwerk advies en tekst in Gouda.

⁴⁵ Vereniging van Nederlandse gemeenten, "Nieuwe concept-selectielijst gemeenten gepubliceerd" (versie 28 januari 2015), <http://www.vng.nl/onderwerpenindex/cultuur-en-sport/archieven-en-musea/nieuws/nieuwe-concept-selectielijst-gemeenten-gepubliceerd>, geraadpleegd op 11 april 2015.

⁴⁶ *Stroom in* advies en opleidingen in informatievoorziening, *Handreiking Lokale Trendanalyse*. Den Haag, 2014.

http://www.vng.nl/files/vng/nieuws_attachments/2014/handreiking_trendanalyse_1.0.pdf, geraadpleegd op 3 april 2015.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem.

Afbeelding 2. De fases van de trendanalyse zoals afgebeeld in de handreiking.⁴⁹

De lokale trendanalyse kan een goede aanvulling zijn voor een integraal acquisitiebeleid. Toch zitten er nog veel haken en ogen aan het gebruik van de trendanalyse. De uitwerking van de top-down trendanalyse wordt uitgevoerd door een archiefinstelling die misschien niet goed weet wat er speelt in de samenleving. Het gevolg is dat de archiefinstelling archieven gaat waarderen die men in de lokale omgeving zelf niet zo belangrijk vindt. Hoe en met wie je de trendanalyse maakt, zijn dus belangrijke factoren om in gedachte te houden. Theo Thomassen verwoordt de mogelijke oplossing als volgt. ‘Als de trendanalyse gemaakt wordt met de omgeving, de archiefvormers, dan heb ik daar [de top-down trendanalyse] minder bezwaar tegen.’⁵⁰

De systeemanalyse van de VNG

De VNG heeft ook opdracht gegeven aan de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur om een systeemanalyse uit te voeren. Met de systeemanalyse kan voor iedere zorgdrager vastgesteld worden op welke plekken relevante informatie samenkomt. Met deze informatie kunnen de kernactiviteiten van een zorgdrager, bijvoorbeeld de gemeente, worden gereconstrueerd. Deze informatie wordt als blijvend te bewaren aangemerkt en moet vanaf het moment van creatie op duurzame wijze worden beheerd.

De systeemanalyse van de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur heet *Bewaren hoe het was, volgens de principes van hoe het wordt*. In deze systeemanalyse wordt geconcludeerd dat er in toenemende mate sprake is van initiatieven vanuit de samenleving die zich richten op het realiseren van publieke waarden. Deze ontwikkeling wordt in de systeemanalyse ‘participerend lokaal bestuur’ genoemd. De publieke waarde wordt in veel gevallen ongevraagd gerealiseerd door andere partijen dan de overheid. Overheidssturing is dan een zaak van ruimte laten voor maatschappelijke

⁴⁹ *Stroom in* advies en opleidingen in informatievoorziening, *Handreiking Lokale Trendanalyse*. Den Haag, 2014. http://www.vng.nl/files/vng/nieuws_attachments/2014/handreiking_trendanalyse_1.0.pdf, geraadpleegd op 3 april 2015.

⁵⁰ T. Thomassen, hoogleraar Archiefwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan de UVA op 7 april 2015.

diversiteit, beweging van onderop, mogelijk ondersteuning verlenen en daar waar de dynamiek onwenselijk is deze bijsturen of stoppen, vanuit het besef dat dit niet altijd mogelijk is.⁵¹

Occupy movement

Een mooi voorbeeld van participierend lokaal bestuur is de *Occupy movement*. De beweging uit New York was een experiment waarin een horizontale organisatie zonder leidinggevende centraal stond. In korte tijd ontstond er een wereldwijde beweging die zich in Amsterdam op het Beursplein manifesteerde. Binnen en rond deze beweging ontstonden initiatieven om de documentatie van *Occupy movement* te verzamelen en te behouden. John Erde verdeelt deze initiatieven in vier verschillende types in zijn artikel *Constructing archives of the Occupy Movement*.⁵²

1. *Community* archiveringsprojecten die opgestart worden door participanten binnen de *Occupy movement*.
2. Formele archiefinstellingen die materiaal verzamelden en beheren van de *Occupy movement*.
3. Groepen en individuen die advies en assistentie verleenden aan archiefvormers en archiefbeheerders binnen de *Occupy movement* (zie punt 1).
4. Projecten die opgestart werden met als doel het verzamelen, beheren en toegankelijk maken van digitale documenten gerelateerd aan de *Occupy movement*.

In Amsterdam waren het Stadsarchief Amsterdam en het Amsterdam Museum ook geïnteresseerd in de *Occupy movement*. Beide instellingen gingen aan de slag met wat Annemarie de Wildt, curator hedendaagse geschiedenis bij het Amsterdam Museum, 'journalistiek verzamelen' noemt.⁵³ In het model van Erde valt het werk van beide instellingen in de tweede categorie. *Occupy movement* kan als een deviante groep beschouwd worden omdat hun protest gericht is tegen de financiële wereld en de overheid. Voor medewerkers van een archiefbewaarplaats, een organisatie met een wettelijke taak, kan het lastig zijn om dit soort groepen te benaderen. Archiefmedewerkers die de rol van de *non-custodiale* archivaris op zich nemen kunnen dit gemakkelijker doen. De *non-custodiale* archivaris zet zich immers in voor de archiefvormers zoals een advocaat zich inzet voor zijn cliënt. Hij kan advies en assistentie verlenen aan de archiefvormers en archiefbeheerders binnen de *Occupy movement* over bijvoorbeeld digitaal archiefbeheer en digitale duurzaamheid. Om die reden kan een *non-custodiale* archivaris ook functioneren in de derde en vierde categorie van Erde.

Het is belangrijk om te onthouden dat ieder *community* archief uniek is. De gemeenschap achter een *community* archief is vaak ook zeer fluïde. Dit betekent dat er niet één vaste methode is waarmee een archiefinstelling de gemeenschap kan benaderen. Die ene methode bestaat eigenlijk niet. Lise den Brok, voormalig masterstudent aan de Reinwardt Academie, verwoordt deze situatie als volgt in haar scriptie. 'An approach that is successful with one community project might not incite any participation at all in the next one.'⁵⁴ Deze uniciteit ziet Annette Mevis, archivaris voor Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, ook terug in de archieven van reguliere

---

⁵¹ Nederlandse School voor Openbaar Bestuur, Bewaren hoe het was, volgens de principes van hoe het wordt. (Den Haag, 2013), <http://www.vng.nl/files/vng/publicaties/2014/20140203-nsob-vng-systeemanalyse-def.pdf>, geraadpleegd op 30 april 2014.

⁵² John Erde, "Constructing archives of the Occupy movement", *Archives and records: The Journal of the Archives and Records Association* 35 (2014), p. 78.

⁵³ A. de Wildt, curator van het Amsterdam Museum en expert op het gebied van eigentijdse geschiedenis geïnterviewd door L. Romijn op 16 maart 2015.

⁵⁴ L. den Brok, *Sharing our stories. Community Archiving and the participation paradigm in museums*. (Amsterdam: Reinwardt Academie, 2012), p. 48

particulieren.⁵⁵ Een methode op maat is niet alleen vanzelfsprekend voor *community* archieven maar ook voor de reguliere archiefvormers.

In het kort...

In dit hoofdstuk heb ik mijn eerste deelvraag beantwoordt. Deze deelvraag is als volgt. *Welke ontwikkelingen speelden de afgelopen tien jaar een belangrijke rol op het gebied van waardering, selectie en acquisitie van particuliere archieven?* Gedurende de twintigste eeuw heeft de waardering van particuliere archieven vanuit archiefbewaarplaatsen pieken en dalen gekend. In de afgelopen tien jaar is de belangstelling voor particuliere archieven weer toegenomen. Een zeer belangrijke ontwikkeling die heeft geleid tot deze hernieuwde belangstelling is het visierapport *Gewaardeerd Verleden*. Een van de belangrijkste standpunten uit dit rapport is de stelling dat overheids- en particuliere archieven van gelijkwaardig belang zijn in het waarderen, selecteren en acquireren van deze archieven. Hierdoor wordt de ‘wettelijke taken eerst reflex’ ontkracht. Deze gelijkwaardigheid ontstaat als de archiefinstelling maatschappelijke ontwikkelingen zoals trends gaat waarderen in plaats van archieven. *Gewaardeerd Verleden* bevat ook de HMA plus waarmee deze maatschappelijke ontwikkelingen in kaart gebracht worden. Voortbordurend op de voorgestelde HMA-plus heeft de VNG in 2013 en 2014 een systeemanalyse en een trendanalyse laten ontwikkelen. Bij de trendanalyse hoort ook een handreiking waarmee archiefinstellingen een lokale trendanalyse kunnen maken. Deze analyses kunnen een sterke aanvulling zijn voor een integraal acquisitieprofiel. Toch zijn er risico’s verbonden aan de trendanalyse. Het kan voorkomen dat de archiefinstelling trends waardeert die niet overeenkomen met de trends die de samenleving ervaart. Uit de systeemanalyse van het VNG blijkt dat participierend lokaal bestuur in toenemende mate voorkomt. Als een gevolg zullen er meer *community* archieven ontstaan. De *non-custodiale* archivaris kan een bijdrage leveren aan deze archieven en hun archiefvormers door advies, *tools* en diensten te verstrekken.

---

⁵⁵ A. Mevis, archivaris bij het Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan de bibliotheek van Atria op 24 april 2015.

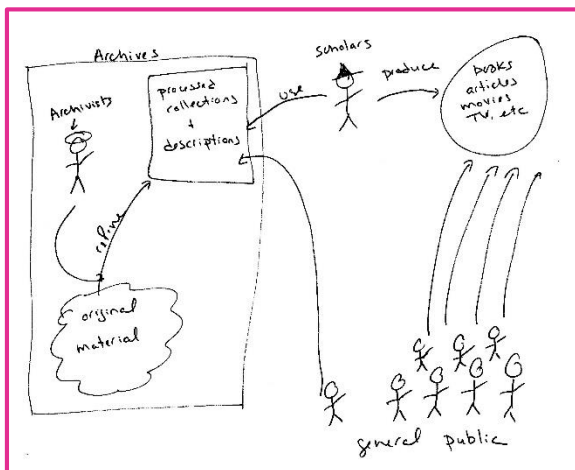

Hoofdstuk 3: Participatie in en met archieven

Dit hoofdstuk gaat over participatie in het archiefveld. Participatie is de laatste decennia steeds belangrijker geworden en verschillende archiefinstellingen organiseren geregeld participatieve projecten. Participatie speelt een belangrijke rol in de toekomst van het archiefveld. In dit hoofdstuk leg ik uit waarom dat zo is en hoe archiefinstellingen participatie toepassen. In dit hoofdstuk zal ik deelvraag drie en vier beantwoorden.

Het nieuwe *business model* van archiefinstellingen

De Amerikaanse archivaris Kate Theimer is een bekende schrijver op het gebied van participatie in het archiefveld.⁵⁶ Het archieflandschap is de afgelopen drie decennia veranderd. Theimer gebruikt de term *business model* om deze verandering aan te geven. Het oude *business model* van archiefinstellingen komt uit de jaren 60, 70 en 80 [afbeelding 3]. In dit model worden zeldzame grondstoffen, archieven, door historici en onderzoekers verwerkt tot eindproducten voor het brede publiek. Deze eindproducten zijn bijvoorbeeld boeken, artikelen en documentaires. Het is een kleine wereld en de archiefinstelling hoeft niet aan *outreach* te doen om de kleine, elite doelgroep van onderzoekers te bereiken. Zij zijn namelijk afhankelijk van de archieven en de archiefinstelling weet dat. De missie van dit model is volgens Theimer: ‘to collect, preserve and provide access to materials of everlasting value.’⁵⁷

Afbeelding 3. Het oude model, getekend door Kate Theimer. De Archivaris draagt een aureool en de onderzoeker draagt een hoed.

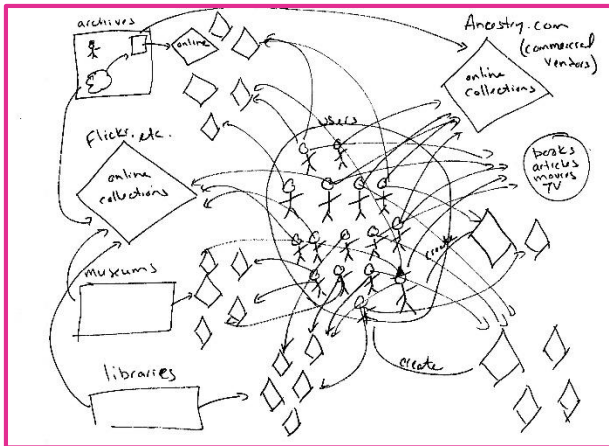
In deze tijd werkt dit model niet meer. De oorspronkelijke doelgroep heeft namelijk meer (digitale) bronnen om uit te kiezen die net zo goed zijn als de archieven. Daarnaast is er nu een breed publiek dat gebruik kan en wil maken van archieven, zowel digitaal als fysiek. De archiefinstelling grijpt (digitale) middelen aan om deze nieuwe doelgroep te bereiken. De missie uit het oude model past niet meer in dit nieuwe *business model* [afbeelding 4]. Het archiefveld moet daarom kijken naar een nieuwe missie. Daarbij moeten archiefinstellingen zichzelf de volgende vraag stellen: waarom doen we dit allemaal? Theimer stelt de volgende missie voor in het nieuwe model: ‘archives add value to people’s lives by increasing their understanding and appreciation of the past.’⁵⁸ Deze nieuwe missie is actief en stelt mensen centraal.

⁵⁶ K. Theimer, “About me” (versie 2015), http://www.archivesnext.com/?page_id=1810, geraadpleegd op 5 april 2015.

⁵⁷ K. Theimer, “The Future of Archives is Participatory: Archives as Platform, or A New Mission for Archives (versie 3 april 2014), <http://www.archivesnext.com/?p=3700>, geraadpleegd op 5 april 2015.

⁵⁸ Ibidem.

Afbeelding 4. Het nieuwe model, getekend door Kate Theimer. De onderzoeker draagt nog steeds een hoed maar is nu een van de velen.

Een gezamenlijke midlife crisis

De nieuwe missie maakt dat het nodig is dat de archivaris zijn imago verandert. Er bestaat een hardnekkig beeld over archiefinstellingen als verborgen pakhuisen voor oud papier waar bezoekers niet mogen komen. De archivaris is een oud, saai en introvert persoon met een obsessie voor de collectie. Dit beeld moet veranderen zodat mensen archieven niet associëren met “irrelevant”. Veel particulieren zijn niet bekend met archiefinstellingen en voelen zich niet betrokken bij deze organisaties. Millar en Filip Boudrez, adviseur digitale archieven bij het Felix Archief, hebben bewustmaken daarom aangeschreven als een van de belangrijkste taken van de *non-custodiale* archivaris. Het is opvallend dat hetzelfde probleem ook speelt in de museumwereld. Nina Simon beschrijft in haar boek *The Participatory Museum* vijf veelvoorkomende uitdrukkingen over erfgoedinstellingen.⁵⁹

1. **Cultural institutions are irrelevant to my life.**⁶⁰
2. The institution never changes – I’ve visited once and I have no reason to return.⁶¹
3. The authoritative voice of the institutions doesn’t include my view or give me context for understanding what’s presented.⁶²
4. The institution is not a creative place where I can express myself and contribute to history, science, and art.⁶³
5. The institution is not a comfortable social place for me to talk about ideas with friends and strangers.⁶⁴

Musea zijn al sinds de jaren 70 bezig met het ontwikkelen van participatieve programma’s.⁶⁵ Met deze programma’s willen musea de bovenstaande uitdagingen aanpakken. Archiefinstellingen en musea zijn allebei bezig met zichzelf opnieuw uitvinden en worstelen met dezelfde vraag: hoe blijven we relevant in deze samenleving? Beide type instellingen zien participatie als een oplossing voor dit vraagstuk.

⁵⁹ N. Simon, *The Participatory Museum*. (Santa Cruz: Museum 2.0, 2010), III.

⁶⁰ Ibidem, III.

⁶¹ Ibidem, III.

⁶² Ibidem, III.

⁶³ Ibidem, IV.

⁶⁴ Ibidem, IV.

⁶⁵ M. Ouwkerk, *Participatieprojecten in musea*. (Amsterdam: Reinwardt Academie, 2013), p. 14.

Binnen het vangnetwerk speelt participatie een belangrijke rol. In hoofdstuk twee heb ik beschreven dat de waardering verschuift van archiefvormer naar ontwikkeling. Bij ontwikkelingen kunnen verschillende archiefvormers betrokken zijn. Participatie betekent in het vangnetwerk dat archivariissen, archiefvormers en de samenleving samen deze ontwikkelingen identificeren en invulling geven. Er vindt een wisselwerking plaats tussen de archivaris, die bewustmaakt over en ondersteuning verleent in de archivering, en de archiefvormers die invulling geven aan de activiteiten en de waarderingmethodiek van de archiefinstelling.

Participatieve projecten in archiefinstellingen

Participatie betekent volgens Theimer dat archiefinstellingen dienen als platform waarop interactie plaatsvindt met gebruikers. Archiefinstellingen worden actiever als locaties waar mensen dingen kunnen doen met archieven, door een netwerk van *tools*, data en sociaal contact aan te bieden.⁶⁶ Dit kan nog verder uitgebreid worden door participanten te betrekken bij de waardering van maatschappelijke ontwikkelingen en daaraan gerelateerde archiefvormers en archieven. Zo hebben de participanten invloed op de acquisitie van archieven en het in kaart brengen van een representatieve collectie. In het Nederlandse archiefveld zijn er verschillende voorbeelden van participatief werken. Hier zal ik vier van deze voorbeelden toelichten. Bij de voorbeelden horen ook leerpunten die overgenomen worden in het vangnetwerk.

Vele handen: Gezocht! Inkoppers van Brabantse gevangenisregisters

De website Velehanden.nl is een *crowdsourcingplatform* en een initiatief van het Stadsarchief Amsterdam en Picturae. Picturae is een bedrijf dat zich heeft gespecialiseerd in cultureel erfgoed. Het bedrijf helpt erfgoedinstellingen onder andere met het ontsluiten van hun collecties.⁶⁷ Picturae is ook de beheerder van Velehanden.nl. De website Ancestry.com diende als inspiratie voor dit platform. Archiefinstellingen kunnen zich aanmelden op deze website en het platform gebruiken voor bijvoorbeeld ontsluitingsprojecten.

Afbeelding 5. Een screenshot van de pagina van Gezocht! op Velehanden.nl. De mensen op de foto's zijn gevangenen.

Het project Gezocht! is een voorbeeld van een succesvol ontsluitingsproject dat werd georganiseerd via Velehanden.nl. Gezocht! is een initiatief van het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC). Het project startte op 14 september 2014 en inmiddels is de 100% bereikt. Participanten zijn gevraagd om het BHIC te helpen met het toegankelijk maken van de inschrijvingsregisters van Brabantse strafgevangenis. Op de pagina van Gezocht! wordt uitgelegd wat gevangenisregisters zijn, wat het project oplevert voor het BHIC en wat het project oplevert voor de participanten. Naast deze introductie kan je op de pagina ook 'harde gegevens' vinden. Zo hebben 325 mensen zich

⁶⁶ K. Theimer, "The Future of Archives is Participatory: Archives as Platform, or A New Mission for Archives (versie 3 april 2014), <http://www.archivesnext.com/?p=3700>, geraadpleegd op 5 april 2015.

⁶⁷ Picturae, "Over picturae" (versie 2015), <https://picturae.com/nl/over-picturae>, geraadpleegd op 29 april 2015.

ingeschreven en zijn er 19.898 scans gemaakt. Deelnemers kunnen via de pagina invoerinstructies en controle-instructies downloaden. Er zijn ook interessante kolommen met mededelingen, tips en vragen.⁶⁸

Christian van der Ven was projectleider van Gezocht! en is coördinator van de studiezaal van het BHIC. Tijdens een interview vertelde hij me dat de participanten via allerlei kanalen zijn bereikt. Een van die kanalen was de website Velehanden.nl. Een ander deel van de participanten doet vrijwilligerswerk voor het BHIC. Het BHIC organiseerde ook een open dag om potentiële participanten aan te trekken. De belangrijkste motivatie voor de participanten was het gevoel van samenwerken met anderen om iets goeds te bereiken. Die motivatie werd gestimuleerd door de deelnemers aandacht te geven. 'Het woord aandacht is hier erg belangrijk. Vragen worden daarom zo snel mogelijk beantwoord en niet pas na een week omdat je met andere werkzaamheden bezig bent.'⁶⁹ Sommige participanten van Gezocht! zijn zo enthousiast geworden dat ze ook mee willen doen aan het volgende project. Het BHIC blijft hen daarom op de hoogte houden via nieuwsbrieven.

De participanten van Gezocht! leverden via Velehanden.nl een belangrijke bijdrage voor het BHIC. Volgens Van der Ven had hun bijdrage een groot effect op het BHIC. 'Je gaat anders kijken naar het fenomeen vrijwilligerswerk. [...] Het zijn niet meer alleen de mensen die heel sterk met de organisatie verbonden zijn. [...] Er waren deelnemers die wij nauwelijks kennen als instelling. [...] Binnen het boevenproject was er een controleur die de helft van alle scans heeft gecontroleerd. Deze vrijwilliger hebben we nog nooit hier gezien. We weten heel weinig van haar en ze heeft ontzettend veel voor ons gedaan. Zo'n nieuw type vrijwilliger zal een wauw effect hebben in veel andere archiefinstellingen.'⁷⁰

Van de 325 inschrijvingen zijn 250 participanten actief betrokken geweest bij het project. In meer of mindere mate is er waarde aan hun levens toegevoegd zoals Theimer bedoelde met haar nieuwe missie voor archiefinstellingen. Dit project sluit aan op het *co-creative* participatieve verzamelen van Nina Simon. De participanten van Gezocht! vormden samen een *community* rond het project en maakten zelfstandig beslissingen. Zo namen participanten op basis van een zelfstandige beslissing een rol aan in het project zoals de anonieme controleur. De inschrijvingsregisters van de Brabantse strafgevangenen zijn nu online doorzoekbaar op naam, leeftijd, geboorteplaats en misdaad. In totaal gaat het om meer dan 100.000 registers.⁷¹

Voor het vangnetwerk is de motivatie van de participanten een belangrijk leerpunt. Goed *community management* heeft ertoe geleid dat het BHIC een nieuwe groep vrijwilligers bij de organisatie heeft betrokken. Als een archiefinstelling deze motivatie en aandacht ook op lokaal niveau kan organiseren, kan er een vaste groep participanten ontstaan die bijvoorbeeld invulling kan geven aan de lokale trendanalyse.

Op zoek naar het migrantenerfgoed van Turkse Dordtenaren

Rond 2000 gingen steeds meer archiefinstellingen zich actief bezig houden met het verwerven van erfgoed van migranten. Dit deden ze omdat hun collecties niet representatief waren voor de

---

⁶⁸ Vele Handen, "Gezocht! Inklappers van Brabantse gevangenisregisters 1821-1940" (versie 15 januari 2015), https://velehanden.nl/projecten/bekijk/details/project/bhic_strafgevangenen, geraadpleegd op 6 mei 2015.

⁶⁹ C. van der Ven, coördinator studiezaal in het Brabants Historisch Informatie Centrum en projectleider van Gezocht! geïnterviewd door L. Romijn op 11 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het BHIC in Den Bosch.

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ Vele Handen, "Kleine boefjes en grote criminelen veilig achter slot en grendel in het BHIC" (versie 24 februari 2015), <https://velehanden.nl/messages/news/fullview/id/27993>, geraadpleegd op 6 mei 2015.

multiculturele samenleving die zich in Nederland heeft ontwikkeld. De ideologie leefde dat iedereen zijn of haar afkomst in de archieven terug moest kunnen vinden.

In 1999 nam de stichting Tuana contact op met het erfgoedcentrum DiEP. Erfgoedcentrum DiEP is de voormalige naam van het huidige Regionaal Archief Dordrecht. De stichting Tuana bestond uit Turkse jongeren uit Dordrecht. De jongeren maakten zich zorgen over het mogelijke verlies van de kennis over het moederland, de geschiedenis van migratie en verblijf van Turkse migranten in Dordrecht. Zij wilden een tentoonstelling maken over migratie maar de sociale dienst, waar ze eerst naartoe waren gegaan, kon hen niet verder helpen. Tuana werd vervolgens doorverwezen naar DiEP. Charles Jeurgens, hoogleraar Archivistiek aan de universiteit van Leiden en voormalig directeur van erfgoedcentrum DiEP, herinnert zich het project nog goed. 'Wij hadden alleen archieven over de Turkse migranten in overheidsverband. Toen hebben we een project opgestart in samenspraak met die groep met als hoofdvraag: hoe kunnen we deze geschiedenis van migratie documenteren?'⁷²

In het project gingen de jongeren en het erfgoedcentrum samen op zoek naar archiefmateriaal. Dat was bijna niet te vinden omdat veel migranten van de eerste generatie analfabeet waren. Het project veranderde daarom in een *oral history* project. De jongeren gingen zelf hun ouders en grootouders interviewen. Er werd thuis ook gezocht naar foto's en cassettebandjes. DiEP was erg betrokken bij het verzamelen van dit materiaal. Het archiefveld had hier volgens Jeurgens ook kritiek op. 'Een veelvoorkomend verwijt was dat wij zelf archiefvormers werden.' Deze verwijten weerhielden het DiEP er echter niet van om het project te doen slagen. Jeurgens legde uit waarom. 'De functie van een archief is voor een deel bewijs en recht maar ook een deel identiteit. Vinden wij nu iets terug van ons leven in het geheugen van de stad? Als dat niet zo is, dan heb ik er niet zoveel problemen mee als er allerlei activiteiten plaatsvinden om dat geheugen wel aan te vullen, zolang je maar goed de context uitlegt. [...] Daarmee bedoel ik waarom en hoe wij dat gedaan hebben. Die documentatie is uiteindelijk ook in het archief opgenomen.'⁷³

De medewerkers van DiEP legden ook contact met moskeeën en het Turkse begrafenisfonds. Binnen de Turkse gemeenschap zijn dit machtige organisaties. Het winnen van vertrouwen verliep moeizaam. Veel ouderen hadden weinig vertrouwen in het project vanwege grote culturele verschillen. Er waren ook mensen die wantrouwig waren omdat archiefbewaarplaatsen overheid gerelateerde instellingen zijn. De medewerkers van DiEP vonden het leggen van goede contacten belangrijker dan het verwerven van archieven. DiEP stelde daarom een antropoloog aan als relatiebeheerder.⁷⁴

Het project met Tuana was de aanleiding voor meerdere projecten rond de archieven van andere migranten. Zo werd DiEP ook benaderd door Antilliaanse en Marokkaanse groepen. DiEP heeft deze groepen ook bijgestaan in hun projecten. Volgens Jeurgens verschilden de inzet tussen de groepen onderling en 'het succes was echt afhankelijk van de bereidheid om mee te werken.'⁷⁵

Net als Gezocht! sluit dit project aan op het *co-creative* verzamelen van Nina Simon. De jongeren van Tuana kwamen op eigen initiatief naar DiEP. Er werd gezamenlijk besloten om een project rond de

---

⁷² C. Jeurgens, hoogleraar Archiefwetenschap aan de universiteit van Leiden, voormalig gemeentearchivaris van Dordrecht en voormalig directeur van Erfgoedcentrum DiEP geïnterviewd door L. Romijn op 12 maart 2015 tijdens haar bezoek aan de Universiteit van Leiden.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Teun de Bruijn, "Relatiebeheer: een must voor het verwerven van particuliere archieven?" in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere archieven. Fundamenten in beweging.* ('s-Gravenhage, Stichting Archiefpublicaties, 2013), 169-178, p. 173-174.

⁷⁵ C. Jeurgens, hoogleraar Archiefwetenschap aan de universiteit van Leiden, voormalig gemeentearchivaris van Dordrecht en voormalig directeur van Erfgoedcentrum DiEP geïnterviewd door L. Romijn op 12 maart 2015 tijdens haar bezoek aan de Universiteit van Leiden.

archieven van de Turkse migranten te organiseren. De jongeren waren ook actief betrokken bij het maken van beslissingen rond de manier waarop de verhalen van hun ouders en grootouders werden verzameld. Zij hebben zelf de interviews afgenomen en naar foto's gezocht. De geschiedenis en de identiteit van de Turkse Dordtenaren kan nu teruggevonden worden in het archief van Dordrecht.

Teun de Bruijn beschrijft in zijn artikel *Relatiebeheer: een must voor het verwerven van particuliere archieven* een aantal leerpunten uit dit project voor het vangnetwerk. Zo leidt goed relatiebeheer en een proactieve houding sneller tot resultaten. De jongeren van Tuana werden ook actief betrokken bij het acquisitiebeleid. Dit leidde tot een wederkerige relatie tussen de jongeren en DiEP. Het is niet makkelijk om als archiefbewaarplaats als eerste contact te leggen vanwege de cultuurverschillen en de onbekendheid over de functie van de archiefbewaarplaats. Bewustmaken is daarom een belangrijke taak voor archiefinstellingen. DiEP schakelde een externe relatiebeheerder in met een antropologische achtergrond om het contact in goede banen te leiden. Met een antropologische blik naar de samenleving kijken, kan ertoe leiden dat de archiefinstelling zaken opmerkt waar het eerst geen aandacht aan had besteed.⁷⁶

Het Bewaren Waard

Het Bewaren Waard (HBW) is een website waarop deelnemers hun eigen archiefstukken kunnen uploaden en delen in een online omgeving. HBW is een initiatief van Archief Eemland, het historisch informatiecentrum van Amersfoort en de regio Eemland, Picturae en Zicht online. HBW werd gelanceerd op 12 juni 2014. Andere archiefinstellingen kunnen ook meedoen met HBW. De website is dus bedoeld voor landelijk gebruik en niet alleen voor Archief Eemland.⁷⁷

Vaak kwamen mensen naar het Archief Eemland met schoenendozen vol met persoonlijke herinneringen. De medewerkers van Archief Eemland kon weinig met deze archieven doen omdat ze bijvoorbeeld de informatie al hadden of omdat het archief niet goed ontsloten was. Deze bezoekers werden dus vaak teleurgesteld. Archief Eemland wilde deze bezoekers volgens Georges Elissen, coördinator van de afdeling Publiek in Archief Eemland, een plek geven waar zij hun archief konden tonen, organiseren en delen. 'We zagen de trend dat mensen unieke kennis hadden over hun archieven en de stad. Dat was de achtergrond van HBW.'⁷⁸ Het Archief Eemland ontwikkelde HBW om deze behoefte onder de bezoekers te faciliteren.

Veel mensen waren enthousiast over het project maar het zover krijgen van mensen om actief met hun archieven om te gaan op het digitale platform was moeilijk. HBW liep niet zoals het Archief Eemland dat had verwacht. Mariam Heijne heeft als onderdeel van haar afstudeerstage bij het Archief Eemland onderzoek gedaan naar HBW. Haar hoofdonderzoeksvraag was "op welke wijze kan Archief Eemland de deelname van HBW bevorderen?"⁷⁹ In de conclusie van haar onderzoek formuleert Heijne een advies. Ten eerste moet het concept van HBW aangescherpt worden. De kernbegrippen gebruiksvriendelijkheid, transparantie, duidelijkheid, doelen stellen en belonen zijn in dit advies belangrijk. Om deelname aan het HBW te bevorderen moeten de volgende zaken aanwezig zijn.⁸⁰ Deze punten zie ik ook als leerpunten voor het vangnetwerk.

---

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ M. Heijne, *Een onderzoek naar Het Bewaren Waard*. (Amsterdam: Reinwardt Academie, 2015), p. 7.

⁷⁸ G. Elissen, coördinator Publiek bij Archief Eemland geïnterviewd door L. Romijn op 26 februari 2015 tijdens haar bezoek aan Archief Eemland.

⁷⁹ M. Heijne, *Een onderzoek naar Het Bewaren Waard*. (Amsterdam: Reinwardt Academie, 2015), p. 9.

⁸⁰ Ibidem, p. 47.

- Een gebruiksvriendelijke website zodat de techniek geen drempel kan vormen voor de gebruikers. Heijne raadt HBW aan om de gebruiksvriendelijkheid te richten op senioren en om aanvullende computerworkshops te verlenen aan deze groep deelnemers.
- De deelnemers mogen geen foute verwachtingen hebben van HBW. Daarom is het belangrijk dat HBW transparant is in het beleid en in de gemaakte keuzes.
- Het is belangrijk dat het voor de deelnemers duidelijk is wat er van ze verwacht wordt. Het concept moet in staat zijn alle vragen duidelijk te beantwoorden. Er wordt een kader gecreëerd, iets wat Nina Simon *scaffolding* noemt.⁸¹
- Er wordt naar een groter doel gewerkt waaraan alle deelnemers een bijdrage leveren. In het stuk over Gezocht! bleek al hoe motiverend het is om gezamenlijk naar hetzelfde doel toe te werken.
- Ten slotte worden de deelnemers beloond voor hun werk zodat ze gemotiveerd blijven en plezier hebben in hun werk.

HBW was bedoeld als een digitaal platform dat aansluit op de definitie van *hosted* participatief verzamelen. De participanten konden zich, na inschrijving, helemaal uitleven in de online omgeving. Uit het adviesrapport van Heijne blijkt dat deze opzet niet goed aansloeg bij de beoogde doelgroep. HBW sluit wel aan op twee van de kerntaken die Millar beschrijft: faciliteren en het maken van *tools*. Er kan nog veel verbeterd worden aan HBW en Heijne raadt het archiefveld aan om dit al lerend te doen.⁸²

Bijlmer Meer: Vitrine van Zuidoost

Imagine IC (Identity & Culture) is een erfgoedinstelling uit Amsterdam Zuidoost. Imagine IC richt zich specifiek op immaterieel erfgoed en de verhalen van jongeren. Deze verhalen worden verteld in beeld- en geluidsproducties, die gepresenteerd worden in exposities, online collecties en besproken worden in educatie en debatten. De jongeren zijn voor Imagine IC de curatoren van het erfgoed van de super-diverse eigen tijd.⁸³ Alle projecten van Imagine IC zijn participatief.

Afbeelding 6. Een afbeelding van de website van Imagine IC met links het logo van de Bijlmer Meer tentoonstelling en rechts daarvan verschillende participatiebijeenkomsten.

Het Stadsdeel Zuidoost gaf Imagine IC de opdracht om een vaste tentoonstelling over Zuidoost te realiseren en een collectie aan te leggen met objecten en archieven over Zuidoost. Markus Balkenhol schreef de cultuurhistorische verhaallijn voor de tentoonstelling. Deze verhaallijn heet *Iconic clash*, naar de botsende beelden die bestaan over Zuidoost. De eerste participatiebijeenkomsten in het kader van de opdracht gingen over de tentoonstelling. Imagine IC organiseerde de eerste participatiebijeenkomsten rond de volgende vraag: als wij een tentoonstelling maken over de Bijlmermeer, wat moet er dan in zitten? Deze bijeenkomsten leken op huiskamergesprekken waarin allerlei thema's voor de tentoonstelling werden aangedragen door de participanten. De participanten

⁸¹ N. Simon, *The Participatory Museum*. (Santa Cruz: Museum 2.0, 2010), p. 12-13.

⁸² M. Heijne, *Een onderzoek naar Het Bewaren Waard*. (Amsterdam: Reinwardt Academie, 2015), p. 47.

⁸³ Imagine IC, "Over ons" (versie 2015), <http://www.imagineic.nl/content/over-ons>, geraadpleegd op 13 april 2015.

waren onder andere jongeren, ambtenaren, activisten, heemkundigen, theatermakers en ondernemers uit Zuidoost.

De medewerkers van Imagine IC hebben aan de hand van de participatiebijeenkomsten een aantal thema's uitgekozen om verder uit te werken. De medewerkers zijn transparant over deze keuzes richting de participanten. De verhalen die in de tentoonstelling worden getoond, zijn volgens Danielle Kuijten, externe projectleider van de tentoonstelling *Bijlmer Meer*, niet representatief voor heel Zuidoost. 'Het zijn enkele verhalen uit een zeer fluïde maatschappij.'⁸⁴ In de daaropvolgende bijeenkomsten vroegen de medewerkers van Imagine IC verder: bij wie moeten we aankloppen om materiaal te vinden over dit thema? Tijdens de bijeenkomsten worden de mogelijke sleutelfiguren benoemd. Imagine IC gaat daarna op zoek naar deze mensen. Deze mensen kunnen verhalen of objecten hebben die aansluiten op het thema. Het komt ook voor dat Imagine IC wordt doorverwezen naar iemand anders die meer weet. Deze manier van verzamelen is reactief.

Tijdens sommige participatiebijeenkomsten werd er gediscussieerd over moeilijke onderwerpen. Het Stadsdeel Zuidoost had al twee thema's genoemd die graag teruggezien werden in de tentoonstelling: de Bijlmerramp en het slavernijverleden. Er ging een gerucht rond dat stukjes schroot van de Bijlmerramp verkocht werden. In eerste instantie dacht Imagine IC dat het interessant zou zijn om een stukje schroot op te nemen in de tentoonstelling en daarvan het verhaal te vertellen. Aan de andere kant waren er ethische bezwaren. Er werd specifiek over dit onderwerp een participatiebijeenkomst georganiseerd met nabestaanden, hulpverleners, mensen vanuit de kerk en omwonenden. Tijdens de bijeenkomst concludeerden de participanten dat het beter was om niet een stukje schroot in de tentoonstelling op te nemen.⁸⁵

De tentoonstelling *Bijlmer Meer: Vitrine van Zuidoost* opende op 12 maart 2015. Ondertussen worden er steeds nieuwe verhalen over Zuidoost ontdekt. In de tentoonstelling zie je deze diversiteit terug omdat nieuwe thema's, verhalen en objecten de oude verhalen vervangen. Deze nieuwe verhalen worden ook participatief verzameld en aangedragen door de participanten uit Zuidoost.⁸⁶ De participatieve projecten van Imagine IC sluiten niet aan op de definities van participatief verzamelen zoals Nina Simon beschrijft. Dit wordt ook bevestigd door Danielle Kuijten. 'Als we het hebben over participatief verzamelen, wat valt er dan binnen en wat niet? [...] Als het voor jou puur interactiviteit in een museum is en voor mij is het echt samen met participanten de straat op gaan en dingen verzamelen, dan heb je een heel ander gesprek.'⁸⁷

De manier waarop Imagine IC werkt, biedt een aantal leerpunten voor het vangnetwerk. Ten eerste zijn er de participatiebijeenkomsten. Thema's worden door de participanten aangedragen en besproken. Voor het samenstellen van een trendanalyse kan een archiefinstelling ook participatiebijeenkomsten organiseren. Trends in de lokale omgeving volgen elkaar echter zeer snel op en worden anders ervaren per individu. Tijdens deze bijeenkomsten kan hierover gediscussieerd worden. Ethische vraagstukken worden ook behandeld via participatiebijeenkomsten waardoor de participanten direct invloed hebben op de waardering van een verhaal of een object.

---

⁸⁴ D. Kuijten, externe projectleider van o.a. de tentoonstelling 'Bijlmer Meer, Vitrine van Zuidoost' en expert op het gebied van participatief verzamelen geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan het Imagine IC op 25 maart 2015.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ Imagine IC, "Bijlmer Meer" (versie maart 2015), <http://www.imagineic.nl/bijlmer-meer>, geraadpleegd op 15 april 2015.

⁸⁷ D. Kuijten, externe projectleider van o.a. de tentoonstelling 'Bijlmer Meer, Vitrine van Zuidoost' en expert op het gebied van participatief verzamelen geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan het Imagine IC op 25 maart 2015.

Intern draagvlak voor participatie

Participatie wordt meestal mogelijk gemaakt door een onverwachte hoeveelheid aan beschikbare tijd en middelen. In een tijd van bezuinigingen zijn deze eenmalige projecten de eerste slachtoffers van subsidievermindering. Eerder in dit hoofdstuk heb ik beschreven waarom participatie in archiefinstellingen belangrijk is. In dit deel beschrijf ik de punten die van belang zijn wanneer een archiefinstelling participatie wil implementeren in de organisatie.

Dit doe ik aan de hand van het artikel *Communities and Museums as Active Partners* van Piotr Bienkowski. Bienkowski is de projectleider van *Our Museum*, een onderzoeksprogramma uit het Verenigd Koninkrijk. In acht deelnemende erfgoedinstellingen is onderzocht wat wel en wat niet werkt wanneer een erfgoedinstelling participatie in de organisatie wil implementeren.⁸⁸ In zijn artikel beschrijft Bienkowski wat de deelnemers tot nu toe hebben geleerd. De onderzoekers van *Our Museum* hebben zes barrières opgemerkt die de implementatie van participatie in erfgoedinstellingen kunnen weerhouden.⁸⁹

1. 'Leadership and governance: the difference between tactic support and active commitment and championing by directors and senior managers, and too often the lack of a governing board's understanding of its remit and responsibilities.'
2. 'Conflicting strategic agendas: the perception that generation income and increasing audiences conflicts with deeper community engagement and participation.'
3. 'It's someone else's job: one staff member or group tasked with working with communities, rather than the responsibility being shared across the organization.'
4. 'The usual suspects: museums and galleries often choose to work with known and 'safe' communities, which can be unrepresentative of an area's diversity and less challenging for the museum.'
5. 'Staff resistance (which can be conscious and unconscious), and lack of skills in how to work with different communities.'
6. 'Fear can lead to paralysis and avoidance and be a barrier to change: we have encountered fear related to financial survival, and fear for professional status and expertise.'

Our Museum heeft geconstateerd dat kleine veranderingen op een breed niveau meer opleveren dan één grote verandering in één bepaalde afdeling. De deelnemende erfgoedinstellingen hebben geleerd dat vijf punten van *best practice* en management belangrijk zijn voor het implementeren van participatie in de erfgoedinstelling.⁹⁰ Deze punten zijn: Governance, Staff professional development, How to engage with community partners, Evaluation en The importance of the voice from outside.

Governance gaat over de rol van de directeur, de managers en de zorgdragers van de erfgoedinstelling. De eerste twee barrières worden met *governance* overwonnen. De directeur wordt een actieve voorvechter van de implementatie van participatie. Deze rol wordt overgenomen door de managers. De zorgdragers van een erfgoedinstelling steunen en begrijpen het belang van de implementatie. Een goed voorbeeld van *governance* komt uit The National Museum Wales, een van de deelnemers van *Our Museum*. Tijdens een recente reorganisatie werden de managementposities door de directeur toegewezen aan medewerkers die ervaring hebben met participatie. Het belang

---

⁸⁸ P. Bienkowski, *Communities and Museums as Active Partners: emerging learning from the Our Museum initiative*. (London: Paul Hamlyn Foundation, 2014), p. 2.

⁸⁹ Ibidem, p. 5.

⁹⁰ Ibidem, p. 6.

van participatie wordt door deze medewerkers ook actief en met passie verdedigd.⁹¹ Archiefinstellingen die participatie of het vangnetwerk willen implementeren, worden actief gesteund en verdedigt door de directeur en het managementteam. De zorgdragers worden bewust gemaakt van het belang van het vangnetwerk. Als zij het vangnetwerk begrijpen, kunnen zij het ook beter steunen en verdedigen. In tijden van bezuinigingen heeft het vangnetwerk dan een grotere kans om te overleven. *Raise awareness* van Millar is hier opnieuw belangrijk. In het vangnetwerk heb ik een onderdeel gewijd aan het bewustmaken van de zorgdragers.

Staff professional development gaat over de rol van de medewerkers van een erfgoedinstelling. De medewerkers begrijpen waarom participatie van belang is voor hun eigen werk en voor de gehele organisatie. *Staff professional development* adresseert de derde barrière door alle medewerkers van de erfgoedinstelling verantwoordelijk te maken voor de implementatie van participatie. Drie deelnemende musea van *Our Museum* hebben *community engagement* opgenomen in de functieomschrijving van alle medewerkers, ongeacht hun individuele specialisatie.⁹² In archiefinstellingen is vaak sprake van twee grote afdelingen: een publieksafdeling en een beheerafdeling. *Staff professional development* betekent dat niet alleen de medewerkers van de publieksafdeling betrokken zijn bij het vangnetwerk maar alle medewerkers. Iedereen wordt verantwoordelijk gemaakt voor de instandhouding van het vangnetwerk. In veel archiefinstellingen werken mensen die al jaren hetzelfde werk doen.⁹³ Plotselinge en grote veranderingen, zoals verantwoordelijk zijn voor het vangnetwerk, kunnen bewust of onbewust weerstand oproepen bij deze medewerkers. Kleine veranderingen leveren daarom op de lange termijn betere resultaten.

How to engage with community partners adresseert de vierde barrière. De medewerkers van de erfgoedinstelling denken strategisch na over de gemeenschappen die zij benaderen en waarmee zij willen samenwerken. Er wordt actief gezocht naar partners met bepaalde kennis en netwerken. Met dit doel voor ogen heeft The National Museum Wales de vaste groep vrijwilligers gevarieerder gemaakt door verschillende uitzendbureaus te benaderen. Tijdens participatiebijeenkomsten kunnen participanten meepraten over het werk van de erfgoedinstellingen en hun toekomstplannen. Tyne and Wear Archives and Museums hebben een *People's Parliament day* georganiseerd voor *communities* en medewerkers. Op deze dag discussieerden medewerkers en participanten over de ontwikkeling en versterking van participatie in Tyne and Wear Archives and Museums.⁹⁴ De trendanalyse uit *Gewaardeerd Verleden* maakt inzichtelijk welke maatschappelijke trends een belangrijke rol spelen in de samenleving. Op basis van de trendanalyse benaderen archiefinstellingen betrokken archiefvormers. In het vangnetwerk ga ik dieper in op hoe archiefinstellingen deze activiteiten kunnen ondernemen.

Evaluation gaat over kwalitatieve evaluatie, acties gebaseerd op gedeelde reflectie en kritisch dialoog met alle betrokkenen. Bienkowski schrijft over de waarde van een kader waarin 'bewijs' van implementatie wordt vastgelegd. In dit kader worden behaalde doelstellingen en succesmomenten vastgelegd. De medewerkers van Glasgow Museums hebben bijvoorbeeld dagboeken bijgehouden over hun ervaringen met participatie.⁹⁵ Het is belangrijk dat externe partners feedback geven. Hierdoor wordt aandacht verscherpt en ontstaan er nieuwe discussies.

---

⁹¹ Ibidem, p. 7.

⁹² Ibidem, p. 9.

⁹³ M. Windhorst, vrijgevestigde archivaris, beleidsadviseur en tekstschrijver op het gebied van erfgoed- en archiefbeleid geïnterviewd door L. Romijn op 18 maart 2015 tijdens haar bezoek aan Raamwerk advies en tekst in Gouda.

⁹⁴ P. Bienkowski, *Communities and Museums as Active Partners: emerging learning from the Our Museum initiative*. (London: Paul Hamlyn Foundation, 2014), p. 11.

⁹⁵ Ibidem, p. 13.

The importance of the voice from outside gaat over het betrekken van mensen, van buiten de erfgoedinstelling, bij de discussies over de implementatie van participatie. Hierdoor komen nieuwe inzichten ter sprake, wordt reflectie aangemoedigd en is er een garantie dat de organisatie moeilijke discussies niet uit de weg gaat.⁹⁶

Uit de interviews met Windhorst en Thomassen bleek dat zij vinden dat het archiefveld versnipperd is. Archiefinstellingen maken bijvoorbeeld eerder hun eigen websites en hun eigen *tools* voor digitale archivering dan dat zij die zaken samen ontwikkelen.⁹⁷ 'Archiefdiensten hebben de mond vol van samenwerking maar de meeste archiefinstellingen zijn organisaties die in *splendid isolation* werken.'⁹⁸ Dit komt overeen met *the Lone (a)ranger* van Millar. *The Lone (a)ranger* is de archivaris die te veel gericht zijn op het functioneren van de eigen organisatie.⁹⁹

In het nieuws is er vaak aandacht voor de problematiek rond het auteursrecht in archiefinstellingen. Een recent voorbeeld is de rechtszaak tussen het IISG en de fotograaf Kors van Bennekom.¹⁰⁰ Een goede samenwerking tussen de archivaris en de archiefvormer kan leiden tot goede afspraken rond het auteursrecht en privacy. Dit is een investering die later rechtszaken kan voorkomen. Samenwerking is niet alleen handig voor de archiefinstelling. Het is ook een oplossing voor ethische vraagstukken in het archiefveld. Het vangnetwerk kan hieraan bijdragen maar alleen als het wordt geïmplementeerd in de organisatie. De punten van *best practice* uit het artikel van Bienkowski kunnen hieraan bijdragen.

In het kort...

In dit hoofdstuk heb ik twee deelvragen beantwoordt. Deze deelvragen zijn als volgt. *Hoe kan participatie bijdragen aan de toepassing van het vangnetwerk? En hoe kan de organisatie van een archiefinstelling bijdragen aan de acceptatie en toepassing van het vangnetwerk?* Het nieuwe *business model* heeft ertoe geleid dat archiefinstellingen volgens Theimer een nieuwe missie nodig hebben die mensen centraal stelt in plaats van archieven. Archiefinstellingen hebben een ontoegankelijk imago waardoor ze al snel als irrelevant beschouwt worden. Musea hebben vaak hetzelfde probleem. Beide instellingen zoeken naar oplossingen in de richting van participatie. Ik heb vier voorbeelden van participatie uit het archiefveld beschreven. De leerpunten uit deze projecten zijn divers: *community management*, relatiebeheer, digitale middelen en participatiebijeenkomsten. Deze leerpunten zijn overgenomen in het vangnetwerk. Met het artikel van Bienkowski heb ik vijf punten van *best practice* beschreven waarmee een archiefinstelling het vangnetwerk kan implementeren. De implementatie van het vangnetwerk is een verantwoordelijkheid voor alle medewerkers. De directeur en de managers nemen een voorvechtersrol op zich om het vangnetwerk te verdedigen. Het bestuur van een archiefinstelling moet het vangnetwerk begrijpen en ondersteunen. De implementatie van het vangnetwerk wordt geëvalueerd en nieuwe participanten worden actief gezocht en benadert. Ten slotte zal de archiefinstelling actief op zoek gaan naar externa partners die nieuwe discussies aanzwengelen en reflectie bevorderen.

---

⁹⁶ Ibidem, p. 15-16.

⁹⁷ T. Thomassen, hoogleraar Archiefwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan de UVA op 7 april 2015.

⁹⁸ M. Windhorst, beleidsadviseur Cultureel Erfgoed en eigenaar van Raamwerk advies en tekst geïnterviewd door L. Romijn op 18 maart 2015.

⁹⁹ Laura Millar, "Counterpoint Coming Up with Plan B: Considering the Future of Canadian Archives", *Archivaria* 77 – the Journal of the Association of Canadian Archivists (2014), 119.

¹⁰⁰ Villamedia, "Fotograaf klaagt archief aan" (versie 7 mei 2015), <https://www.villamedia.nl/nieuws/bericht/fotograaf-klaagt-archief-aan>, geraadpleegd op 11 mei 2015.

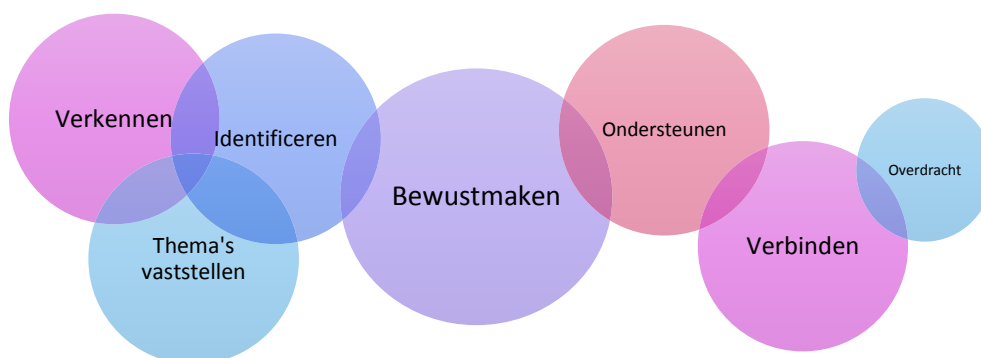
Hoofdstuk 4: Het vangnetwerk

In dit hoofdstuk beschrijf ik het vangnetwerk. Het vangnetwerk is een model waarmee een archiefinstelling het al bestaande netwerk in kaart brengt en versterkt, de samenleving verkent en nieuwe relaties aangaat. Eerst leg ik uit wat de missie en de doelstellingen zijn van het vangnetwerk. Vervolgens beschrijf ik de zeven fases van het model met enkele voorbeelden [afbeelding 7]. In bijlage 1 staat een korte samenvatting. In dit hoofdstuk beantwoord ik mijn tweede deelvraag.

Het vangnetwerk gaat uit van de missie die Theimer heeft geformuleerd in haar nieuwe *business model*. 'Archives add value to people's lives by increasing their understanding and appreciation of the past.'¹⁰¹ Ik gebruik deze missie omdat ik deze terugzie in alle activiteiten die een archiefinstelling uitvoert. Naast de missie van Theimer heeft dit vangnetwerk twee concrete doelstellingen.

1. Het opbouwen van een wederkerige relatie met particuliere archiefvormers in de lokale omgeving door de archiefvormers bewust te maken van het belang van (digitale) archivering en het leveren van informatie, advies, *tools* en diensten waarmee ze dit zelf kunnen doen.
2. Het identificeren, waarderen, selecteren en acquireren van particuliere, hybride archieven die van sociaal maatschappelijk en cultuur historische belang zijn, door middel van beleid zoals het acquisitieprofiel en andere middelen.

De *non-custodiale* archivaris zal namens de archiefinstelling meerdere rollen op zich nemen in het vangnetwerk. Ten eerste is de archivaris een adviseur, die *tools* aanreikt zodat archiefvormers hun eigen hybride archieven kunnen beheren. Deze rol staat voor een decentrale aanpak die recht doet aan de diversiteit van de Nederlandse samenleving. De archivaris bedient als adviseur een potentieel grote "poel" particuliere archiefvormers. In deze grote poel kan de archivaris ontwikkelingen, archiefvormers en collecties onderscheiden die van sociaal maatschappelijk en cultuur historische belang zijn. Ten tweede is de archivaris een archiefscout. Bewapend met archivalistische kennis, trekt hij de maatschappij in om maatschappelijke ontwikkelingen (trends, actuele gebeurtenissen en hotspots) in kaart te brengen. Zo kan de archivaris vóór de creatie van nieuw archiefmateriaal de ontwikkelingen al in kaart brengen en duiden. De derde rol van de archivaris is die van een gesprekspartner. De archivaris gaat hier verder dan het aanreiken van advies en *tools*. Als een gesprekspartner verdiept hij zijn relaties met de archiefvormers. Er is overlap tussen deze rollen.

Afbeelding 7. Het vangnetwerk

¹⁰¹ K. Theimer, "The Future of Archives is Participatory: Archives as Platform, or A New Mission for Archives (versie 3 april 2014), <http://www.archivesnext.com/?p=3700>, geraadpleegd op 8 april 2015.

Verkennen

Archiefbewaarplaatsen werken in een zeer diffuse omgeving. Naast de stroom van overheidsarchieven, is er potentieel een enorme hoeveelheid thema's en particuliere archiefvormers om te benaderen.¹⁰² De archiefinstelling moet eerst goed weten wat er speelt in de samenleving voordat de beslissing valt met welke thema's de instelling verder gaat. De archivaris doet dit door, als een archiefscout, zelf actief naar buiten te treden en de samenleving te verkennen. Hij maakt hier ook gebruik van het al bestaande netwerk van de archiefinstelling. De archivaris kan bijvoorbeeld zelf aansluiten bij de bijeenkomsten of (virtuele) platforms van externe organisaties of individuen.¹⁰³ Het is belangrijk om te onthouden dat deze virtuele gemeenschappen niet lokaal gebonden zijn. Annette Mevis verkend de samenleving door het nieuws te volgen. Daarnaast is zij vaak aanwezig op bepaalde bijeenkomsten waar zij informeert naar belangrijke thema's en contacten legt.¹⁰⁴

Het vaststellen van thema's

Caroline de Hart heeft aangetoond dat archiefinstellingen met een acquisitieprofiel meer particuliere archieven in de collectie hebben. De balans tussen overheids- en particuliere archieven is in deze collecties evenwichtiger. In *Gewaardeerd Verleden* wordt de gelijkwaardigheid tussen overheids- en particuliere archieven onderstreept. Vanuit *Gewaardeerd Verleden* is het daarom interessant voor archiefinstellingen om een acquisitieprofiel te ontwikkelen. Met het acquisitieprofiel kan de archiefinstelling de keuzes voor bepaalde thema's maken en ook verantwoorden. Veel archiefinstellingen hebben al een profiel maar de archiefinstellingen die dit nog niet hebben kunnen De Hart's opzet gebruiken om er een te ontwikkelen.¹⁰⁵ Het kan voorkomen dat een thema buiten het acquisitieprofiel valt. In zo'n geval kan een thema geselecteerd worden omdat het op dat moment sterk leeft in de lokale omgeving.

Daarnaast kan een archiefinstelling thema's vaststellen met trendanalyses en systeemanalyses. Met de handreiking van de VNG kunnen archiefinstellingen lokaal een trendanalyse maken. Het risico van de trendanalyse is dat de trends die archiefinstellingen vaststellen, niet aansluiten op de trends die buurtbewoners ervaren. Dit risico vermindert als zij actief betrokken worden bij de vaststelling van de trendanalyse.¹⁰⁶ Archiefinstellingen kunnen participatiebijeenkomsten of een digitaal platform organiseren waarop bewoners thema's kunnen aandragen. Imagine IC moedigt de participanten tijdens participatiebijeenkomsten aan om thema's aan te dragen. Dit kan via een briefje, het aanspreken de hostess of door contact te leggen met de participatiemedewerker.¹⁰⁷

Thema's waarmee de archiefinstelling verder wil, worden vastgelegd in een overzichtsverslag. Dit kan een kort lijstje of een uitgebreid verslag zijn.

Identificeren

De archiefinstelling identificeert binnen de geselecteerde thema's bepaalde archiefvormers oftewel sleutelfiguren. Sleutelfiguren hebben een bepaalde rol in het maatschappelijke veld. Imagine IC

---

¹⁰² M. Windhorst, beleidsadviseur Cultureel Erfgoed en eigenaar van Raamwerk advies en tekst geïnterviewd door L. Romijn op 18 maart 2015.

¹⁰³ C. van der Ven, coördinator studiezaal in het Brabants Historisch Informatie Centrum en oprichter van platforms 'de digitale archivaris' en 'Archief 2.0' geïnterviewd door L. Romijn op 11 maart 2015.

¹⁰⁴ A. Mevis, archivaris bij het Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan de bibliotheek van Atria op 24 april 2015.

¹⁰⁵ Caroline de Hart, "Een kwestie van kiezen. Acquisitieplannen en -profielen in het Nederlandse archiefwezen" in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere archieven. Fundamenten in beweging.* ('s-Gravenhage, Stichting Archiefpublicaties, 2013), 85-100, p. 96-98.

¹⁰⁶ T. Thomassen, hoogleraar Archiefwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan de UVA op 7 april 2015.

¹⁰⁷ D. Kuijten, externe projectleider van o.a. de tentoonstelling 'Bijlmer Meer, Vitrine van Zuidoost' en expert op het gebied van participatief verzamelen geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan Imagine IC op 25 maart 2015.

identificeert sleutelfiguren tijdens de participatiebijeenkomsten.¹⁰⁸ In hoofdstuk drie heb ik hier al over geschreven. Volgens Windhorst kunnen sleutelfiguren op nog een andere manier ontdekt worden. ‘De archivaris kan in een bepaalde tijdperiode zoals 2010-2015 onderscheiden welke initiatieven zijn ondernomen en welke mensen en groepen daaraan verbonden zijn. Dan krijg je een kerngroep mensen in beeld die bijna in al die initiatieven aan het roer staan.’¹⁰⁹ In een stad ter grootte van Gouda zijn er niet veel van dit soort mensen. De gemeente is volgens Rienk Jonker, gemeentearchivaris in Leeuwarden, ook een belangrijke sleutelfiguur. Binnen een gemeente bestaan er afdelingen die zich specifiek richten op het onderzoeken van lokale en/of nationale trends voor de vorming of ondersteuning van gemeentebestuur. In de gemeente Leeuwarden zijn interessante gemeentefuncties bijvoorbeeld: Statistiek en onderzoek, Concern en Communicatie.¹¹⁰

Museum Rotterdam identificeert sleutelfiguren door actief de wijken in te trekken. Paul van de Laar, directeur van Museum Rotterdam, heeft voor dit onderzoek een model gebruikt dat ontwikkeld is door moderne antropologen in Amerika. Dat model wordt participerende observatie genoemd. Het voordeel van deze methode is dat je de kans hebt om iedereen te spreken. Het nadeel is dat de non-respons en de investering erg groot is.¹¹¹ Participerende observatie kan ook in een online *community* plaatsvinden. De archiefinstelling creëert bijvoorbeeld een avatar in een online omgeving en gaat vervolgens in gesprek met de avatars van andere gebruikers. Zo ontdekt de archiefinstelling sleutelfiguren in online omgevingen zoals de game Minecraft.¹¹² De complexiteit van deze virtuele werelden maakt ze kwetsbaar voor verval en verlies. Gebruikers en archivariissen kunnen dit materiaal waarborgen als ze leren samen te werken.¹¹³

Bewustmaken

Het vangnetwerk staat of valt bij de samenwerking tussen archiefinstellingen en de geselecteerde sleutelfiguren. Voordat deze samenwerking kan plaatsvinden, is het belangrijk dat de sleutelfiguren zich bewust zijn van het belang vanarchieven en archivering. Millar had het tijdens haar masterclass op 30 oktober 2014 over *raise awareness*. Boudrez beschrijft hetzelfde gegeven in zijn artikel *Iedereen digitale archivaris* als sensibiliseren. In dit artikel richt Boudrez zich in het bijzonder op digitale archivering. ‘De archivaris legt uit waarom digitalearchieven bijzondere aandacht behoeven en waarom de methodes uit de papieren wereld niet volstaan om digitalearchieven succesvol in tijd over te brengen.’¹¹⁴ Er bestaan voorlichtingsfilmpjes over dit onderwerp die erg geschikt zijn voor het bewustmaken van sleutelfiguren. Mijn persoonlijke favoriet zijn de animaties over Digiman en team digital preservation, superhelden die zich inzetten voor de digitale duurzaamheid [afbeelding 8].¹¹⁵

---

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ M. Windhorst, vrijevestigde archivaris, beleidsadviseur en tekstschrijver op het gebied van erfgoed- en archiefbeleid geïnterviewd door L. Romijn op 18 maart 2015 tijdens haar bezoek aan Raamwerk advies en tekst in Gouda.

¹¹⁰ R. Jonker, informatieadviseur en gemeentearchivaris van Leeuwarden geïnterviewd door L. Romijn op 13 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het Historisch Centrum Leeuwarden.

¹¹¹ P. van de Laar, directeur van Museum Rotterdam en expert op het gebied van Urban History geïnterviewd door L. Romijn op 27 maart 2015.

¹¹² C. van der Ven, coördinator studiezaal in het Brabants Historisch Informatie Centrum en oprichter van platforms ‘de digitale archivaris’ en ‘Archief 2.0’ geïnterviewd door L. Romijn op 11 maart 2015.

¹¹³ Jerome P. McDonough, “How will we preserve virtual worlds” in: Bart de Nil en Jeroen Walterus, ed., *Erfgoed 2.0: nieuwe perspectieven voor digitaal erfgoed*. (Brussel; FARO, 2009), 21-40, p. 39.

¹¹⁴ Filip Boudrez, “Iedereen digitale archivaris” in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere Archieven. Fundamenten in beweging*. (’s-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties, 2013), 116-126, p. 120.

¹¹⁵ Wepreserve, ‘Digital preservation and nuclear disaster: an animation’, YouTube video, 3:18, (1 mei 2009), <https://www.youtube.com/watch?v=pbBa6Oam7-w>, geraadpleegd op 8 april 2015.

Afbeelding 8. Een screenshot van een YouTube filmpje over digitale duurzaamheid.

In hoofdstuk drie noemde ik een van de barrières voor de implementatie van participatie uit het artikel van Bienkowski. ‘Leadership and governance: the difference between tactic support and active commitment and championing by directors and senior managers, and too often the lack of a governing board’s understanding of its remit and responsibilities.’¹¹⁶ Het is belangrijk dat de zorgdragers van een archiefinstelling bewust gemaakt worden van het belang van het vangnetwerk. Zo is de archiefinstelling verzekerd van begrip en steun vanuit de zorgdragers die gaan over de financiën. De archiefinstelling kan dit doen door bijvoorbeeld presentaties te geven aan het bestuur van de archiefinstelling of door workshops te organiseren voor de bestuursleden.

Ondersteunen

De archiefinstelling gaat een relatie aan met sleutelfiguren door het aanbieden van advies, *tools* en diensten. De sleutelfiguren worden in de eerste plaats ondersteund in hun activiteiten als archiefvormer. De archiefinstelling stelt zich dienstbaar op en levert input aan de sleutelfiguren die het wil benaderen. Er wordt actief ingespeeld op behoeftes van de sleutelfiguren. Zo vergroot de archiefinstelling de gunfactor. De archivaris wil zo vroeg mogelijk aanwezig zijn bij archiefvorming rond een bepaalde trend. De plaats van de archivaris in de keten is echter afhankelijk van de behoeftes van de archiefvormer. Er worden heldere afspraken gemaakt over hoe ver de archivaris mag ingrijpen in een particulier archief.

Een voorbeeld van een goed platform waarop archiefvormers informatie kunnen vinden over digitale archivering is de website Bewaarals.nl.¹¹⁷ Archiefinstellingen hoeven niet opnieuw het wiel uit te vinden. Het is logisch dat de archiefinstelling de archiefvormer doorverwijst naar dit soort websites. Boudrez doet nog meer voorstellen voor kennisdeling zoals audio en video podcasts, spreekuren, studiedagen en workshops.¹¹⁸ Het is belangrijk voor de archivaris dat hij zijn kennis blijft aanvullen omdat er telkens nieuwe ontwikkelingen zijn op het gebied van digitale archivering en

¹¹⁶ P. Bienkowski, *Communities and Museums as Active Partners: emerging learning from the Our Museum initiative*. (London: Paul Hamlyn Foundation, 2014), p. 5.

¹¹⁷ Karin van der Heiden, “Bewaar als... vuistregels digitaal archiveren” (versie 11 november 2011), <http://bewaars.nl/>, geraadpleegd op 8 april 2015.

¹¹⁸ Filip Boudrez, “Iedereen digitale archivaris” in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere Archieven. Fundamenten in beweging*. (’s-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties, 2013), 116-126, p. 121.

duurzaamheid. Dirk Steenbeek, adviseur digitale informatie bij Archief Eemland, doet dit door veel literatuur te lezen.¹¹⁹ Dit wordt ook wel de *technology watch* genoemd.

De archiefinstelling stelt ook *tools* ter beschikking voor de archiefvormers. Deze *tools* hoeft de archiefinstelling niet zelf te maken. Er worden wereldwijd en iedere dag *tools* ontwikkeld die geschikt zijn voor digitale archivering. Het is een taak voor de archiefinstelling om deze *tools* bekend te maken en het gebruik er van te promoten. Het brede publiek kent deze *tools* namelijk niet.¹²⁰ De archiefinstelling heeft hier dus ook een doorverwijzende functie. HBW is een goed voorbeeld van een *tool*. Er zijn ook *tools* voor het beheren van digitaal vluchtig materiaal zoals websites, Twitteraccounts, online krantenpagina's, Facebookpagina's, film- en geluidsmateriaal.

De archiefinstelling kan ook services aanbieden waarvoor speciale archivistische of technische kennis nodig is. Voorbeelden van deze services zijn het exporteren van archiefdocumenten uit systemen en het omzetten van archiveringsformaten.¹²¹

Verbinden

De archivaris heeft de kans om de relatie met de archiefvormer te verdiepen na het bieden van ondersteuning. De archivaris wordt dan een gesprekspartner in plaats van een leverancier van advies, *tools* en diensten. Via deze verdiepte relaties kan de archiefinstelling snel op de hoogte zijn van de maatschappelijke ontwikkelingen waaraan de archiefvormer bijdraagt. In zo'n geval benadert de archivaris de archiefvormer vanuit een andere insteek. Dit is waar de tweede doelstelling van het vangnetwerk relevant wordt.

De geselecteerde sleutelfiguren worden opgenomen in een correspondentienetwerk. Eens per jaar organiseert de archiefinstelling een gesprek met het correspondentienetwerk. Zo blijft de archiefinstelling op de hoogte van de trends en *hotspots* in de lokale omgeving. In het geval dat er een *hotspot* of actueel gebeuren plaatsvindt die van maatschappelijk belang is, kan de archivaris via het correspondentienetwerk nieuwe, lossere relaties aangaan met sleutelfiguren binnen deze specifieke ontwikkeling.

Klassieke erfgoedinstellingen richten zich tijdens het acquireren vaak op het verhaal, de objecten of de archieven die nauw aansluiten op het thema waarover zij willen verzamelen. 'Dit willen wij hebben in onze collectie omdat...' Met zo'n houding leg je niet de fundamenten voor een duurzame relatie. Van de Laar gebruikt hier als voorbeeld een participatief project rond migranten. In de ideale situatie stelt de onderzoeker eerst vragen over hoe het nu met de migranten gaat in Nederland. 'Want dan heb je aansluiting. Je gaat met de mensen in gesprek over hun positie in de maatschappij. Het gesprek wordt dan een proces. [...] Er ontstaan relaties, binding.'¹²²

De manier waarop een erfgoedinstelling een participatief project afsluit kan ook goed relatiebeheer zijn. Eerlijke, duidelijke en regelmatige communicatie met de participanten is hier een belangrijk element voor succes.¹²³ Een tweede element is de nazorg. 'Het is dan niet zo dat zodra jij gekregen

---

¹¹⁹ D. Steenbeek, adviseur digitale informatie vanuit Archief Eemland bij de gemeente Amersfoort en gemeenschappelijke regelingen geïnterviewd door L. Romijn op 26 februari 2015.

¹²⁰ Filip Boudrez, "Iedereen digitale archivaris" in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere Archieven. Fundamenten in beweging*. ('s-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties, 2013), 116-126, p. 122.

¹²¹ Ibidem, p. 122.

¹²² P. van de Laar, directeur van Museum Rotterdam en expert op het gebied van Urban History geïnterviewd door L. Romijn op 27 maart 2015.

¹²³ L. den Brok, *Sharing our stories. Community Archiving and the participation paradigm in museums*. (Amsterdam: Reinwardt Academie, 2012), p. 48

hebt wat je wilt, je dan geen verantwoordelijkheid meer draagt.¹²⁴ Imagine IC blijft contact onderhouden met de participanten na de afsluiting van het project. Zij worden betrokken bij nieuwe activiteiten en nieuwe participatiebijeenkomsten. Daarnaast staat de deur altijd open en blijven de mensen welkom. Participanten worden op de hoogte gehouden door nieuwsbrieven en uitnodigingen. Kuijten vindt aandacht belangrijk maar Imagine IC houdt het contact graag eenvoudig. 'We zijn er niet hele dagen druk mee bezig. De mensen vinden het leuk om te weten dat het kan maar het is niet zo dat ze er continue behoefte aan hebben want die mensen hebben ook hun eigen leven.'¹²⁵ Dit is belangrijk omdat medewerkers van archiefinstellingen huiverig kunnen zijn voor de hoeveelheid tijd die in het relatiebeheer gestoken wordt.

Overdracht

De eerdere stappen uit het vangnetwerk zorgen ervoor dat de archiefinstelling bekend is bij een grote poel archiefvormers in de lokale omgeving. Ten tweede weet de archiefinstelling welke ontwikkelingen er in de samenleving spelen en welke archiefvormers bij deze ontwikkelingen betrokken zijn. Door deze contacten kan een archiefinstelling archieven ontdekken die van sociaal maatschappelijk en cultuur historische belang zijn.

De archiefinstelling gaat dan het gesprek aan met de archiefvormers over deze archieven. Dit gesprek kan ertoe leiden dat het archief opgenomen wordt in de collectie van de archiefinstelling. De acquisitie van deze archieven moet volgens beleid verantwoord worden. De archiefinstelling maakt afspraken met de archiefvormer over zaken zoals privacy en auteursrecht. Deze afspraken worden ook vastgelegd in een contract. De archiefvormers die betrokken zijn bij hedendaagse maatschappelijke ontwikkelingen hebben vaak een verleden, een context, dat nog grotendeels bestaat uit papieren archiefmateriaal. Deze papieren context moet ook overwogen worden in de waardering en selectie van archieven.

Het komt voor dat een archiefvormer zijn archief niet wil overdragen aan de archiefinstelling. De archiefinstelling komt dan in een spagaat terecht. Aan de ene kant wil de archiefinstelling de samenleving zo breed en divers mogelijk representeren in de collectie. Aan de andere kant moet de archiefinstelling accepteren dat niet iedereen dat (op die manier) wil. Deze mensen gaan op een andere manier om met hun erfgoed en dat is hun goed recht. De archiefinstelling kan deze mensen helpen met het zoeken naar een andere plek die beter aansluit op hun wensen, waar zij hun erfgoed kunnen koesteren. Archieven kunnen ook bij de archiefvormer blijven. De archiefinstelling kan in dit geval kennis, *tools* en services blijven aanbieden.

In het kort...

In dit hoofdstuk beschreef ik het vangnetwerk. Met deze beschrijving wordt het ook duidelijk welke vaardigheden een archivaris nodig heeft. In dit afsluitende stuk wil ik deze vaardigheden benoemen. Daarmee beantwoord ik mijn tweede deelvraag. Deze deelvraag is als volgt. *Welke vaardigheden heeft een archivaris nodig in het vangnetwerk?*

Het vangnetwerk bestaat uit zeven fases: *Verkennen, Het vaststellen van thema's, Identificeren, Bewustmaken, Ondersteunen, Verbinden* en *Overdracht*. De archivaris in het vangnetwerk bekleedt meerdere rollen van adviseur tot gesprekspartner. In het vangnetwerk heeft de archivaris archivalische en niet-archivalische kennis nodig. Zijn archivalische kennis rond waardering, selectie en acquisitie zijn belangrijk. De archivaris kan een acquisitieprofiel samenstellen waarmee de archiefinstelling thema's kan waarderen, selecteren en verantwoorden. De archivaris weet ook hoe

---

¹²⁴ D. Kuijten, externe projectleider van o.a. de tentoonstelling 'Bijlmer Meer, Vitrine van Zuidoost' en expert op het gebied van participatief verzamelen geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan Imagine IC op 25 maart 2015.

¹²⁵ Ibidem.

een trendanalyse gemaakt wordt en wie hij bij deze analyse moet betrekken. De niet-archivistische kennis bestaat uit de volgende onderdelen. In onderdelen van het vangnetwerk zoals *Bewustmaken* en *Ondersteunen* is het belangrijk dat de archivaris duidelijk kan communiceren met verschillende partijen. Onder deze communicatieve vaardigheden vallen presenteren, beargumenteren en overtuigen. De archivaris kan beargumenteren waarom archivering belangrijk is. Trendanalyses worden sterker wanneer de samenleving betrokken wordt bij het maken van deze analyses. Participatie kan hiertoe een middel zijn. Het organiseren van bijvoorbeeld een participatiebijeenkomst is een proces waarbij de archivaris moet samenwerken met zijn collega's. Het moet voor alle betrokken partijen duidelijk zijn wat de archiefinstelling van de participanten verlangt. De archivaris kan archiefvormers ook advies geven over archivering. Communicatieve vaardigheden zijn dan opnieuw belangrijk. Steeds meer archieven zullen digitaal zijn. De archivaris kan zijn adviserende rol alleen behouden als hij zichzelf met de *technology watch* goed op de hoogte houdt van de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van digitale archivering en digitale duurzaamheid.

Hoofdstuk 5: De toetsing van het vangnetwerk

Het vangnetwerk heb ik getoetst aan de hand van interviews. Het vangnetwerk heeft een interdisciplinair karakter. Daarom heb ik interviews afgenomen bij een brede groep professionals. De geïnterviewde personen hebben feedback gegeven die heb ik verwerkt in het vangnetwerk. Het huidige vangnetwerk is mede het resultaat van deze interviews. De geïnterviewde personen leerde ik kennen via de Archief Ateliers, mijn docenten en sociale media. Een week voor het interview stuurde ik het vangnetwerk-concept op. Er was dan genoeg tijd voor de mensen die ik ging interviewen om het concept te lezen. In de interviews kwamen de volgende vragen vaak voor.

- Wat vindt u van het concept?
- Wat zijn de punten in dit concept waar u positief over bent?
- Welke moeilijkheden kan een archiefinstelling tegenkomen bij het toepassen van het vangnetwerk?

Na deze algemene vragen stelde ik meer specifieke vragen, gericht op een bepaald onderwerp dat voorkwam in het vangnetwerk en waarover de geïnterviewde veel wist. Een voorbeeld hiervan is participatie. Ik stelde meer specifieke vragen over dit onderwerp, een onderwerp dat belangrijk is in het vangnetwerk, aan de mensen die veel wisten over participatie vanwege hun werk. Een uitzondering is mijn interview met Chris Bellekom omdat dit interview het specifieke doel had om de basis voor het vangnetwerk te definiëren. De verslagen van de interviews waren erg lang. Daarom staan er ingekorte versies in bijlage 2 van deze scriptie. Tijdens de interviews vroeg ik de geïnterviewden om toestemming voor het publiceren van hun citaten. Ik heb de verslagen ook opgestuurd naar de geïnterviewden zodat ze konden reageren op bepaalde inhoud.

In den beginne...

Chris Bellekom leerde ik kennen tijdens mijn afstudeerstage en hij is diegene die mij op het idee bracht om een scriptie te schrijven over het vangnetwerk. In het begin van mijn afstudeeronderzoek maakte ik een nieuwe afspraak met hem om het eerste concept van het vangnetwerk te bespreken. Voorafgaand aan dit gesprek schreef ik een grove eerste versie van het concept dat als kapstok diende. Het eerste concept is concreet gemaakt door antwoorden te formuleren op de volgende vragen:

1. Wat versta jij onder het vangnetwerk?
2. Wat denk jij dat het doel is van het vangnetwerk?
3. Wat verzamelt het vangnetwerk?
4. Hoe verzamelt het vangnetwerk deze zaken?
5. Wat is er voor nodig om het vangnetwerk op te richten?
6. Wat is de rol van de archivaris in dit vangnetwerk?

Bellekom vond dat de nadruk van het vangnetwerk moest liggen op het verzamelen van vluchtig, digitaal materiaal zoals sociale media.¹²⁶ Dit materiaal zorgt voor een nadruk op technische middelen in het vangnetwerk. Dit is een van de twee kanten van het vangnetwerk. De andere kant is een menselijke kant die zich concentreert op relatiebeheer, communicatie en participatie. Deze onderwerpen spelen nog steeds een belangrijke rol in de huidige versie van het vangnetwerk. Het resultaat van dit interview was een concreet concept van het vangnetwerk. Dit concept heb ik verbeterd met de input van de andere geïnterviewden en literatuuronderzoek.

---

¹²⁶ C. Bellekom, interim teamhoofd DIV bij het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers geïnterviewd door L. Romijn op 27 februari 2015 tijdens haar bezoek aan de Chocoladefabriek in Gouda.

Feedback van de publieke archiefinstelling

Vandaag de dag worstelen archiefbewaarplassen met een belangrijke uitdaging: het in evenwicht brengen van de balans tussen overheids- en particuliere archieven. Het vangnetwerk kan vanwege deze uitdaging interessant zijn voor archiefbewaarplassen. Het vangnetwerk heb ik besproken met zes medewerkers van vijf verschillende archiefbewaarplassen. Van drie andere archiefmedewerkers heb ik feedback ontvangen via e-mail. Twee van deze e-mails bevatten erg weinig commentaar en zijn daarom niet opgenomen in de bijlages van deze scripties.

Christian van der Ven en **Ton de Looijer** werken bij het Brabants Historisch Informatie Centrum in Den Bosch (BHIC). Van der Ven is coördinator van de studiezaal bij het BHIC. In 2007 richtte hij de weblog *De Digitale Archivaris* en het netwerk *Archief 2.0* op. Van der Ven is projectleider van een aantal participatieve projecten van het BHIC. De Looijer is archiefinspecteur en relatiebeheerder bij het BHIC. Hij is gespecialiseerd in digitaal archiefbeheer, waardering en acquisitie. **Rienk Jonker** is informatieadviseur en gemeentearchivaris in Leeuwarden. Hij staat bekend als smaakmaker in het archiefveld. **Mirjam Schaap** werkt bij het Stadsarchief Amsterdam, op de afdeling beheer, waar ze het digitale archief van Imagine IC ontsluit. Schaap is ook projectleider van het project *Archiveren van de toekomst*. **René Spork** is projectleider van verschillende projecten die worden georganiseerd vanuit het Stadsarchief Rotterdam. Deze projecten zijn er op gericht om mensen bewust te maken van de bijzondere collecties van het Stadsarchief. Daarnaast is Spork ook hoofdredacteur van het *Archievenblad*. **Sigfried Janzing** is de directeur van het Streekarchief Midden-Holland (SAMH). Janzing is ook een van de makers van de documentaire *Leren leren* en van het manifest *Leren als levensstijl*. **Filip Boudrez** is adviseur digitale archieven bij het Felix archief, het stadsarchief van Antwerpen. Hij is ook docent op het gebied van digitaal depot en digitale archivering. Uit deze interviews kwamen een aantal algemene, positieve punten voort over het vangnetwerk.

‘Het goede aan dit concept, het vangnetwerk, is de splitsing tussen adviseren en binnenhalen. Je adviseert een grote poel archiefvormers en uit die grote poel wil je een klein stukje, dat echt belangrijk en representatief is voor de stad, binnenhalen.’¹²⁷

‘Wat jij suggereert is veel pro-actiever. Via een gestructureerd netwerk krijg je een grip op wat er aan informatie wordt gegenereerd en dat is erg goed.’¹²⁸

‘Het aangaan van relaties is het uitgangspunt van het vangnetwerk. Deze relaties zijn je blauwdruk. Dat is iets waar ik zelf ook voorstander van ben.’¹²⁹

‘Ik vindt het een leuk en vernieuwend concept.’¹³⁰

‘Je scriptie gaat over een waardevol onderwerp waarin de archiefinstelling als platform dient.’¹³¹

---

¹²⁷ C. van der Ven, coördinator studiezaal bij het Brabants Historisch Informatie Centrum en projectleider van Gezocht! geïnterviewd door L. Romijn op 11 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het BHIC in Den Bosch.

¹²⁸ R. Jonker, informatieadviseur en gemeentearchivaris van Leeuwarden geïnterviewd door L. Romijn op 13 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het Historisch Centrum Leeuwarden.

¹²⁹ S. Janzing, directeur van het Streekarchief Midden-Holland en mede-maker van de documentaire ‘Leren leren’ en het bijhorende manifest ‘Leren als levensstijl’ geïnterviewd door L. Romijn op 9 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het Gouwe Depot in Gouda.

¹³⁰ M. Schaap, historicus en archiefmedewerkers op de afdeling ontsluiting en projectleider van ‘Archiveren van de toekomst’ geïnterviewd door L. Romijn op 6 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het Stadsarchief Amsterdam.

¹³¹ R. Spork, projectleider vanuit het Stadsarchief Rotterdam van verschillende projecten rond bewustmaking en hoofdredacteur van het *Archievenblad* geïnterviewd door L. Romijn op 4 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het Stadsarchief Rotterdam.

Naast deze goede punten kreeg ik ook feedback over hoe ik het vangnetwerk kon verbeteren. De belangrijkste vijf verbeterpunten en hoe ik deze heb verwerkt in het vangnetwerk, beschrijf ik hieronder.

Praktische toepassing van het vangnetwerk

Het vangnetwerk is een arbeidsintensieve inspanning naast alle wettelijke taken die archiefbewaarplassen al moeten uitvoeren. Het kost namelijk veel tijd om relaties op te bouwen met archiefvormers in een grote stad zoals Amsterdam. Een gebrek aan tijd, geld, mensen en middelen is een terugkerend onderwerp in alle interviews. De archiefbewaarplassen moeten een bewuste keuze maken over de toepassing van het vangnetwerk. Dit komt ook terug in mijn interview met Janzing. 'Archiefinstellingen moeten zich afvragen of ze zichzelf wel of niet de ruimte willen geven om te experimenteren in het sociale domein.'¹³²

Het vangnetwerk moet intern gedragen worden binnen de archiefinstelling. Hier ligt een serieuze uitdaging voor de toepassing van het vangnetwerk. Niet alle medewerkers zullen het eens zijn met het model of ze begrijpen het belang niet. Schaap beschrijft deze weerstand met het volgende voorbeeld: '[...] we zijn al vijftien jaar bezig met die digitalisering en nog steeds zijn mensen onzeker.'¹³³ Bovendien hebben openbare archiefinstellingen te maken met een hoger management, bijvoorbeeld de gemeente, dat invloed kan uitoefenen op het beleid. Zij kunnen dus ook invloed uitoefenen op de mate waarin het vangnetwerk wordt toegepast. Een belangrijke taak hierin ligt volgens Jonker bij het management van de archiefinstelling. 'Het management moet de medewerkers beschermen tegen het hogere management.'¹³⁴ Het management geeft de medewerkers de ruimte om te experimenteren. Als het hogere management hier bezwaar tegen heeft, neemt het managementteam het op voor de medewerkers.

Waardering en selectie

Veel van de ontvangen feedback ging over de waardering en selectie van particuliere archieven. Tijdens mijn interview met Schaap bleek dat waardering nog niet duidelijk genoeg aanwezig was in het vangnetwerk. Na deze feedback heb ik dit element beter verwerkt in het vangnetwerk met literatuur uit onder andere SAP jaarboek 12.

Een ander verbeterpunt was dat de waardering volgens Van der Ven nog actiever kon door 'te kijken in de buurt wat er aan thema's gebeurt, zowel online als offline. De archiefdiensten gaan bijvoorbeeld naar bijeenkomsten of forums van andere mensen of organisaties.'¹³⁵ Dit punt, in combinatie met feedback van Windhorst, heb ik verwerkt in het onderdeel *Verkennen* van het vangnetwerk. Het was voor De Looijer niet duidelijk voor welke archieven het vangnetwerk van belang was. In verband met het balanceren van de verhouding tussen overheids- en particuliere archieven heb ik expliciet geformuleerd dat het vangnetwerk bedoeld is voor particuliere archieven. Boudrez stuurde zijn feedback in een e-mail. In deze e-mail werd ik er op gewezen dat veel archiefinstellingen al een acquisitieprofiel hebben. Dit acquisitieprofiel kan ook gebruikt worden in het vangnetwerk. Dit heb ik ook verwerkt in het vangnetwerk met behulp van het artikel van Caroline

---

¹³² S. Janzing, directeur van het Streekarchief Midden-Holland en mede-maker van de documentaire 'Leren leren' en het bijhorende manifest 'Leren als levensstijl' geïnterviewd door L. Romijn op 9 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het Gouwe Depot in Gouda.

¹³³ M. Schaap, historicus en archiefmedewerker op de afdeling ontsluiting en projectleider van 'Archiveren van de toekomst' geïnterviewd door L. Romijn op 6 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het Stadsarchief Amsterdam.

¹³⁴ R. Jonker, informatieadviseur en gemeentearchivaris van Leeuwarden geïnterviewd door L. Romijn op 13 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het Historisch Centrum Leeuwarden.

¹³⁵ C. van der Ven, coördinator studiezaal bij het Brabants Historisch Informatie Centrum en projectleider van Gezocht! geïnterviewd door L. Romijn op 11 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het BHIC in Den Bosch.

de Hart. Ter aanvulling op het acquisitieprofiel is er onder andere de trendanalyse. De lokale trendanalyse wordt door Jonker enthousiast aangegrepen als een aanvulling van het acquisitieprofiel. Hij stelt hier een belangrijke vraag bij: 'Heel platgezegd is de hoofdvraag: wat gebeurt er in je gemeente en wie is er bij betrokken?' Het antwoord op deze vraag heb ik verwerkt in het onderdeel *Identificeren*.

Rol van de archivaris

De *non-custodiale* archivaris kon volgens Van der Ven en De Looijer beter uitgewerkt worden. Zij vonden dat bij de *non-custodiale* archivaris ook een doorverwijzende functie hoort. René Spork ondersteunt deze doorverwijzende functie ook. 'Misschien zit er wel een enorme markt in duurzame digitale kluizen die door particulieren zelf gehuurd worden?'¹³⁶ Archivarissen zullen in dit geval moeten erkennen dat het e-depot misschien niet de beste plek is voor een bepaald archief. Particulieren kunnen dan doorverwezen worden naar bijvoorbeeld deze kluizen.

Er zijn veel *tools* beschikbaar voor particulieren die voldoen aan de criteria van archiefinstellingen. De doorverwijzende functie kan zich volgens Jonker ook uitstrekken tot deze *tools*. Dit maakt overdracht volgens Jonker ook gemakkelijker. 'Bij wijze van spreken kan zo'n administratie overgedragen worden aan een archiefinstelling zodat het voor lange tijd bewaard wordt.'¹³⁷ Deze doorverwijzende functie heb ik vooral onderstreept in de onderdelen *Ondersteunen* en *Overdracht*.

In de ideale situatie kan de archivaris selectie aan de bron toepassen door vanaf het begin betrokken te zijn bij de vorming van een archief. De Looijer stelt hierop terecht de volgende vraag: 'hoe ver ga je ingrijpen in de archiefvorming?'¹³⁸ De grens tussen archivaris en archiefvormer wordt opgezocht. Er is dan sprake van een gedeelde verantwoordelijkheid tussen archiefvormer en archivaris. Deze feedback heb ik verwerkt in de eerste alinea van het onderdeel *Ondersteunen* van het vangnetwerk.

Hoger doel

Het belang van het vangnetwerk vond Boudrez nog niet duidelijk genoeg geformuleerd. Dat belang was volgens Boudrez breder dan de twee doelstellingen die ik al had geformuleerd. 'Wat is het belang van dit vangnetwerk? Wat is de (hogere) doelstelling? Waarom moet een archief hier werk van maken?' Het antwoord op deze vragen heb ik verwerkt in het inleidende stuk van het vangnetwerk in hoofdstuk vier. De missie van Kate Theimer heb ik overgenomen in het vangnetwerk.

Methodes van relatiebeheer

In een van mijn eerste modellen beschreef ik participatieve bijeenkomsten als een manier om relaties op te bouwen met archiefvormers. Van der Ven en De Looijer vonden dit erg 'archief 1.0.' Er zijn zoveel verschillende archiefvormers en zoveel hybride archieven dat het relatiebeheer in het vangnetwerk ook hybride moet zijn. Van der Ven legt dit als volgt uit. 'Verenigingen maar ook losser georganiseerde *communities*, zoals op fora, in virtuele werelden en in games die je alleen kan bereiken via een digitaal platform. In het laatste geval ga je met een avatar die digitale wereld in en je gaat mensen in de game vragen stellen. Hebben jullie nagedacht over de waarde van jullie

---

¹³⁶ R. Spork, projectleider vanuit het Stadsarchief Rotterdam van verschillende projecten rond bewustmaking en hoofdredacteur van het Archievenblad geïnterviewd door L. Romijn op 4 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het Stadsarchief Rotterdam.

¹³⁷ R. Jonker, informatieadviseur en gemeentearchivaris van Leeuwarden geïnterviewd door L. Romijn op 13 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het Historisch Centrum Leeuwarden.

¹³⁸ T. de Looijer, archiefinspecteur en relatiebeheerder bij het Brabants Historisch Informatie Centrum geïnterviewd door L. Romijn op 11 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het BHIC in Den Bosch.

informatie?’¹³⁹ Dit is dus een digitale vorm van relatiebeheer en bewustmaken. Ik heb dit voorbeeld verwerkt in de onderdelen *Verkennen* en *Identificeren* van het vangnetwerk.

Feedback van de particuliere archiefinstelling

In eerdere interviews is mij verteld dat het vangnetwerk impliciet aanwezig is in particuliere archiefinstellingen. Vanwege deze informatie wilde ik het vangnetwerk bespreken met een medewerker van een particuliere archiefinstelling. **Annette Mevis** is archivaris bij het Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis. Van haar kreeg ik de volgende feedback.

Onderwerpen in plaats van de lokale omgeving

Mevis beaamde dat het vangnetwerk impliciet aanwezig is in particuliere archiefinstellingen zoals het Atria. Mevis merkt hierbij wel een belangrijk verschil op. ‘Je hebt het hier in het vangnetwerk over de lokale omgeving en de stad maar dat kan je ook vervangen met een onderwerp.’¹⁴⁰ Mevis merkt hierin ook een overlap. Thema’s zoals de vrouwenbeweging kunnen ook op lokaal niveau een rol spelen. Een archief over de vrouwenbeweging hoeft niet naar het Atria als het in de lokale archiefinstelling beter past. Een archiefvormer kan naast de vrouwenbeweging ook erg actief zijn geweest in de politiek. Mevis verwoordt dit met een mooi voorbeeld. ‘Iemand die minister is geweest kan het archief dan beter overdragen aan het Nationaal Archief.’¹⁴¹ Een archief hoort niet uit elkaar gehaald te worden en het is dan aan de archivaris om de archiefvormer te helpen zoeken naar de best mogelijke bewaarplaats. Vanwege deze overlap vindt Mevis de doorverwijzende functie van de archivaris belangrijk.

Houvast en flexibiliteit

Mevis is positief over het vangnetwerk omdat het houvast biedt voor archiefinstellingen die particuliere archieven willen verwerven. Tegelijkertijd moet het vangnetwerk geen keurslijf worden. ‘Je kan namelijk tegen iets aanlopen waar je niet aan gedacht had. Die mogelijkheid voor flexibiliteit moet er telkens zijn.’¹⁴² Een balans vinden tussen houvast en flexibiliteit is erg belangrijk. Mevis voorspelt dat als een archiefinstelling alle houvast loslaat, er teveel archieven geacquireerd worden die gaan over hetzelfde onderwerp.

Mevis vindt het belangrijk dat de archiefinstelling *tools* ontwikkelt waarvan archiefvormers gebruik kunnen maken. De archiefinstelling kan ook doorverwijzen naar de *tools* die al zijn ontwikkeld door andere partijen zoals het Stadsarchief Amsterdam. Het is zelfs binnen de eigen archiefinstelling lastig om een goed archiveringssysteem op te zetten. Dat komt volgens Mevis doordat ‘iedereen het toch weer anders doet.’¹⁴³ De *tools* moeten volgens Mevis daarom eenvoudig en behapbaar zijn, zowel voor de archiefinstelling als voor de archiefvormers.

Het was voor Mevis nog niet duidelijk genoeg geformuleerd wat de rollen van de archivaris zijn in het vangnetwerk. Dit heb ik verbeterd door in het inleidende stuk van het vangnetwerk puntsgewijs de rollen van de archivaris te beschrijven. Naast deze concrete feedback heb ik ook een aantal vragen gesteld over hoe het Atria het vangnetwerk in de praktijk brengt. In het onderdeel *Verkennen* heb ik een voorbeeld beschreven dat werd genoemd door Mevis.

---

¹³⁹ C. van der Ven, coördinator studiezaal bij het Brabants Historisch Informatie Centrum en projectleider van Gezocht! geïnterviewd door L. Romijn op 11 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het BHIC in Den Bosch.

¹⁴⁰ A. Mevis, archivaris bij het Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan de bibliotheek van Atria op 24 april 2015.

¹⁴¹ Ibidem.

¹⁴² Ibidem.

¹⁴³ Ibidem.

Feedback van de beleidsmaker

Het archiefveld kent ook vrijevestigde archivariissen. Deze archivariissen werken onafhankelijk van archiefinstellingen. Het zijn vaak zzp'ers die in opdracht werken voor bijvoorbeeld een gemeente.

Margreet Windhorst is zo'n vrijevestigd archivaris. Onder de naam Raamwerk advies en tekst werkt zij zelfstandig als beleidsadviseur en tekstschrijver op het gebied van erfgoed- en archiefbeleid. Windhorst heeft meegewerkt aan verschillende publicaties binnen het Nederlandse archiefveld zoals *Gewaardeerd Verleden*, *Archieven in transitie* en *Leren als levensstijl*. Vanwege haar expertise wilde ik haar graag het vangnetwerk voorleggen. Tijdens ons gesprek stelde ik haar ook een aantal vragen over waardering en innovatie in het archiefveld.

Toepassing door archiefinstellingen

Een belangrijk punt dat werd besproken was de wederkerige relatie tussen de archiefinstelling en archiefvormers en hoe deze tot stand kan komen. De belangrijkste doelstelling van het vangnetwerk is het tot stand doen komen van deze wederkerige relatie. 'De insteek is dat het archief in de eerste plaats aan de initiatiefnemers vraagt waar zij behoefte aan hebben. 'Hoe kunnen wij jullie helpen?' Dit is een dienstbare opstelling. Deze rol wordt echter niet genomen of niet goed vertaald naar de praktijk.'¹⁴⁴ Windhorst heeft wel begrip voor deze situatie omdat het veel tijd kost om zo'n relatie op te bouwen. Tijd is schaars en archiefinstellingen moeten kiezen uit 100 taken om uit te voeren. Volgens Windhorst hebben archiefinstellingen dan 'de neiging om voor 100 dingen half te kiezen in plaats van voor 1 ding goed.'¹⁴⁵ De praktische toepassing van het vangnetwerk kwam ook ter sprake in de interviews met de medewerkers van de archiefbewaarplaatsen.

Archiefvormers met een papieren context

Aan de hand van het volgende voorbeeld kwam er nog een leerpunt voor het vangnetwerk ter sprake. Dit voorbeeld is het burgerinitiatief GOUDasfalt, voorheen KOUDasfalt, in Gouda. Het is een voormalig fabrieksterrein in Gouda. Burgers hebben het voor elkaar gekregen dat de gemeente van Gouda het terrein gaat aankopen om er een creatieve en ambachtelijke werkplaats van te maken. Een burgerinitiatief zoals GOUDasfalt genereert veel digitaal archiefmateriaal maar ook de papieren archieven van de betrokken archiefvormers kunnen interessant zijn voor de archiefinstelling. 'De aanleiding is een actuele gebeurtenis en misschien zelfs een toekomstige ontwikkeling op die plek maar daar zit natuurlijk altijd een verleden aan vast en dat verleden is in veel gevallen dan toch papier. Als je die nieuwe en toekomstige ontwikkelingen [...] in hun context goed wilt beschouwen, moet je volgens mij ook altijd die lange staart van die ontwikkeling proberen te vangen. [...] Je moet oppassen voor vluchtige momentopnames [...]. Je moet in elk geval afwegen wat de context er omheen is en dan kan je beslissing altijd nog zijn dat het niet hoeft opgenomen te worden in het archief.'¹⁴⁶ Het vangnetwerk richt zich daarom op hybride archieven en niet enkel op digitale archieven. Daarnaast heb ik ook het belang onderstreept van het verantwoorden van de gemaakte keuzes door middel van het acquisitieprofiel. In het onderdeel *Overdracht* heb ik deze papieren context onderstreept.

Eerst inhoudelijke kaders

Windhorst is ook degene die mij aanraade om het stuk *Verkennen* toe te voegen aan het vangnetwerk. Dit stuk heb ik aangevuld met de feedback van Van der Ven. In het aangaan van

---

¹⁴⁴ M. Windhorst, vrijevestigde archivaris, beleidsadviseur en tekstschrijver op het gebied van erfgoed- en archiefbeleid geïnterviewd door L. Romijn op 18 maart 2015 tijdens haar bezoek aan Raamwerk advies en tekst in Gouda.

¹⁴⁵ Ibidem.

¹⁴⁶ Ibidem.

relaties zit namelijk al een waarderingsselement. Ze heeft me ook aangeraden om de trendanalyse van de VNG in het vangnetwerk te verwerken. ‘Je moet eerst bepaalde kaders stellen waarna je vervolgens binnen die kaders relaties gaat opzoeken. [...] het is anders te breed en kan je het niet operationaliseren. [...] Je moet eerst weten wat er allemaal is voordat je kan kiezen voor wat je wel interessant vindt en wat niet.’¹⁴⁷

Wanneer stopt een relatie?

Windhorst vond dat ik te snel doorschakelde naar acquisitie. De archiefinstelling wordt zo ‘een partij die wat wil halen in plaats van een partij die iets wil bijdragen.’ Zo’n houding is niet bevorderlijk voor de relaties tussen archiefvormers en de archivaris. Tijdens het gesprek kwam ook ter sprake hoe lang zo’n relatie moet duren. Deze relaties kunnen niet eindeloos voortduren. Dat is een denkfout die veel archiefinstellingen maken. Een goed voorbeeld is de acquisitie van de kerkarchieven. Vanuit de context van de 17^e, 18^e en 19^e eeuw, waarin de kerk een grote maatschappelijke rol speelde, is het begrijpelijk dat deze archieven veel voorkomen in de collecties van archiefinstellingen. ‘Die maatschappelijke rol is nu natuurlijk veel minder het geval. Moet je dan nog steeds zo zwaar inzetten op het onderhouden van die relaties?’¹⁴⁸ Misschien is de kerk zo’n randverschijnsel geworden dat de archiefinstelling een punt kan zetten achter deze relatie. Dit moet wel op een goede, respectvolle en verantwoorde manier gebeuren. Zo behoudt de archiefinstelling zijn gunfactor. Het goed afsluiten van een werkrelatie heb ik opgenomen in het onderdeel *Verbinden*.

Spilfiguren en de gunfactor

In een stad op de schaal van Gouda is het goed mogelijk om spilfiguren te identificeren die op veel fronten actief zijn. Deze figuren kunnen de archivaris helpen om het vluchtige speelveld in kaart te brengen. ‘Je kan in een bepaalde tijdperiode [...] onderscheiden welke initiatieven er werden ondernomen en welke mensen en groepen daaraan verbonden zijn. [...] Als je met die mensen de relaties heel goed onderhoudt en je spreekt ze eens per jaar om te bespreken wat er in de stad gebeurt, dan weet je gelijk heel veel.’¹⁴⁹ De archiefinstelling hoeft niet zelf allerlei evenementen te organiseren. Archiefinstellingen hoeven geen *social engineers* te worden want die zijn er al genoeg. De gunfactor speelt een grote rol in het onderhouden van relaties maar de archiefinstelling krijgt die niet zo gemakkelijk. Die gunfactor moet de archiefinstelling verdienen. In het stuk *Ondersteunen* wordt beschreven hoe een archiefinstelling die gunfactor kan vergroten. Dit heeft allemaal te maken met het inspelen op de behoeftes van de archiefvormer. ‘Ik denk dat er latente behoeftes zijn naar advies en *tools* over digitalisering. Het mes snijdt aan twee kanten: mensen leren hoe zij de samenleving zelf kunnen documenteren en het archief wordt beter zichtbaar. Hiermee kan je als culturele instelling relevant worden.’¹⁵⁰

Het e-depot

We hebben het ook gehad over het e-depot. Het e-depot is volgens Windhorst niet de eerste prioriteit van het vangnetwerk. ‘Dat mensen zelf goed hun bestanden structureren en er alert op zijn, is veel belangrijker [...].’¹⁵¹ De belangrijkste taak van de archivaris is volgens Windhorst niet het vullen van het e-depot maar het bewustmaken van de samenleving over keuzes die het maakt en de keuzes

---

¹⁴⁷ Ibidem.

¹⁴⁸ Ibidem.

¹⁴⁹ Ibidem.

¹⁵⁰ Ibidem.

¹⁵¹ Ibidem.

die mogelijk zijn. In het vangnetwerk heb ik het belang van bewustmaken en de doorverwijzende functie onderstreept in de onderdelen *Bewustmaken*, *Ondersteunen* en *Overdracht*.

Feedback over de droom

De volgende groep geïnterviewden zijn expert op het gebied van de archivalische theorie. Ik wilde met deze mensen dieper ingaan op de theorie van het vangnetwerk. De volgende mensen heb ik geïnterviewd. **Theo Thomassen** is hoogleraar Archiefwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam. Bovendien heeft hij veel geschreven over de *non-custodiale* archivaris en de ontwikkeling van het archiefveld. Dit interview wilde ik graag afnemen om deze onderwerpen in mijn scriptie en in het vangnetwerk meer verdieping te geven. Theoretische verdieping van het vangnetwerk was ook het doel van mijn interview met **Charles Jeurgens**. Hij is ook hoogleraar Archiefwetenschap maar dan aan de Universiteit van Leiden. Waardering en participatie waren in dit interview vooral belangrijk. **Maike Lulofs** is de enige persoon met wie ik twee keer heb gesproken tijdens dit afstudeeronderzoek. Ons eerste gesprek ging over deviante archiefvormers en hun archieven. Hoe ga je om met deze groepen in het vangnetwerk? In ons tweede gesprek bespraken we het vangnetwerk. Hierin was vooral de rol van de archivaris belangrijk. De laatste docent die ik interviewde was **Hester Dibbits**. Dibbits is etnoloog, historicus en lector aan de Reinwardt Academie. Tijdens ons gesprek hebben we het vooral gehad over vier aspecten die in meer of mindere mate terugkomen in het vangnetwerk: kwaliteit, afstand, aandacht en continuïteit.

Thomassen vond het concept interessant, degelijk, logisch en goed geschreven. Hij omschreef het vangnetwerk als een droom die een archiefinstelling vervolgens tot uitvoering moet brengen. Tijdens het uitvoeren komt de archiefinstelling vanzelf beperkingen tegen die vervolgens opgelost worden. Thomassen noemt dat *designing up*. Thomassen was vooral positief over de gelijkwaardige samenwerking tussen de archiefinstelling en de omgeving.

Thomassen heeft twijfels over de trendanalyse maar die worden minder als deze gemaakt wordt in samenwerking met de lokale omgeving. Anders ontstaat er een situatie waarin een archiefinstelling, zonder te weten wat er speelt in de lokale omgeving, de archiefvorming gaat sturen. Een prospectieve trendanalyse zonder input van de lokale omgeving is niet logisch 'want je kunt nooit een representatieve verzameling archieven maken. Iedereen vormt archieven vanuit het eigen gezichtspunt. Wat een trend is verschilt per individu. [...] Als het een open discussie is, en daar zit jij erg dik op, dan komen er meer nuances in.'¹⁵² Dit heb ik uitgewerkt in het vangnetwerk met behulp van voorbeelden van participatie in *Imagine IC* en *Museum Rotterdam* in het onderdeel *Verbinden*.

Thomassen vindt het onvermijdelijk dat relaties verzameld worden in plaats van informatieobjecten. Dit geldt vooral in een digitale omgeving waarin relaties de enige oplossing zijn. Hij noemt hier een aantal redenen voor. Ten eerste heeft de archiefinstelling niet de middelen om alles zelf binnen te halen en is het ook niet logisch om dit te doen. 'Wil je de samenleving documenteren, dan ligt het voor de hand dat je mensen de middelen geeft om dat zelf te doen'¹⁵³ Daarnaast vindt Thomassen dat een decentrale oplossing recht doet aan de diversiteit van de samenleving. 'Iedereen kan het op zijn manier doen maar wel op een verantwoorde manier.'¹⁵⁴ Bij het onderdeel *Ondersteunen* vroeg Thomassen zich af wat ik bedoelde met het aanbieden van advies, *tools* en diensten. We bespraken het artikel *Iedereen digitale archivaris* van Boudrez. Het aanbieden van advies, *tools* en diensten zoals in dit artikel wordt beschreven, heb ik verwerkt in het vangnetwerk.

---

¹⁵² T. Thomassen, hoogleraar Archiefwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan de UVA op 7 april 2015.

¹⁵³ Ibidem.

¹⁵⁴ Ibidem.

Thomassen miste ook nog een belangrijk onderdeel in het vangnetwerk: het stimuleren van de belangstelling voor het archief. 'In de decentrale opzet die jij kiest, lijkt mij dat een van de belangrijkste taken van een archiefdienst.'¹⁵⁵ Ik heb in het vangnetwerk daarom het onderdeel *Bewustmaken* toegevoegd. Ik heb Thomassen ook gevraagd of participatie hier een bijdrage kan leveren. 'Ja dat denk ik wel. Je hebt dan wel te maken met een groep mensen die al geïnteresseerd zijn in archieven en er zijn nog veel meer middelen.'¹⁵⁶ Deze andere middelen heb ik beschreven in het vangnetwerk aan de hand van het artikel van Boudrez. In het vangnetwerk moet de archivaris ervoor zorgen 'dat mensen zich realiseren dat erfgoed betekenis heeft, dat de geschiedenis belangrijk is en dat ze daarin een aandeel kunnen leveren.'¹⁵⁷ Daarna kunnen de archiefinstellingen *tools* aanreiken zodat archiefvormers zelf aan de slag kunnen met de archieven van hun eigen geschiedenis. Archiefinstellingen kunnen in het vangnetwerk, in plaats van het centrum, ook een leverancier zijn van kennis, advies en *tools*. In genealogie *communities* hebben veel archiefinstellingen deze rol al op zich genomen. In deze rol van de archivaris is zijn belangrijkste product 'de bepaalde, archivalische kennis over wat archieven zijn en hoe die in elkaar zitten.'¹⁵⁸ Dit is een product dat alleen geleverd kan worden door archivariissen.

We hebben kort gesproken over *communities*. Een punt waar Thomassen bezwaar tegen heeft is het geografische punt waar vanuit een archiefdienst de samenleving documenteert. 'Gouda, Amsterdam enzovoort. Terwijl heel veel *communities* niet lokaal gebonden zijn. Hoe ga je daarmee om?'¹⁵⁹ Deze fluïde relaties ontstaan door de digitale omgeving en kunnen een interessant onderzoeksonderwerp zijn. Het voorbeeld van de virtuele avatar, van Van der Ven, is een manier om met dit soort gemeenschappen contact te leggen.

Jeurgens vindt een vangnetwerk constructie een goed idee. Zijn bezwaar tegen mijn concept was dat de nadruk nog teveel lag op het binnenhalen van archieven. 'Zou je niet eerder een vangnet moeten hebben dat meer de mogelijkheid biedt dat iets bewaard blijft, ongeacht wie dit doet? Ik denk namelijk dat particulieren *tools* moeten krijgen waarmee ze hun eigen archief kunnen beheren.'¹⁶⁰ In mijn nieuwe versie van het vangnetwerk heb ik inderdaad meer de nadruk gelegd op deze *non-custodiale* rol. Dit heb ik gedaan door meer de nadruk te leggen op het aanbieden van informatie, advies, *tools* en diensten. Jeurgens denkt dat een van de grootste uitdagingen voor het vangnetwerk bij de archiefinstellingen zelf ligt. '[...] om alleen al bekend te zijn als archiefinstelling vanuit zo'n instelling: we hebben ook een rol in het nu, niet alleen historische archieven.'¹⁶¹ Zonder de vierde taak van Millar, bewustmaken, gelooft Jeurgens niet dat het vangnetwerk kan slagen. Daarom heeft bewustmaken een apart onderdeel gekregen in het vangnetwerk.

Lulofs legde tijdens onze gesprekken de nadruk op deviante archiefvormers. In de samenleving spelen deze archiefvormers een belangrijke rol. Een bekend voorbeeld van deviante archiefvormers zijn volgens Lulofs Syriëgangers. Deze archiefvormers manifesteren zich voornamelijk in een online omgeving. 'Hoe gaat de archivaris om met de archieven van deze groepen binnen het vangnetwerk?'¹⁶² Ik heb dit antwoord gevonden in de interviews met Annemarie de Wildt en Danielle Kuijten: je doet je best om het vertrouwen van de groep te winnen en als het niet lukt, moet je dat

---

¹⁵⁵ Ibidem.

¹⁵⁶ Ibidem.

¹⁵⁷ Ibidem.

¹⁵⁸ Ibidem.

¹⁵⁹ Ibidem.

¹⁶⁰ C. Jeurgens, hoogleraar Archiefwetenschap aan de universiteit van Leiden geïnterviewd door L. Romijn op 12 maart 2015 tijdens haar bezoek aan de Universiteit van Leiden.

¹⁶¹ Ibidem.

¹⁶² M. Lulofs, archivaris en docent Archivistiek aan de Hogeschool van Amsterdam geïnterviewd door L. Romijn op 19 februari 2015 en 20 maart 2015 tijdens bezoeken aan de HVA en het Stadsarchief Amsterdam.

accepteren. Als archiefinstelling moet je verantwoording afleggen voor deze beslissingen. De werkcultuur van een archiefinstelling kan volgens Lulofs ook een grote uitdaging zijn voor de implementatie van het vangnetwerk. Veel van de huidige archiefmedewerkers zijn het niet gewend om actief buiten de archiefinstelling te treden. 'De archiefdienst is altijd een veilige werkomgeving geweest waar de nadruk van het werk lag op nauwkeurigheid en procedures. Veel mensen die al lang in het archiefveld werken zullen moeilijk kunnen overschakelen naar het actief verkennen van de samenleving.'¹⁶³

Dibbits vindt het vangnetwerk een leuk en interessant onderwerp. Ze is vooral een voorstander van de *non-custodiale* rol van de archivaris en zijn taak als bewustmaker. Het vangnetwerk sluit aan op vier punten die zij noemde tijdens de slotbijeenkomst van het Archief Atelier DS: kwaliteit, afstand, aandacht en continuïteit. Vooral continuïteit wordt geadresseerd in het vangnetwerk vanwege de nadruk op duurzaam relatiebeheer.

Feedback over participatie in het vangnetwerk

De laatste groep die ik om feedback vroeg bestaat uit mensen die zich richten op het erfgoed van de lokale omgeving. De volgende mensen heb ik geïnterviewd.

Annemarie de Wildt is curator bij het Amsterdam Museum en gespecialiseerd in hedendaagse geschiedenis. Ik wilde haar interviewen omdat het Amsterdam Museum actief en participatief objecten verzamelt in de stad. Dit komt overeen met de tweede doelstelling van het vangnetwerk en ik wilde graag haar input. **Danielle Kuijten** is een externe projectleider in opdracht van Imagine IC. Ze was projectleider voor onder andere de tentoonstelling Bijlmer Meer, Vitrine van Zuidoost. In het vangnetwerk speelt participatie een grote rol en ik wilde Kuijten om feedback vragen over dit aspect. **Paul van de Laar** is directeur van Museum Rotterdam. Museum Rotterdam heeft veel ervaring met het participatief verzamelen van verhalen in Rotterdamse wijken. Ik wilde Van de Laar vragen stellen over hoe het museum dit doet.

De Wildt vond het concept interessant omdat het lijkt op de manier waarop het Amsterdam Museum objecten verzamelt voor tentoonstellingen. Het Amsterdam Museum zet allerlei (vang)netwerken uit rond een tentoonstelling. Het onderwerp van de tentoonstelling is hierin leidend voor het vangnetwerk. Net als Windhorst heeft de Wildt moeite met de term duurzaam relatiebeheer. 'Het is een probleem omdat er altijd gezegd wordt dat het een probleem is. We willen altijd een duurzaam netwerk onderhouden. Dan zeg ik: ga jij naar de Javastraat boodschappen doen? Zetten jullie dat dan in het beleid? Dat wil niemand omdat het fysiek onmogelijk is om altijd intensief in contact te blijven met die mensen.'¹⁶⁴ Dit heb ik verwerkt in het onderdeel *Verbinden*. Als het aankomt op het verduurzamen van contacten vindt de Wildt dat de archiefinstellingen het voordeel hebben. Wanneer een particulier archief overgedragen wordt is het namelijk 'in wezen ook toegankelijk. Het wordt goed ontsloten en dan kunnen mensen het aanvragen en bestuderen in de studiezaal. In musea komen de meeste objecten toch in het depot terecht. Daar is dan toch sprake van een grotere afstand omdat het depot geen publieksfunctie heeft.'¹⁶⁵

Kuijten vond het vangnetwerk een goed geschreven stuk maar ze stelde wel een aantal vragen bij de tekst. 'Wat ik me afvraag is: is zichtbaarder zijn voldoende om relaties te doen ontstaan? Kan je dat

---

¹⁶³ M. Lulofs, docent Archivistiek aan de Hogeschool van Amsterdam geïnterviewd door L. Romijn op 20 maart 2015.

¹⁶⁴ A. de Wildt, curator van het Amsterdam Museum en expert op het gebied van eigentijdse geschiedenis geïnterviewd door L. Romijn op 16 maart 2015.

¹⁶⁵ Ibidem.

passief doen? Hoe gaan archiefinstellingen bepalen wat er speelt in de samenleving?¹⁶⁶ Deze vragen hebben direct te maken met de trendanalyse van het Stadsarchief Amsterdam en de manier waarop Imagine IC trends in kaart brengt. Dit zijn twee verschillende manieren. 'Wij doen het heel anders door mensen uit te nodigen en ze te vragen wat zij trends vinden en wat zij willen bewaren.'¹⁶⁷ In het vangnetwerk kwam volgens Kuijten nog niet goed genoeg naar voren hoe de archiefinstelling relaties aangaat en hoe de archiefinstelling de thema's kiest waarop het zich richt. Dit heb ik duidelijker verwoord in de onderdelen *Verkennen, Het vaststellen van thema's en Identificeren*.

Daarnaast had ze nog een aantal vragen die meer gericht waren op het doel van het vangnetwerk. Kuijten vond dat, puur vanuit de archiefinstelling geredeneerd, het vangnetwerk een middel is om de eigen organisatie verder te helpen. Terwijl er groepen zijn die niks te maken willen hebben met de archiefinstelling omdat deze instelling hen niks zegt. 'Kan je dan iets bedenken waardoor zij ook betrokken worden bij het geheel van erfgoed? Maar dan wel op een andere manier en op een andere plek dan binnen het concept van een archief of een museum?'¹⁶⁸ Kuijten heeft het hier over het nadenken over een manier waarop erfgoedinstellingen vrijer kunnen omgaan met het werk. Dit betekent dat scheidingen tussen erfgoedinstellingen heroverwogen worden. Alleen dan kunnen erfgoedinstellingen 'echt vrij denken over hoe we voor de toekomst een plek kunnen creëren voor die samenleving.'¹⁶⁹ Dit sluit aan op de *non-custodiale* denkwijze omdat ook hier grenzen worden losgelaten en de mensen centraal staan in plaats van de archieven.

Van de Laar vond het vangnetwerk een mooi theoretisch model. Net als een aantal archivariissen stelde hij de vraag of het model wel praktisch is voor archiefinstellingen en musea. Dat komt doordat beide instellingen volgens Van de Laar erg naar binnen gericht zijn. Vanwege deze gezamenlijke uitdaging is Van de Laar een voorstander van het samenvoegen van de twee instellingen. Er is nog een reden waarom Van de Laar hier een voorstander van is. 'Als het gaat om informatie over de stad, wat is nou de relevantie om een onderscheid te maken tussen een particulier archief en een particuliere collectie?'¹⁷⁰ Particuliere archieven hebben een grote erfgoedwaarde. In deze erfgoed context, die musea en archief met elkaar gemeen hebben, kan het vangnetwerk volgens Van de Laar goed toegepast worden.

Een reden voor een betere samenwerking tussen musea en archiefinstellingen is het in kaart brengen van trends. Musea en archieven kunnen samen trendanalyses maken omdat 'ze gaan over het immateriële en materiële erfgoed van de stad.'¹⁷¹ Net als Sigfried Janzing stelt Van de Laar dat de uitdaging van de archiefinstelling is 'of je jezelf gaat beperken tot je wettelijke taak. Of ga je de functie van het archief in de 21ste eeuw ter discussie stellen?'¹⁷² Daarnaast is het maken van een goede selectie in digitaal materiaal een grote uitdaging voor musea en archiefinstellingen waarin zij kunnen samenwerken. 'Het mooie van jouw model is dat je echt aan de voorgrond al een rol speelt. In het digitale tijdperk worden heel veel archieven digitaal gevormd. Waar in de keten ga je dan zitten?' Het antwoord op deze vraag heb ik geformuleerd in het onderdeel *Ondersteunen*.

---

¹⁶⁶ D. Kuijten, externe projectleider van o.a. de tentoonstelling 'Bijlmer Meer, Vitrine van Zuidoost' en expert op het gebied van participatief verzamelen geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan Imagine IC op 25 maart 2015.

¹⁶⁷ Ibidem.

¹⁶⁸ Ibidem.

¹⁶⁹ Ibidem.

¹⁷⁰ P. van de Laar, directeur van Museum Rotterdam en expert op het gebied van Urban History geïnterviewd door L. Romijn op 27 maart 2015.

¹⁷¹ Ibidem.

¹⁷² Ibidem.

In het kort...

De geïnterviewden waren het op verschillende punten met elkaar eens. De meeste geïnterviewden zijn enthousiast over het vangnetwerk maar twijfelen of het in de praktijk uitgevoerd kan worden. Het vangnetwerk zorgt voor de houvast die de archiefinstelling nodig heeft in een fluïde omgeving. Veel geïnterviewden vinden het belangrijk dat de samenleving bewust wordt gemaakt van de relevantie en het belang van archieven en archiefbeheer. Daarom zijn deze geïnterviewden enthousiast over de proactieve houding die de archiefinstelling aanneemt in het vangnetwerk. Bewustmaken is ook een belangrijk onderdeel geworden in het vangnetwerk. Veel geïnterviewden zien bewustmaken als de eerste stap in het vormen van wederkerige relaties tussen archiefinstelling, de lokale omgeving en archiefvormers. Er zijn praktische zaken die de uitvoering van het vangnetwerk tegenhouden. Praktische bezwaren zoals gebrek aan tijd, middelen en mensen worden genoemd door de medewerkers van de archiefbewaarplaatsen en door mensen van buiten die instituten zoals Winhorst en Van de Laar. Daarnaast worden er ook hindernissen genoemd die voortkomen uit de werkcultuur van archiefinstellingen. Het bestuur van een archiefinstelling kan de implementatie van het vangnetwerk tegenhouden. Veel archiefmedewerkers zijn er niet aan gewend om actief de samenleving te verkennen. Deze onwennigheid kan leiden tot angst en verzet wanneer het vangnetwerk wordt geïmplementeerd. Deze hindernissen werden ook genoemd in de interviews met de geïnterviewden die veel weten over participatie. Zij kijken met een andere blik naar het vangnetwerk en stelden ook andere vragen bij het concept. Voor wie is het vangnetwerk eigenlijk? De verschillen en overeenkomsten tussen archiefinstellingen en musea kwamen vaak ter sprake. Het vangnetwerk kan volgens twee geïnterviewden ook toegepast worden in andere erfgoedinstellingen dan archiefinstellingen.

Conclusie

Voor deze scriptie is onderzocht hoe de archiefinstelling de samenleving actief kan verkennen en met het brede publiek kan samenwerken in het waarderen, selecteren en acquireren van particuliere archieven. Voor deze scriptie was de hoofdvraag: *Wat kan het concept van het 'vangnetwerk' betekenen voor de veranderende rol van de archivaris in de zichzelf documenterende samenleving?* Deze hoofdvraag veronderstelt dat de rol van de archivaris aan het veranderen is. In het nieuwe paradigma is de rol van de archivaris *non-custodiaal*. Deze archivaris helpt archiefvormers door ze bewust te maken van het belang van archiefbeheer en door ze de kennis en de *tools* te geven waarmee ze hun eigen archieven kunnen beheren. De *non-custodiale* archivaris kan heel goed voor een archiefinstelling werken. Als medewerker van een archiefinstelling is deze archivaris in staat om het vangnetwerk in zijn organisatie toe te passen. De resultaten van het onderzoek zijn gebruikt om het vangnetwerk concreet en toepasbaar te maken voor archiefinstellingen.

Voor deze scriptie is literatuuronderzoek gedaan naar recente ontwikkelingen in de waardering van archieven en participatie in het archiefveld. Leerpunten uit deze ontwikkelingen zijn opgenomen in het vangnetwerk. Dit literatuuronderzoek is aangevuld met een aantal interviews. De geïnterviewden hebben ook het vangnetwerk beoordeeld en feedback gegeven. Dankzij alle input van deze brede groep geïnterviewden is het vangnetwerk een erfgoed breed model geworden.

De waardering van particuliere archieven

De belangstelling voor het waarderen van particuliere archieven vanuit archiefbewaarplaatsen is in de afgelopen tien jaar weer toegenomen. De publicatie van *Gewaardeerd Verleden* heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan deze toenemende belangstelling. De waardering van maatschappelijke ontwikkelingen staat in *Gewaardeerd Verleden* centraal. Archiefvormers en hun archieven worden nu gewaardeerd op basis van hun betrokkenheid bij deze maatschappelijke ontwikkelingen. Hierdoor zijn overheids- en particuliere archieven gelijkwaardig in hun belang geworden in het waarderen van archieven. De 'wettelijke taken eerst reflex' wordt zo ontkracht.

In *Gewaardeerd Verleden* wordt ook de HMA plus beschreven, een instrument waarmee een archiefinstelling maatschappelijke ontwikkelingen zoals trends in kaart kan brengen. De HMA plus is als basis gebruikt voor de trendanalyse die het VNG liet opstellen in 2014. Deze trendanalyse brengt in kaart welke langlopende trends voor de komende jaren relevant zijn voor het waarderingsbeleid van archiefinstellingen. Er is ook een handreiking ontwikkelt in opdracht van de VNG waarmee een archiefinstelling een lokale trendanalyse kan maken. De trendanalyse wordt sterker als de lokale omgeving betrokken wordt bij het maken van deze analyse door middel van participatie. Zo voorkomt de archiefinstelling dat er trends in de trendanalyse worden opgenomen die in de lokale omgeving irrelevant zijn. De lokale trendanalyse kan een goede aanvulling zijn voor het acquisitieprofiel.

In toenemende mate is er sprake van participierend lokaal bestuur. Dit betekent dat er vanuit de samenleving initiatieven ontstaan die gericht zijn op het creëren van waarde in de openbare ruimte. Een gevolg van deze toename is dat er meer *community* archieven kunnen ontstaan. De *non-custodiale* archivaris kan ook de archiefvormers achter deze *community* archieven waarderen en ondersteunen door advies, *tools* en diensten aan te reiken.

Het vangnetwerk geeft de archiefinstelling houvast om zelfstandig lokale ontwikkelingen te verkennen en te waarderen in een zeer fluide samenleving. Daarnaast laat het vangnetwerk zien hoe de archiefinstelling mensen bewust kan maken van het belang van archieven en archiefbeheer. Het bewustmaken van archiefvormers kan leiden tot een samenwerkingsverband waarin de archivaris

advies, *tools* en diensten verleent aan de archiefvormer. In ruil daarvoor kan de archiefvormer de archivaris op de hoogte houden van recente maatschappelijke ontwikkelingen. Met het vangnetwerk legt de archiefinstelling met een proactieve houding wederkerige relaties met archiefvormers.

In mijn onderzoek naar het waarderen van maatschappelijke ontwikkelingen heb ik me geconcentreerd op trends. Ik heb niet onderzocht hoe archiefinstellingen kunnen reageren op hotspots. Hotspots zoals de aanslagen op Charlie Hebdo hebben internationale gevolgen. Ik heb niet onderzocht hoe lokale archiefinstellingen op dit soort gebeurtenissen kunnen reageren. Dit is wel een interessant onderwerp voor het afstudeeronderzoek van toekomstige archivariissen.

De vaardigheden van de archivaris

Non-custodiale archivariissen kunnen overal werken. Deze archivaris is het meest geschikt om het vangnetwerk voor de archiefinstelling tot uitvoering te brengen. Iedere archivaris beschikt over archivalistische kennis. In het vangnetwerk is archivalistische kennis rond waardering en selectie van groot belang. De archivaris kan een integraal acquisitieprofiel opstellen en gebruiken in het waarderen van ontwikkelingen, archiefvormers en archieven. Aanvullend op het integrale acquisitieprofiel weet een archivaris hoe hij trendanalyses maakt en verwerkt in het acquisitieprofiel. Hij weet welke kennis belangrijk is voor deze analyses en met wie hij over dit onderwerp contact kan opnemen.

Daarnaast beschikt de *non-custodiale* archivaris over niet-archivalistische kennis. De archivaris blijft op de hoogte van wat er speelt in de lokale omgeving. Dit doet hij onder andere door middel van kranten, digitale media en netwerken. Relatiebeheer is een belangrijk element van het vangnetwerk. De archivaris weet wat goed relatiebeheer is. Hij kan nieuwe contacten leggen, onderhouden en goed afsluiten. Relatiebeheer is een investering die zichzelf terugbetaalt. In het verlengde van relatiebeheer geeft de archivaris advies aan archiefvormers. Dit advies baseert hij op zijn archivalistische kennis. Er is niet één juiste methode voor het benaderen van sleutelfiguren of archiefvormers. De archivaris is zich hiervan bewust en maakt telkens afwegingen in zijn relaties. In het vangnetwerk zijn communicatieve vaardigheden in de volgende onderdelen van groot belang: *Bewustmaken*, *Ondersteunen*, *Verbinden* en *Overdracht*. De archivaris moet aan sleutelfiguren kunnen uitleggen waarom archieven en archiefbeheer relevant zijn. Daarvoor is het belangrijk dat de archivaris het vangnetwerk kan presenteren, beargumenteren en beredeneren.

Maatschappelijke ontwikkelingen worden geïdentificeerd en gewaardeerd met onder andere participatiebijeenkomsten. De archivaris kan dit soort bijeenkomsten organiseren met zijn collega's. Dit doet de archivaris op zo'n manier dat het voor alle betrokken partijen duidelijk is wat er van hen verwacht wordt. De communicatie richting de participanten en de andere betrokkenen is duidelijk, eerlijk en transparant. De archivaris besteedt ook aandacht aan de participanten. Goede resultaten worden beloofd, de participanten krijgen snel bericht terug en de archivaris is oprecht geïnteresseerd in hun vorderingen. De participanten worden ook aangemoedigd om met nieuwe ideeën te komen en hun inbreng wordt gewaardeerd.

Steeds meer archiefmateriaal zal digitaal zijn. De archivaris is daarom goed onderlegd in digitale archivering en digitale duurzaamheid. Er worden ook steeds meer *tools* ontwikkeld door archiefinstellingen en door particulieren die zich concentreren op digitale archivering. Via de *technology watch* houdt de archivaris deze nieuwe ontwikkelingen in de gaten.

Tussen archiefvormers zullen de behoeftes in betrekking tot het archiefbeheer verschillen. De archivaris kan niet aan al deze verschillende behoeftes voldoen met zijn vaardigheden. Ik heb geen kwantitatief onderzoek gedaan naar deze behoeftes. Dit kan wel een interessant beeld geven van het

Nederlandse archiefveld. Hiermee kan ook bepaald worden waar de behoefte aan het vangnetwerk het grootst is.

Participatie in het vangnetwerk

De afgelopen drie decennia heeft het archiefveld een nieuw *business model* aangenomen. Dit komt mede door de digitale bronnen die nu beschikbaar zijn voor onderzoekers. Zij hoeven niet meer naar een archiefinstelling te gaan voor onderzoek. Ten tweede is er nu een breed publiek dat gebruik kan en wil maken van archieven. De missie in dit nieuwe *business model* is: 'archives add value to people's lives by increasing their understanding and appreciation of the past.'

De waardering van archieven in het vangnetwerk concentreert zich op ontwikkelingen in de lokale omgeving. Participatie in het vangnetwerk betekent dat archivariissen, archiefvormers en de lokale omgeving samen deze ontwikkelingen identificeren en invulling geven. Door participatie ontstaat er een wisselwerking tussen de *non-custodiale* archivaris en de archiefvormer. De archivaris maakt archiefvormers bewust en verleent ondersteuning in hun archiefbeheer. De archiefvormers helpen de archivaris met het in kaart brengen en waarderen van maatschappelijke ontwikkelingen, archiefvormers en archieven.

Het vangnetwerk kan verschillende leerpunten halen uit de volgende participatieve projecten: Gezocht!, Turkse migranten in Dordrecht, Het Bewaren Waard (HBW) en Bijlmer Meer. Een leerpunt uit Gezocht! is *community management*. Goed *community management* heeft ertoe geleid dat het BHIC een nieuwe groep vrijwilligers bij de organisatie heeft betrokken. Op lokaal niveau kan een archiefinstelling met *community management* een correspondentienetwerk oprichten en onderhouden. Het project rond de Turkse migranten in Dordrecht toonde aan hoe belangrijk goed relatiebeheer is. Het erfgoedcentrum DiEP stelde hier een antropoloog aan die het relatiebeheer op zich nam. Een antropologische blik op de samenleving kan ook invulling geven aan de waardering van archieven. Het onderzoek van Heine over HBW toont aan hoe een archiefinstelling een goed digitaal platform voor participatie opzet. Imagine IC organiseert participatiebijeenkomsten waar de participanten de besproken thema's aandragen. Trends in de lokale omgeving volgen elkaar zeer snel op en worden anders ervaren per individu. Tijdens participatiebijeenkomsten kan er gediscussieerd worden over de aangedragen thema's en ethische vraagstukken.

Ik heb niet onderzocht hoe archiefinstellingen, musea en andere erfgoedinstellingen actiever kunnen samenwerken. Deze samenwerking kan waardevol zijn omdat veel erfgoedinstellingen worstelen met dezelfde vragen en problematiek. Erfgoedinstellingen kunnen elkaar helpen met het oplossen van deze vragen. Het brede erfgoedveld kan door een betere samenwerking ook meer betekenen voor deviante groepen. Deze groepen kunnen dan eerder een plek vinden waar zij hun erfgoed kunnen koesteren.

Intern draagvlak voor het vangnetwerk

Er bestaan verschillende barrières die de implementatie van het vangnetwerk in de archiefinstelling tegenhouden. Uit de toetsing blijkt dat dit zowel praktische als culturele barrières zijn. Ten eerste is er het immer aanwezige tekort aan mensen, tijd en middelen. Daarnaast is er ook sprake van angst voor het ondernemen van nieuwe activiteiten. Het hogere management of bestuur, bestaande uit zorgdragers, kan ook weerstand bieden tegen de implementatie van het vangnetwerk. Het vangnetwerk kan alleen goed werken als het geïmplementeerd wordt in de organisatie van de archiefinstelling. Hier ligt een belangrijke taak voor de directeur en het managementteam. Zij worden de voorvechters van het vangnetwerk namens de archiefinstelling. De verantwoordelijkheid voor de implementatie van het vangnetwerk ligt bij alle medewerkers van een archiefinstelling. Daarnaast

denken de medewerkers van een archiefinstelling kritisch na over de groepen die zij willen benaderen. De implementatie van het vangnetwerk wordt geëvalueerd, zowel door de medewerkers als door partners van buiten de organisatie, aan de hand van een kader.

Our Museum brengt de barrières in kaart die vooral leven in musea. Deze barrières kunnen van toepassing zijn in archiefinstellingen. Dit heb ik echter niet kunnen bevestigen met kwantitatief onderzoek. Misschien wordt participatie in archiefinstellingen wel om hele andere redenen verhindert. Het is interessant om deze barrières in kaart te brengen die de implementatie van participatie tegenhouden in archiefinstellingen.

Ter afsluiting

De geïnterviewden zien het vangnetwerk als het model waarmee archiefinstellingen en de lokale omgeving samen trends, archiefvormers en archieven in kaart kunnen brengen en waarderen. Het model geeft de *non-custodiale* archivaris houvast in een fluïde samenleving zonder rigide te worden. Hybride archieven vormen een serieuze uitdaging van de archivaris. Voor het beheer van deze archieven hangt veel af van de samenwerking tussen archiefinstelling en archiefvormer. Privacy blijft een belangrijk vraagstuk als het gaat om het archiveren van bijvoorbeeld sociale media. De eerste stap richting een oplossing is het creëren van een goede werkrelatie tussen de archivaris en de archiefvormer. Het gaat hier om vluchtig, digitaal materiaal dat snel verloren gaat. Vanwege dit gevaar is samenwerking tussen de archivaris en de archiefvormer opnieuw onmisbaar. Er kan dan sneller ingegrepen worden om verlies te voorkomen. Dit onderzoek richtte zich op het doen ontstaan van deze onmisbare relaties. Participatie speelt een belangrijke rol in het vangnetwerk. Alleen met participatie kan de archiefinstelling een collectie in kaart brengen die representatief is voor de samenleving.

Reflectie

Mijn afstudeeronderzoek trapte af op 2 februari 2015. Tijdens het schrijven van mijn scriptievoorstel had ik al artikelen gelezen voor deze scriptie. In februari 2015 breidde ik dit literatuuronderzoek verder uit. In februari maakte ik ook al mijn afspraken voor de interviews. Het was een uitdaging om alle interviews te gebruiken voor de verbetering van het vangnetwerk. Hierbij was planning en communicatie voorafgaand aan de interviews van groot belang. Voor mijn literatuuronderzoek besteedde ik veel tijd in de mediatheek van de Reinwardt Academie. Mijn scriptie schreef ik vooral thuis en op de vijfde verdieping van de Reinwardt Academie.

De interviews waren stuk voor stuk inspirerend. Het viel mij op dat alle geïnterviewden enthousiast waren over het vangnetwerk. Vanwege hun professionele achtergrond kreeg ik telkens feedback vanuit een andere invalshoek. Daarnaast heb ik ook informatie opgevangen die ik niet heb verwerkt in deze scriptie maar waardoor ik wel met een ruimere blik naar het archiefveld kan kijken.

Mijn gesprek met Paul van de Laar bracht mij op het artikel van Piotr Bienkowski. Dit artikel maakte voor mij duidelijk welke barrières het vangnetwerk kan tegenkomen en hoe deze te omzeilen zijn. Dat vind ik waardevolle informatie zowel voor mijn scriptie als voor mijn latere professionele loopbaan. Volgens Margreet Windhorst zijn archiefinstellingen vaak organisaties die in *splendid isolation* werken. De samenwerking tussen archiefinstellingen kan zeker beter maar hoe zit het met de samenwerking tussen erfgoedinstellingen?

Ik vind het jammer dat ik niet de praktische toepassing van het vangnetwerk heb verwerkt in deze scriptie. Daarvoor had ik niet genoeg tijd en ruimte. Het vangnetwerk is daarom vooral een theoretisch model geworden. Tijdens mijn onderzoeksperiode heb ik een casus gevolgd in Gouda. Dit was een pilot van het Streekarchief Midden-Holland rond de Tour de France. Elementen uit het vangnetwerk werden toegepast in deze pilot. Ik ben tijdens deze scriptieperiode twee keer in Gouda geweest om een werkoverleg rond de pilot bij te wonen. Bovendien heb ik ook contact gehad met Eveline van der Hulst, Sigfried Janzing en Chris Bellekom. Zij zijn alle drie betrokken bij de pilot. Daarnaast heb ik ook niet onderzocht wat het brede publiek er van vindt wanneer een archiefinstelling een actieve speler wordt in het maatschappelijke veld.

Na mijn afstuderen aan de Reinwardt Academie wil ik meer leren over het erfgoedveld. Een belangrijke motivatie was voor mij de manier waarop veel Reinwardt studenten denken over archiefinstellingen. Veel van mijn medestudenten, van de opleiding **Cultureel Erfgoed(!)**, vinden archiefinstellingen een stuk minder interessant dan musea. Ik wil ze het tegendeel bewijzen omdat musea nog veel kunnen leren van archiefinstellingen. Mensen kunnen archiefdocumenten aanvragen, aanraken en gebruiken zoals zij zelf willen en dat zonder van tevoren een toegangskaartje te betalen. De *non-custodiale* archivaris is bij veel archiefinstellingen al een standaard geworden terwijl veel conservatoren nog de objecten naar het depot willen halen. Veel kunst ontstaat steeds vaker digitaal en archiefinstellingen zijn al vijftien jaar bezig met het beheer en behoud van digitale bestanden. Aan de andere kant kunnen musea de archiefinstellingen helpen met het opzoeken van gemeenschappen. Deze twee instellingen kunnen niet alleen elkaar helpen maar ook andere erfgoedinstellingen. Als de grenzen en verschillen tussen instellingen vervallen, of iets minder belangrijk gevonden worden, kunnen zij misschien meer doen voor de samenleving. Dan kan misschien iedereen zijn of haar eigen plek vinden om erfgoed te koesteren.

Literatuurlijst

Interviews

Bellekom, C., interim teamhoofd DIV bij het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers geïnterviewd door L. Romijn op 27 februari 2015 tijdens haar bezoek aan de Chocoladefabriek in Gouda.

Boudrez, F., adviseur digitale archieven bij het Felix archief in Antwerpen, onderzoeker bij expertisecentrum DAVID en docent op het gebied van digitaal depot en digitale archivering telefonisch geïnterviewd door L. Romijn op 24 februari 2015.

Dibbits, H., lector aan de Reinwardt Academie geïnterviewd door L. Romijn op 13 april 2015 tijdens haar bezoek aan de Reinwardt Academie.

Elissen, G., coördinator Publiek bij Archief Eemland geïnterviewd door L. Romijn op 26 februari 2015 tijdens haar bezoek aan Archief Eemland in Amersfoort.

Janzing, S., directeur van het Streekarchief Midden-Holland en mede-maker van de documentaire 'Leren leren' en het bijhorende manifest 'Leren als levensstijl' geïnterviewd door L. Romijn op 9 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het Gouwe Depot in Gouda.

Jeurgens, C., hoogleraar Archiefwetenschap aan de universiteit van Leiden, voormalig gemeentearchivaris van Dordrecht en voormalig directeur van Erfgoedcentrum DiEP geïnterviewd door L. Romijn op 12 maart 2015 tijdens haar bezoek aan de Universiteit van Leiden.

Jonker, R., informatieadviseur en gemeentearchivaris van Leeuwarden geïnterviewd door L. Romijn op 13 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het Historisch Centrum Leeuwarden.

Kuijten, D., externe projectleider van o.a. de tentoonstelling 'Bijlmer Meer, Vitrine van Zuidoost' en expert op het gebied van participatief verzamelen geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan Imagine IC op 25 maart 2015.

Laar, P. van de, directeur van Museum Rotterdam en expert op het gebied van Urban History geïnterviewd door L. Romijn op 27 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het Schielandshuis in Rotterdam.

Looijer, T., archiefinspecteur en relatiebeheerder bij het Brabants Historisch Informatie Centrum en expert op het gebied van digitale archieven, waardering en acquisitie geïnterviewd door L. Romijn op 11 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het BHIC in Den Bosch.

Lulofs, M., archivaris en docent Archivistiek aan de Hogeschool van Amsterdam geïnterviewd door L. Romijn op 19 februari 2015 en 20 maart 2015 tijdens bezoeken aan de HVA en het Stadsarchief Amsterdam.

Mevis, A., archivaris bij het Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan de bibliotheek van Atria op 24 april 2015.

Schaap, M., historicus en archiefmedewerkers op de afdeling ontsluiting en projectleider van 'Archiveren van de toekomst' geïnterviewd door L. Romijn op 6 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het Stadsarchief Amsterdam.

Spork, R., projectleider vanuit het Stadsarchief Rotterdam van verschillende projecten rond bewustmaking en hoofdredacteur van het Archievenblad geïnterviewd door L. Romijn op 4 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het Stadsarchief Rotterdam.

Steenbeek, D., adviseur digitale informatie op operationeel niveau vanuit Archief Eemland aan gemeente en gemeenschappelijke regelingen geïnterviewd door L. Romijn op 26 februari 2015 tijdens haar bezoek aan Archief Eemland in Amersfoort.

Thomassen, T., hoogleraar Archiefwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam geïnterviewd door L. Romijn tijdens haar bezoek aan Turfdraagtserpad 9 op 7 april 2015.

Ven, C. van der, coördinator studiezaal bij het Brabants Historisch Informatie Centrum en projectleider van Gezocht! geïnterviewd door L. Romijn op 11 maart 2015 tijdens haar bezoek aan het BHIC in Den Bosch.

Wildt, A. de., curator van het Amsterdam Museum en expert op het gebied van eigentijdse geschiedenis geïnterviewd door L. Romijn op 16 maart 2015.

Windhorst, M., vrijgevestigde archivaris, beleidsadviseur en tekstschrijver op het gebied van erfgoed- en archiefbeleid geïnterviewd door L. Romijn op 18 maart 2015 tijdens haar bezoek aan Raamwerk advies en tekst in Gouda.

Websites en blogs

Belastingdienst, "Hoe lang moet u uw administratie bewaren?" (versie 2015).

http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/ondernemen/administratie/administratie_opzetten/hoe_lang_moet_u_uw_administratie_bewaren.

Digitale spin, "Records Continuüm (sessie Den Haag)" (versie 8 oktober 2013).

http://www.digitalespin.nl/DS/Nieuwtjes/Artikelen/2013/10/8_Records_Continuum_%28sessie_Den_Haag%29.html.

Expatriate Archive Centre, "Home" (versie 19 maart 2015). <http://www.xpatarchive.com/>.

Heiden, K. van der, "Bewaar als... vuistregels digitaal archiveren" (versie 11 november 2011).

<http://bewaarals.nl/>.

Imagine IC, "Bijlmer Meer" (versie maart 2015). <http://www.imagineic.nl/bijlmer-meer>.

Imagine IC, "Over ons" (versie 2015). <http://www.imagineic.nl/content/over-ons>.

Monash University, "Yesterday, Today and Tomorrow: A continuum of Responsibility" (versie 23 november 2012). <http://www.infotech.monash.edu.au/research/groups/rcrg/publications/recordscontinuum-smckp2.html>.

Overheid.nl, "Archiefwet 1995" (versie 22 april 2015).

http://wetten.overheid.nl/BWBR0007376/geldigheidsdatum_22-04-2015.

Picturae, "Over picturae" (versie 2015). <https://picturae.com/nl/over-picturae>.

Theimer, K., "About me" (versie 2015). http://www.archivesnext.com/?page_id=1810.

Theimer, K., "Participatory Archives: Something Old, Something New" (versie 21 april 2013).

<http://www.slideshare.net/ktheimer/theimer-participatory-archives-mac-keynote>.

Theimer, K., "The Future of Archives is Participatory: Archives as Platform, or A New Mission for Archives" (versie 3 april 2014). <http://www.archivesnext.com/?p=3700>.

Vele Handen, "Gezocht! Inklappers van Brabantse gevangenisregisters 1821-1940" (versie 15 januari 2015). https://velehanden.nl/projecten/bekijk/details/project/bhic_strafgevangenen.

Vele Handen, "Kleine boefjes en grote criminelen veilig achter slot en grendel in het BHIC" (versie 24 februari 2015). <https://velehanden.nl/messages/news/fullview/id/27993>.

Vereniging van Nederlandse gemeenten, "Nieuwe concept-selectielijst gemeenten gepubliceerd" (versie 28 januari 2015). <http://www.vng.nl/onderwerpenindex/cultuur-en-sport/archieven-en-musea/nieuws/nieuwe-concept-selectielijst-gemeenten-gepubliceerd>.

Villamedia, "Fotograaf klaagt archief aan" (versie 7 mei 2015). <https://www.villamedia.nl/nieuws/bericht/fotograaf-klaagt-archief-aan>.

Wepreserve, 'Digital preservation and nuclear disaster: an animation', YouTube video, 3:18, (1 mei 2009). <https://www.youtube.com/watch?v=pbBa6Oam7-w>.

Wikipedia, "Deviant gedrag" (versie 2 september 2014). http://nl.wikipedia.org/wiki/Deviant_gedrag.

Pdf's

Commissie Waardering en Selectie, *Gewaardeerd verleden. Bouwstenen voor een nieuwe waarderingmethode voor archieven*. Den Haag, 2007. http://www.nationaalarchief.nl/sites/default/files/docs/gewaardeerd_verleden_1_0.pdf.

Demos, *Met de P van Participatie. Projecten ter bevordering van sportparticipatie bij kansengroepen*. Brussel, 2010. http://demos.be/sites/default/files/p_van_participatie.pdf.

International Council on Archives, *Beroepscode voor archivariissen*. Den-Haag, 1997. file:///C:/Users/Mediamarkt/Downloads/ICA_1996-09-06_code%20of%20ethics_NL.pdf.

Mensch Museological Consulting, *Erfgoedtermen*. Amsterdam, 2013. <http://www.menschmuseology.com/wordpress/wp-content/uploads/2013/04/Erfgoedtermen.pdf>.

Nederlandse School voor Openbaar Bestuur, *Bewaren hoe het was, volgens de principes van hoe het wordt*. Den Haag, 2013. <http://www.vng.nl/files/vng/publicaties/2014/20140203-nsob-vng-systeemanalyse-def.pdf>.

Stroom in advies en opleidingen in informatievoorziening, *Handreiking Lokale Trendanalyse*. Den Haag, 2014. http://www.vng.nl/files/vng/nieuws_attachments/2014/handreiking_trendanalyse_1.0.pdf.

Artikelen uit bundels

Boudrez, Filip, "Iedereen digitale archivaris" in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere Archieven. Fundamenten in beweging*. 's-Gravenhage; Stichting Archief Publicaties. 2013, 116-126.

Bruijn, Teun de, "Relatiebeheer: een must voor het verwerven van particuliere archieven?" in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere archieven. Fundamenten in beweging*. 's-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties. 1999, 69-79.

Diepen, Alice van, "Het ultieme instrument voor een toetsbaar acquisitiebeleid" in: P. Brood, A.E.M. Jonker, P.M.M. Klep en A.W.L. Schipholt, ed., *Waardering, selectie en acquisitie van archieven*. 's-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties. 2004, 68-83.

Hart, Caroline de, "Een kwestie van kiezen. Acquisitieplannen en –profielen in het Nederlandse archiefwezen" in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere Archieven. Fundamenten in beweging*. 's-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties. 2013, 85-95.

Links, Petra, "Privéarchieven in bewaring" in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere archieven. Fundamenten in beweging*. 's-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties. 2013, 31-43.

Luykx, Geert en Windhorst, Margreet, "Met voorbedachten rade. Archiefacquisitie met vallen en opstaan" in: Theo Vermeer, Petra Links en Justin Klein, ed., *Particuliere Archieven. Fundamenten in beweging*. 's-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties. 2013, 44-57.

McDonough, Jerome P., "How will we preserve virtual worlds" in: Bart de Nil en Jeroen Walterus, ed., *Erfgoed 2.0: nieuwe perspectieven voor digitaal erfgoed*. Brussel; FARO. 2009, 21-40.

Thomassen, Theo, "Paradigmatische veranderingen in de archiefwetenschap" in: Peter Horsman, Eric Ketelaar en Theo Thomassen, ed., *Naar een nieuw paradigma in de archivistiek*. 's-Gravenhage; Stichting Archiefpublicaties. 1999, 11-20.

Waalwijk, Hans, "Een bouwsteen voor de toren van Babel" in: P. Brood, A.E.M. Jonker, P.M.M. Klep en A.W.L. Schipholt. *Waardering, selectie en acquisitie van archieven*. 's-Gravenhage, Stichting Archiefpublicaties. 2004, 56-67.

Overige publicaties

Bienkowski, P., *Communities and Museums as Active Partners: emerging learning from the Our Museum initiative*. London: Paul Hamlyn Foundation, 2014.

Brok, L. den, *Sharing our stories. Community Archiving and the participation paradigm in museums*. Amsterdam: Reinwardt Academie, 2012.

Erde, J., "Constructing archives of the Occupy movement", *Archives and records: The Journal of the Archives and Records Association* 35 (2014), 77-92.

Heijne, M., *Een onderzoek naar Het Bewaren Waard*. Amsterdam: Reinwardt Academie, 2015.

Houtekamer, M., *Particuliere archieven, participatief verzameld. Een verkenning vanuit de Bijlmer. Advies voor participatief verzamelen*. Amsterdam: Imagine IC, 2015.

Millar, L., "Counterpoint Coming Up with Plan B: Considering the Future of Canadian Archives", *Archivaria – the Journal of the Association of Canadian Archivists* 77 (2014), 103-139.

Ouwerkerk, M., *Participatieprojecten in musea*. Amsterdam: Reinwardt Academie, 2013.

Simon, N., *The Participatory Museum*. Santa Cruz: Museum 2.0, 2010.

Stevens, M., Flinn, A. en Shepherd, E., "New frameworks for community engagement in the archive sector: from handing over to handing on," *International Journal of Heritage Studies* 16 (2010), 59-76.

Zwetsloot, J. "Digitaal erfgoed verdamppt", *De Volkskrant*, 21 april 2015.

Afbeeldingenlijst

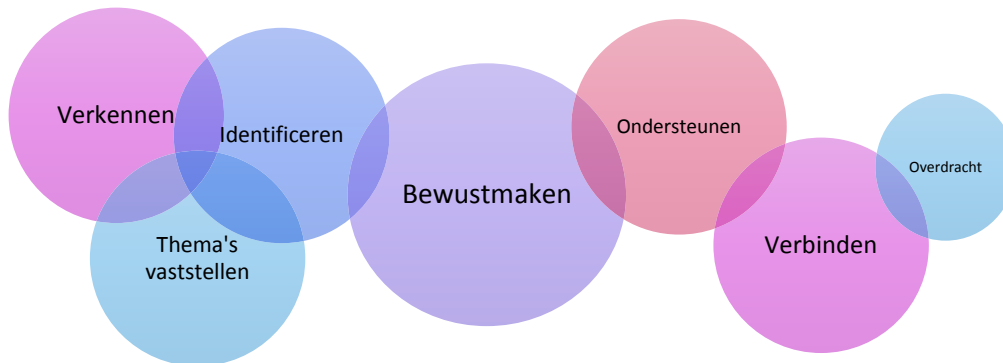
AFBEELDING 1. CHEN DI . THE SUSTAINABILITY OF FAMILY HERITAGE. SLIDE, 2012.....	9
AFBEELDING 2. *STROOM IN*. HANDREIKING LOKALE TRENDANALYSE. SCREENSHOT, 2014	20
AFBEELDING 3. THEIMER, KATE. THE FUTURE OF ARCHIVES IS PARTICIPATORY. AFBEELDING, 2014	23
AFBEELDING 4. THEIMER, KATE. THE FUTURE OF ARCHIVES IS PARTICIPATORY. AFBEELDING, 2014.....	24
AFBEELDING 5. BRABANTS HISTORISCH INFORMATIE CENTRUM. VELEHANDEN.NL, GEZOCHT!. SCREENSHOT, 2015.	25
AFBEELDING 6. IMAGINE IC. BIJLMER MEER TENTOONSTELLING. SCREENSHOT, 2015.....	29
AFBEELDING 7. ROMIJN, LAUREN. HET VANGNETWERK. SMARTART, 2015.....	34
AFBEELDING 8. WEPRESERVE. DIGIMAN. SCREENSHOT, 2015.....	37
AFBEELDING 9. ROMIJN, LAUREN. HET VANGNETWERK. SMARTART, 2015.....	63

Bijlage

De eerste bijlage bevat een korte samenvatting van het vangnetwerk. De tweede bijlage bevat de samenvattingen van de interviews.

Bijlage 1: Samenvatting van het vangnetwerk

Afbeelding 9. Het vangnetwerk

Verkennen: de archivaris verkent als een archiefscout de lokale omgeving via het al bestaande netwerk van de archiefinstelling. Hij volgt het nieuws, legt contacten en vraagt op digitale platforms naar de actuele, maatschappelijke thema's.

Thema's vaststellen: met het acquisitieprofiel, trendanalyses, systeemanalyses en participatiebijeenkomsten kan de archivaris de thema's vaststellen waarnaar hij verder onderzoek wil doen.

Identificeren: binnen de geselecteerde thema's worden sleutelfiguren en archiefvormers geïdentificeerd. Deze mensen kunnen tijdens het verkennen en het vaststellen van thema's al naar voren zijn gekomen. Met participatiebijeenkomsten kunnen meer sleutelfiguren geïdentificeerd worden. De archiefinstelling wint het vertrouwen van sleutelfiguren door als gesprekspartner op te treden.

Bewustmaken: de archivaris maakt sleutelfiguren bewust van het belang van hun archieven en archiefbeheer. Dit kan hij doen met voorlichtingsfilmpjes. Het bestuur van de archiefinstelling moet ook bewust gemaakt worden van het belang van het vangnetwerk. Zo krijgt de archivaris steun voor zijn activiteiten vanuit het hogere bestuur.

Ondersteunen: de archiefinstelling gaat een relatie aan met sleutelfiguren door het aanbieden van advies, *tools* en diensten. Er wordt actief ingespeeld op de behoeftes van de archiefvormers. De archiefinstelling verwijst de archiefvormer door naar de kennis, *tools* en diensten van andere aanbieders als deze beter aansluiten zijn behoeftes.

Verbinden: de archivaris verdiept zijn relaties met sleutelfiguren door een gesprekspartner te worden. Sleutelfiguren kunnen zowel particulieren als overheidsmedewerkers zijn. Deze sleutelfiguren en archiefvormers worden opgenomen in een correspondentienetwerk. Dit netwerk wordt ingezet om op de hoogte te blijven van actuele, maatschappelijke trends.

Overdragen: de archivaris praat met de archiefvormer over wat er met het particuliere archief gaat gebeuren. De overdracht wordt verantwoord. De archiefvormer kan het archief ook aan een andere instelling overdragen of zelf houden. In het laatste geval blijft de archivaris advies, *tools* en services aanbieden. De ‘papiercontext’ van archiefvormers die betrokken zijn bij maatschappelijke ontwikkelingen wordt ook overwogen voor acquisitie.

Bijlage 2: Interviews

Filip Boudrez

Adviseur digitale archieven bij het Felix Archief

24 februari 2015

Hoe verliep de ontwikkeling van het E-depot in het Felix archief?

De ontwikkeling van het E-depot van het Felix archief werd ontwikkeld binnen de afdeling Informatiebeheer. Iedere archivaris binnen deze afdeling had een aantal verantwoordelijkheden voor grote departementen en bedrijfseenheden. Iedere archivaris is verantwoordelijk voor selectie en overbrenging van zowel analoog als digitaal materiaal. Het E-depot functioneert grotendeels automatisch. De andere afdelingen binnen het Felix Archief hebben ook een verantwoordelijkheid gerelateerd aan het E-depot zoals het schrijven van bestekken, het afsluiten van contracten met archiefvormers en het scannen van documenten. Nagenoeg het hele Felix archief is op een of andere manier bij het E-depot betrokken. Sinds 2007 is het E-depot operationeel en sinds 2009 is het raadpleegbaar via de website.

Was er tegenstand tegen de implementatie van het vangnetwerk?

Innovatieve methodes kunnen tegenstand verwachten of bieden niet altijd een oplossing voor het meest dringende probleem. Er was zeker geen tegenstand tijdens de ontwikkeling van het E-depot. Er waren gewoon geen tegenargumenten vanwege de noodzaak van de realiteit. Steeds meer documenten zijn digitaal. Iedereen was overtuigd van de noodzaak. Digitaal archiveren lijkt een specialisme te worden binnen de archivistiek. Positief kan deze evolutie niet worden genoemd. Digitaal is de norm en elke computergebruiker wordt met digitale archivering geconfronteerd. Het kan niet van elke computergebruiker verwacht worden dat hij een specialist digitale archivering wordt.

Archiefinstellingen moeten de noodzaak van digitale methodes voor archivering inzien. Ten tweede moeten de oplossingen die digitale archivariissen aanreiken laagdrempelig en intuïtief zijn zodat ook gewone ICT consumenten ze kunnen toepassen. Ik raad archiefinstellingen aan om er geen theoretische studie van te maken. Dat duurt lang en is ingewikkeld. Archiefinstellingen moeten goed beseffen dat het E-depot is een middel is en geen doelstelling. Stel de ontwikkeling niet uit en lever praktische oplossingen die toegespitst zijn op de realiteit. Ter afsluiting moet je het goede voorbeeld geven. Je weet zo snel wanneer een situatie gecorrigeerd moet worden.

Welke vaardigheden moeten nieuwe archivariissen leren?

Twee derde van alle digitale informatie wordt geproduceerd door particulieren. Dat is een enorme hoeveelheid. Particulieren zijn geen geschoolde records managers maar ze beheren wel archief. De kans is groot dat particulieren systemen gebruiken waarmee de archivaris niet bekend is. Bovendien stappen vooral privépersonen vaak over van systeem waardoor hun archief over heel wat systemen verspreid raakt. Een actieve rol spelen en een duurzaam archiefbeleid zijn niet vanzelfsprekend. De eisen die worden gesteld aan digitale, particuliere archieven zijn hoog. Dit maakt overdracht van archieven naar het E-depot moeilijk. Ter afsluiting lijkt het erop dat digitaal archiveren een

specialisme binnen het archiefveld wordt. Dit terwijl de archivaris juist meer algemene kwaliteiten moet ontwikkelen om zo benaderbaar te blijven voor de particulieren.

Meer nog dan technische vaardigheden moet een archivaris organisatorische vaardigheden aanleren. Het moet voor de archiefvormer en voor de ICT duidelijk zijn wat de (maatschappelijke) meerwaarde is van de archivaris.

Wat doet het Felix archief nu voor archiefvormers?

Het Felix archief levert vooral heel basaal advies voor archiefvormers. Dit heeft nog weinig te maken met Web 2.0 toepassingen. Wij hebben een boodschap te brengen aan archiefvormers. We moeten particuliere archiefvormers advies geven en tools aanleveren zodat ze zelf in staat zijn om duurzaam te archiveren of waardoor de overbrenging gemakkelijk wordt. De komende jaren organiseren we meer workshops en bijeenkomsten voor archiefvormers zodat ze bewust worden van de problematiek. We kunnen ook informatie bieden via websites en e-mail. Dat is onze taak als overheidsarchiefinstelling.

Welke rollen hebben archivariissen nodig als zij archiefvormers benaderen?

Ik ben ervan overtuigd dat archiefinstellingen meer moet inzetten op organisatorische vlakken. We moeten doelstellingen en missies opstellen. Een technische achtergrond is handig maar we hebben heldere missies en doelstellingen nodig om representatief te zijn naar de archiefvormers. Er is sprake van een evolutie binnen het archiefveld maar deze evolutie is niet overal even ver of staat geheel stil. Archiefinstellingen moeten zich anders gaan opstellen. Het probleem ligt namelijk niet bij de archiefvormers of bij de ICT. We moeten een toegevoegde waarde leveren en deze waarde is niet altijd duidelijk. Ik maak soms wel zorgen over de evolutie. We moeten ervoor waken dat wij een toegevoegde waarde leveren. De toegevoegde waarde kan voor iedere instelling anders zijn. Archiefinstellingen denken erg vanuit een beheerstandpunt en vanuit een statisch archief. Deze beheerstaak is er nog steeds en is ook nog belangrijk maar we moeten meer gaan denken vanuit de gebruikers in de vorm van services.

Hoe denkt u over participatie?

Participatief archiveren is de normaalste zaak van de wereld. We zijn online gegaan in 2007. De insteek die we hadden was dat van een particuliere archiefvormer. Deze staat bij de receptie en hij heeft enkele harde schijven voor ons. 'Hoe regelen we dit zo efficiënt mogelijk?' Deze casus stond centraal binnen de ontwikkeling van het e-depot. We vragen ook aan archiefvormers om een bijdrage te leveren aan archieven. We gaan naar bijeenkomsten van sportverenigingen waarbij we vragen om archief te leveren. Als wij vaststellen dat een bepaald initiatief er mee stopt, gaan wij met de betrokken actoren in gesprek over samenwerking en overname. Participatie komt voor in het politiek bestuur akkoord. Het gaat hier dan over de stad in zijn algemeenheid. Het huidige bestuur wil met vrijwilligers gaan samenwerken op allerlei vlakken. Met coalitie partijen is een specifieke resolutie opgenomen over participatie en vrijwilligerswerking. We hebben nu een uitgebreid vrijwilligersnetwerk dat zich bezig houdt met archieven beschrijven tot digitalisering.

Wat vindt u van de huidige definitie van de archivaris?

Een volledige fundamentele herdefiniëring van de archivaris is niet nodig. Ik geloof wel dat archivariissen van meer markten thuis moeten zijn. Specialisatie is mogelijk in grote archiefinstellingen maar in kleine archiefinstellingen niet. Als we onze maatschappelijk waarde niet duidelijk definiëren zijn we binnen 10 jaar enkel nog beheerder van statische archieven van voor 2000. Archiefinstellingen moeten zich realiseren dat onze gebruikers niet alleen mensen zijn die historische archieven willen raadplegen. Dankzij het digitale depot zijn er nu interne en externe gebruikers van het depot. Voor het E-depot werkten wij alleen voor de studiezaalbezoekers. Voor de

verschillende soorten doelgroepen moet je iets kunnen leveren. De volledige fundamentele verandering hoeft niet maar de rol moet verruimd te worden. Alleen dan heeft het archiefveld nog een toekomst voor langer dan 10 jaar.

E-mail van Filip Boudrez met feedback over het vangnetwerk

7 april 2015

Dag Lauren,

Een mooie naam voor je concept: het vangnetwerk.

Ik heb zeker geen bezwaren. En ja, ik herken een aantal zaken uit de werking van het Felix Archief.

Ik heb enkele suggesties voor aanvullingen/bijstellingen:

- Wat is het belang van dit vangnetwerk? Wat is de (hogere) doelstelling? Waarom moet een archief hier werk van maken? Ik zou deze antwoorden een prominente plaats in je concept geven zodat het belang duidelijk is. Ik denk dat het antwoord breder is dan de twee doelstellingen die je momenteel meegeeft.
- Voor welk soort archieven is een dergelijk vangnetwerk van belang? Alle of richt je je op enkele specifieke archieven zoals gemeentearchieven? Dit is momenteel niet duidelijk.
- Dat je zowel analoge, digitale als hybride archieven voor ogen hebt, is voor mij de evidentie zelve ("*ongeacht de vorm*" weet je wel)
- Het ontbreken van centralisme vind ik zelf niet storend. Wel het ontbreken van 'regie' en sturing. Of alles finaal bij het archief wordt "gevangen" is nog maar zeer de vraag (en hoeft volgens mij niet), maar dan ben je wel de naam van je concept kwijt.
- Je hebt het bij het begin van je tekst over methodes. Verder over fases. Bedoel je hiermee hetzelfde?
- De fases hoeven inderdaad niet lineair te zijn. Maar in de in de uitleg wek je wel de indruk dat ze lineair zijn. "Na ..."
- De meeste archieven beschikken momenteel al over een acquisitieprofiel. Ze hoeven niet van nul te beginnen. Dit ergens een plaatsje geven (bijv. naast de vele analyses die je opsomt?).

Hopelijk kun je hiermee verder,

Filip

Georges Elissen en Dirk Steenbeek

Coördinator van de afdeling Publiek en adviseur digitale informatie bij Archief Eemland

26 februari 2015

Hoe gaat het Archief Eemland om met particuliere, digitale archieven?

Wij hebben niet de capaciteiten om digitale archieven te beheren. Als mensen bij ons komen met hun USB stick kunnen wij het niet aannemen. Wat wij vervolgens adviseren of doen, hangt af van waar ze precies mee komen. We blijven wel een relatie onderhouden met deze particulieren. Het komt nu steeds meer voor dat archiefvormer waarvan wij al archieven hebben digitaal materiaal gaan leveren. Er zitten zoveel haken en ogen aan. Bij de overheid wil iedereen digitaal werken en dan moeten zij aan bepaalde randvoorwaarden voldoen. Hun archieven zijn dan al zo op orde dat het zo in het E-depot past. Bij particulieren is dit niet zo. Zij kunnen aankomen met exotische bestanden. Het E-depot wordt vooral ontwikkeld voor de overheden. Er moeten nog zoveel stappen gezet worden tot een gewone E-depot voorziening. Er zijn maar weinig archiefinstellingen in Nederland die particuliere, digitale archieven kunnen aannemen.

Welke vaardigheden moeten de medewerkers van het Archief Eemland nog leren i.v.m. digitale, particuliere archieven? Welke vaardigheden moet de archivaris in de komende jaren bijleren i.v.m. digitale, particuliere archieven?

De archivaris moet goed onderlegd zijn in digitaal archivering, duurzaam digitaal beheer en auteursrecht. Het is ontzettend belangrijk om nieuwe ontwikkelingen in de technologie in de gaten te houden (technology watch). Dit doe ik door ontzettend veel literatuur te lezen. Literatuur uit 2011 is alweer verouderd omdat zo snel veranderingen optreden. De archivaris moet deze literatuur selectief kunnen lezen. Naast deze vaardigheden moet de archivaris ook contacten onderhouden en verstand hebben van relatiebeheer. Juist door je contacten weten particulieren je te vinden. Het netwerk breidt zich steeds verder uit door in het culturele veld te bewegen. Je organiseert lezingen, we hebben hier een historisch café, je zoekt de publiciteit. Daar moet je wel veel in investeren. Vroeger zaten wij op een onzichtbare plek. Toen gingen mensen naar het museum met hun archieven. Dat veranderd wel. De adviserende rol voeren wij vooral uit richting de overheden maar dat willen we uitbreiden naar particulieren. Voorlichtingsavonden zijn een goed idee hiervoor. Deze vaardigheden gelden voor alle archivariissen in Nederland. Het is niet mogelijk voor alle archivariissen om een digitale archivaris te worden. Het is teveel om alles te kunnen. We maken een taakverdeling zodat iedereen een kerntaak heeft. Je moet wel kennis hebben van wat de andere medewerkers doen. Beleg het digitale archiveren bij een of twee mensen in de organisatie zodat je een goede gesprekspartner hebt. ICT en archiefbeheer blijft een spanningsveld. Je moet wel een organisatorische samenwerking krijgen tussen DIV en archiefbeheer. Je moet elkaar om raad vragen. Het gebeurt nu nog te vaak dat pakketten aangeschaft worden door bijv. ICT of management zonder dat het archief daarin geconsulteerd wordt. Het gebeurt ook in onze organisatie. Je kan er dan archivalistische niets mee omdat het niet aansluit op de standaarden. Dit kan erg gaan wringen.

De rollen van Laura Millar werden veel aangehaald tijdens het Archief Atelier. Ben je een voorstander van deze rollen?

We hebben het intern vaak over de archieven die we nog willen hebben. Ik merk zelf dat ik vaak terugkom bij de wettelijke taak. Van particuliere archieven weet ik niet goed hoe ik dit moet aanpakken. Ik weet nog niet goed hoe ik bijvoorbeeld een historische vereniging benader. Het is vooral een kwestie van controle. We gaan vanuit noodzaak naar een adviserende rol.

Is het Bewaren waard het resultaat van een rolverandering in het Archief Eemland?

Ja, dat wel. HBW is ingezet als buffer waar men hun archief kan laten zien. Vaak weigerden we mensen omdat wij hun archieven niet wilden. Dus boden wij deze mensen een plek om het zelf te doen. HBW is mislukt omdat we mensen niet in de toestand kregen om het zelf te doen. Die attitudeverandering onder de bezoekers is belangrijk. Hoe krijg je doelgroepen zover om hun eigen archief te onderhouden?

Hoe is deze rolverandering tot stand gekomen binnen het Archief Eemland?

Het was een initiatief van onze directeur en enkele medewerkers die het belangrijk vonden om HBW te bouwen. We wilden mensen aan ons binden, met ons werken aan de geschiedenis. Het samen doen en in netwerken werken was erg belangrijk. Community en participatie waren grote invloeden. We zagen de trend dat mensen unieke kennis hadden over hun archieven en de stad. Dat was de achtergrond van HBW.

Hoe manifesteert rolverandering zich in het Nederlandse archiefveld?

Eigenlijk zie ik niet een grote rolverandering binnen het Nederlandse archiefveld. Het belang van verbindings leggen wordt wel groter. Dat zie je echter alleen terug in het BIHC en in het Stadsarchief Amsterdam. We zitten nog vooral in de beheerstand: dat alles naar het archief moet komen. Het beheer kant is overzichtelijk, veilig en we zijn er ervaren in. De rolverandering is een

verandertraject met uitdagingen. Misschien kan het alleen afgedwongen worden. Het E-depot is voor de overheidsarchieven en je ziet dus dat archiefinstellingen een terugslag maken naar de wettelijke taak. Er is juist nu minder aandacht voor participatie, erfgoed en educatie. Iedereen zit met de vraag: wat doe ik met deze floppy's? Er is bijna geen archief dat kan helpen met deze vraag.

Deze rolverandering is een natuurlijk proces. Of is deze rolverandering een doelgericht proces?

Rolverandering moet op eigen kracht, vanuit de sector, komen. Ik weet niet hoe je rolveranderingen borgt. Er zijn heel veel mensen die het niet nodig vinden om participatief te werken met Facebook en Twitter. Iedereen hangt de rollen van Millar aan maar ik denk dat er niets veranderd zolang particuliere archieven als aanvullend worden gezien. Particuliere archieven zijn altijd wel een probleem geweest. Je wordt er niet voor gesubsidieerd. Je krijgt subsidie voor wettelijke archieven. Nu zijn de particulieren toch echt een extraatje. Terwijl de bezoekers die wij hier krijgen vooral komen voor de particuliere archieven. Deze archieven hebben voor hen meer waarde.

Welke problemen komen archivarissen tegen als ze meewerken aan een participatief project?

Het gaat dan vooral over gedrag. Voor mensen in het traject, archivarissen, was het erg moeilijk om hun archivistische standpunt los te laten. Het was de bedoeling dat mensen het zelf gingen doen. Toch merk je dan dat medewerkers aan acquisitie gaan doen. De archivaris in hen komt naar boven. Mensen waren ook meer digibeet dan verwacht. Dat gold vooral voor de doelgroep. Hoe vindt je de mensen die heel betrokken zijn? Hoe ga je om met de mensen die niet betrokken zijn? Hoe ver ga je als archiefinstelling mee in de ontwikkelingen? Die scheidslijn is erg belangrijk.

Welke voordelen zijn er voor archiefinstellingen als ze werken met participatie?

Wij zijn er nooit echt uitgekomen wat HBW voor ons kon opleveren. Het lange termijn doel was vaag. We wilden ook laten zien dat we relevant zijn. We wilden open staan voor nieuwe dingen. Het eigenbelang telt ook mee. We wilden kennis toevoegen over de collectie. Wat het oplevert op lange termijn, weet ik niet. Er zijn voordelen maar die zijn voor de korte termijn. Het levert vooral extra's op: handjes, kennis, verbindingen. Ben je gebonden aan de Albert Heijn als je een bonuskaart hebt? Voelen die mensen zich dan een onderdeel van de Albert Heijn?

Chris Bellekom

Interim teamhoofd DIV bij het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers

27 februari 2015

Na het lezen van het concept, wat versta jij onder het vangnetwerk?

Het vangnetwerk is een methode om het al bestaande netwerk van de archiefinstelling in kaart te brengen, te activeren en te versterken, maar ook om nieuwe nog niet bestaande relaties aan te gaan.

Wat denk jij dat het doel is van het vangnetwerk?

Ik denk dat het doel van het vangnetwerk is om te informeren, in kaart te brengen, en op te leiden met als doel digitale verzamelingen die sociaal maatschappelijk en cultureel historisch interessant zijn niet verloren te laten gaan.

Wat verzamelt het vangnetwerk?

Het vangnetwerk verzamelt verbindingen, actieve burgers, en instellingen die onderdeel zijn van de bestaande relaties van de archiefinstelling. Ook vangt het netwerk digitaal vluchtig materiaal om er voor te zorgen dat digitale particuliere archieven die regionaal interessant zijn om deze met de expertise van de instelling te verrijken, op te slaan en te ontsluiten.

Hoe verzamelt het vangnetwerk deze zaken?

Het vangnetwerk doet dit door het onbekende bekend te maken, door uit te nodigen, de instelling te

openen voor participanten en door de concrete tools te leveren voor het vangen van websites, Twitter accounts, online krantenpagina's, Facebook pagina's, film en geluidsmateriaal.

Wat is er voor nodig om het vangnetwerk op te richten?

Betrokken en bevlogen medewerkers, een bestaande gemeenschap die het nut en de noodzaak van preservatie in ziet en duidelijkheid over de voorwaarden van acquisitie en selectie. Tijd, Geld en Mensen zijn nodig om dit te realiseren. Een duidelijk doel.

Wat is de rol van de archivaris in dit vangnetwerk?

De archivaris is de katalysator en de in-stand-houder. De archivaris moet bewapend met kennis de maatschappij in om de signalen op te vangen die toekomstig relevant zouden kunnen zijn voor de start van de creatie van nieuwe archieven die maatschappelijke ontwikkelingen in kaart kunnen brengen en kunnen duiden. Een archiefmarinier zogezegd.

Ken jij voorbeelden van participatief verzamelen die aansluiten op jouw idee van het vangnetwerk?

Het pauzelandschap Potterspoort in Gouda is een multimediale verzameling via diverse kanalen dat aansluit om mijn idee van het vangnetwerk. Gouda Bruist is een cultureel maatschappelijke beweging die goed aansluit bij mijn idee waar de doelgroepen en het netwerk van de archivaris te vinden zijn. Ook digitale bedrijfsarchieven, de komst van de jonge start-ups in de regio zijn goede voorbeelden. De campagne en de nasleep van de Gemeenteraadsverkiezingen zijn een goed voorbeeld van een gevecht dat via social media is gevoerd en nu compleet verloren raakt in de tijd omdat niemand zich heeft opgeworpen dit ten tijde van ontstaan te vangen.

René Spork

Projectleider bij het Stadsarchief Rotterdam

4 maart 2015

Wat vindt u van het vangnetwerk?

Je scriptie gaat over een waardevol onderwerp. Ik ben het niet helemaal eens met de term vangnetwerk. De archiefinstelling dient als platform, dat kan maar het platform kan zich ook elders bevinden. Bij Archief Eemland hebben ze zoiets geprobeerd met HBW. Er zit veel meer rijkdom in informatie die per ongeluk is ontstaan en vervolgens verbonden wordt. Alle archiefinstellingen zijn aan het experimenteren. Dat zie je ook in HBW. Wij moeten goede tips geven over waar en hoe we wat goed kunnen bewaren. Die adviserende rol moet beter uitgewerkt worden. Misschien zit er wel een enorme markt in duurzame digitale kluizen.

Hoe zorgt de archiefinstelling ervoor dat "alle neuzen dezelfde kant op staan" tijdens projecten als de ontwikkeling van het E-depot en het Archief Atelier?

De ontwikkeling van het E-depot loopt bij ons al vanaf 2004 (het nadenken over) en nadert nu realisatie. Bij het ontwikkelen en inrichten van het E-depot is nagenoeg de hele organisatie betrokken in de vorm van werkgroepen. Die samenwerking verliep erg goed en leidde tot ontwikkelingen in metadata en betere samenwerking tussen afdelingen. Het duurde wel lang, het is een proces van jaren. Het lukte door die samenwerking vanuit de maatschappelijke noodzaak.

Hoe verloopt de interne communicatie van deze archiefinstelling?

Dat gebeurt via verschillende kanalen. Denk aan personeelsbijeenkomsten, werkoverleggen, intranet en e-mail. Bij het koffieapparaat kan je ook veel zaken regelen.

Hoe werkt het waardering- en selectieproces van de archiefinstelling i.v.m. digitale, particuliere archieven?

Een nieuw acquisitiebeleid is in de maak. Het is van oudsher zo dat archiefinstellingen ook

particuliere archieven verzamelen, ook al krijg je nooit een compleet beeld van de samenleving. Internet is het levende archief van de samenleving. Dat ga je niet helemaal harvesten. Via de erfgoed kant kan je dit benaderen maar dan bereik je niet veel. Als je het op de kant van bewijs gooit, kan je meer bereiken omdat iedereen snapt hoe belangrijk is dat je over 50 jaar pensioengegevens moet verstrekken. Overheden, bedrijven en particulieren begrijpen dat. Daar kan je iets gemeenschappelijks ontwikkelen zoals een infrastructuur waar je alles kan opslaan. Duurzame opslag is belangrijk vanaf het begin. De grens tussen recht/bewijs en erfgoed is flinterdun. Als je het eerste verzameld, verzamel je in het verlengde erfgoed. Als archiefinstelling ben je meer gebaat bij samenwerking met grote organisaties zoals google om te garanderen dat informatie duurzaam bewaard wordt. Naar papieren archieven kan je altijd nog op zoek gaan. Voor papieren archieven zijn er richtlijnen voor de waardering. Op het web 2.0 gaat het om de sociale context. Dat is op een website als Facebook het belangrijkste. Leg je dat stil door acquisitie, dan vang je die interactie niet meer. Onze acquisitie verloopt nu vooral passief omdat we praktisch beperkt worden. Sommige archieven die we aangeboden krijgen, zijn erg belangrijk. We werken ook met pijlers van de Rotterdamse geschiedenis. Dat geldt voor de meeste archiefinstellingen. Het rapport van Jeurgens betrekken we ook bij ons nieuwe acquisitieplan. Wij werken nu nog niet aan trendanalyses. We weten wel wat de pijlers zijn van Rotterdam dankzij de stadshistorici die hier komen. Dit is een top-down benadering. Bij ons moet veel op de schop, ook het acquisitieplan. We moeten rekenschap afleggen over wat we al wel of niet hebben.

Het is een hele uitdaging om gesprekken aan te gaan met partijen over hoe je over 20 jaar spullen krijgt. Bij particulieren vraagt dit om een andere benadering. Er zijn zoveel ontwikkelingen in de samenleving. Het Nationaal Archief heeft de grootste collectie afbeeldingen maar de werkelijk grootste collectie staat op het internet. Als archiefinstelling kan je meehelpen aan de ontwikkeling van een beeldbank waarin iedereen iets kan uploaden. Waardering en selectie bestaat dan niet meer want iedereen upload iets zonder hindernissen. Dat is een rol van verbindingen leggen, waarvan ik vindt dat archiefinstellingen dat moeten doen. Dit is weer een keuze die je kan maken. Je kan als archiefinstelling ook zeggen om niet verder te werken dan het jaar 2000. Als je er wel voor kiest om met digitale archieven te werken moet je met een been in het netwerk staan. Je moet verwijzen en verbindingen leggen.

Welke vaardigheden moeten de medewerkers van de archiefinstelling nog leren i.v.m. digitale, particuliere archieven?

Netwerken en erop uit gaan. Dit zijn vooral niet-archivistische vaardigheden. Het Stadsarchief Rotterdam moet leren buitenspelen. We denken nu veel na over onze digitale dienstverlening. We kennen de initiatieven van musea en we leren daar van.

Hoe is de rolverhouding tussen particulier en archivaris i.v.m. digitale, particuliere archieven?

Geen idee, dat is dus echt 'pionieren'. We onderhouden wel relaties. Door problemen met de infrastructuur hebben we geen ingest. We hebben al wel veel particuliere archieven op harde schijven staan. Die archieven moeten wij nog ordenen. We kunnen particulieren ook advies geven. Particulieren kijken op een hele andere manier naar particuliere archieven dan de archiefvormers zelf. Het gesprek in goede banen leiden is dan erg lastig want je kan particulieren persoonlijk raken. Dit is een rol die veel inleving nodig heeft.

Hoe manifesteert rolverandering zich in het Nederlandse archiefveld?

Een aantal koplopers experimenteert al en dat leidt tot discussies in het veld. Wij zijn een grote archiefinstelling en voortdurend bezig met nieuwe ontwikkelingen. Het SAMH loopt voor in het documenteren van de samenleving. Zij treden erg de erfgoedkant op. Het SAMH is een gemeenschappelijke regeling (een gefuseerde organisatie) en dit soort organisaties raken vaak los

van informatievoorzieningen en gaan de erfgoedkant op. SAMH doet het archief van de gemeente Gouda vanuit de behoefte van de gemeente Gouda. Bij grote gemeenten lopen chieft information officers rond die de DIV regelen. Wie krijgt dan de verantwoordelijkheid? De gemeente bepaald dat. De chieft gaat dan over het recht/bewijs en de archivaris over het erfgoedverhaal. Daar hoort een andere rol bij: die van schatkamer van de stad. Dan ga je ook anders opereren. Als wij de informatiehuishouding (er is dan geen chieft) regelen van de gemeente richten wij ons weer op recht/bewijs. Je moet dan nog steeds waarden en selecteren. Met erfgoed zit je niet meer in de actualiteit maar moet je echt de samenleving in gaan.

Welke problemen komen archivariissen tegen als ze meewerken aan een participatief project?

Voor zover van toepassing: vaak meer inspanning dan gedacht. Wij hebben nog geen ervaring met participatie. Met waarden en selecteren blijft het lastig. Je contacten helpen door advies te geven maar het is gevaarlijk om te dicht op het archief te zitten. Je hebt altijd een achterstand in archieven die ontsloten moeten worden. Je merkt al aan de samenleving wat de vraag is. Dat neemt niet weg dat archivariissen geen initiatief kunnen nemen. Dat de burger zelf het erfgoed bepaald, lijkt me niet de meeste spannende exposities op te leveren. In depots kunnen juweeltjes ontdekt worden maar het helemaal zelf samenstellen lijkt me onrealistisch.

Mirjam Schaap

Historicus en medewerker van het Stadsarchief Amsterdam

6 maart 2015

Wat vindt je van het vangnetwerk?

In het vangnetwerk neemt het archief de rol op van spin in het web. Ik vindt het een leuk en vernieuwend concept. Het vergt heel veel werk van een organisatie. Ik vraag me af hoe een archiefinstelling dit kan organiseren. Het gaat namelijk erg veel tijd kosten. Waarden en selectie komt niet sterk naar voren. Hoe waardeer je? Hoe selecteer je binnen het vangnetwerk? Amsterdam is zo groot en er gebeurt zoveel. Hoe organiseer je het vangnetwerk in zo'n situatie? Als je echt relaties wil gaan creëren dan is dat een zeer arbeidsintensief proces. Het kost veel tijd en het levert relatief weinig op als het uitgangspunt archieven binnenhalen is. Als het uitgangspunt bewust worden is, kan je dat moeilijk meten. Je moet het wel vanuit deze hoek bekijken, denk ik. Het leggen van contacten is de focus.

Hoe is de archiefinstelling omgegaan met onderwerpen die tijdens het Archief Atelier ter sprake kwamen? Waren er bijvoorbeeld discussies?

Binnen de stuurgroep hebben we het vaak gehad over de Ateliers en de bevindingen van Yente. Deze onderwerpen werden niet veel buiten de stuurgroep besproken. Binnen de archiefinstelling, zullen er verschillende reacties zijn op de onderwerpen die tijdens het atelier zijn besproken. Ik denk dat veel collega's de besproken onderwerpen lastig vinden omdat we toch een traditionele praktijk zijn. Er is bij veel collega's weinig besef voor de veranderingen die nu plaatsvinden. Wat betreft digitale archieven zijn veel mensen onzeker over hoe zij hiermee om moeten gaan omdat ze niet weten wat op hen afkomt.

Hoe werkt het waarden- en selectieproces van de archiefinstelling i.v.m. digitale, particuliere archieven?

Er is geen apart waarden- en selectieproces voor digitale archieven. Wij hebben een proces voor archieven. Het grootste gedeelte van de archieven wordt passief geacquireerd. Het archief wordt dan beoordeeld door het stroomschema. Dan is de vraag: past het binnen het collectieprofiel? Er is een klein groepje dat gaat over verwerving. Ik ben in tweede instantie betrokken bij dit proces omdat ik binnen het archief dingen kan verwijderen. Ik zet wel mijn vraagtekens bij het huidige waarden-

en selectieprofiel. Ik ben zelf niet bij het proces betrokken. Het is voor mij niet duidelijk wat de heroverwegingen zijn voor acquisitie. Ik heb hier geen zicht op en soms begrijp ik niet waarom dit ene archief verworven is. Het probleem is ondoorzichtigheid. Het kan opgelost worden als het acquisitieprofiel openbaar wordt aan de medewerkers. Verandering kan ook komen door verantwoording voor keuzes vanuit de afdeling verwerving. Het Gewaardeerd Verleden wordt ook verwerkt in het nieuwe acquisitiebeleid.

Welke vaardigheden moeten de medewerkers van de archiefinstelling nog leren i.v.m. digitale, particuliere archieven?

Het gaat volgens mij niet echt om vaardigheden maar om een andere invalshoek. Wij zijn nogal traditioneel met klassieke inventarissen. Dat werkt niet met digitale archieven. Mensen zover krijgen om dat te begrijpen is de echte uitdaging. Wij zijn gewend om alles te bekijken en beschrijvingen te maken. Met digitale archieven moet je op de voorgrond treden. Adviseren wordt een belangrijke vaardigheid. Ik denk dat dit voor veel mensen moeilijk zal zijn hier. Je moet als archivaris uitgaan van de ordening die particuliere archiefvormers aanleveren. Stukken moeten vindbaar zijn en een klassieke inventaris draagt hier niet aan bij in digitale archieven. Je moet kijken naar wat werkt voor de mensen zelf, hoe zij met hun archief werken.

Hoe manifesteert rolverandering zich in het Nederlandse archiefveld?

Door het atelier heb ik veel geleerd over het archiefveld. Ik was niet echt bewust bezig met rolverandering. Ik ben me bewust geworden van de wil om te veranderen. Dat vindt ik leuk om te merken maar je merkt dat mensen worstelen met hoe ze dat willen doen. Er zijn mensen die heel conceptueel denken. Het ontbreekt nog aan mensen die het concept ook kunnen organiseren en uitvoeren. Voor zoiets als de ontwikkeling het E-depot heb je geld en specialisten nodig en dit is lastig te krijgen. Er wordt vooral veel nagedacht over rolverandering. Ik denk dat dit niet geldt voor de algemene archiefmedewerkers. Al 15 jaar zijn we bezig met die digitalisering en nog steeds zijn mensen onzeker. Ik denk dat we dit kunnen wegnemen door gewoon te beginnen met werken met digitale archieven. Dan krijg je grip op de situatie. Je moet je bewust zijn van wat er speelt. Het is leuk om er mee te werken. Ik begon met het Atelier omdat het mij gevraagd is. Daarvoor had ik er niet van gehoord. Zij is hoofd van beheer en collectie. Toen viel ik nog onder haar maar nu zit ik op een andere afdeling.

Waarom ontwikkelt het archiefveld nu definities voor de archivaris en de zichzelf documenterende samenleving?

Ik denk vanuit eigenbelang. Misschien zijn archivariissen ook bang om niet mee te gaan met veranderingen. We verliezen grip op de samenleving omdat er zoveel gebeurt. We willen wel ingrijpen omdat wij denken dat we de enigen zijn die dit kunnen. Dat is historisch zo gegroeid omdat de archivaris het archief beheert. Dit archief wordt in slechte staat geleverd en de archivaris maakt er iets van. In de praktijk zeggen de definities niet veel.

Als er iets speelt willen wij het verzamelen. Zoals toen Maxima en Willem gingen trouwen. Dat vind ik niet participatief. In dit geval ga je ervan uit dat er anders niets bewaard blijft. Het documenteren van de samenleving maakt wel dat archieven iets willen ondernemen. Het is iets heel anders dan dienstverlening zoals overdracht. Het gebeurt namelijk niet in opdracht van iemand. Het is actief en je gaat de samenleving in. Dan bepalen wij wat we willen documenteren en bewaren. Dat hebben we gedaan met het Occupy. Dat deden we met analogo materiaal. Mensen bewaren wel zaken maar waar is het dan? Als het ergens in een cloud is dan is het moeilijk te vinden.

Waardering en selectie is een probleem waar iedere archiefinstelling mee worstelt. Dat is het altijd al zo geweest maar als archivariissen zelf actief erop uit gaan in de zichzelf documenterende

samenleving sta je voor een uitdaging. Je hebt dan te maken met een enorme doelgroep. Als je passief acquireert is kan je gemakkelijk verantwoording afleggen over je keuzes. Als je actief werkt moet je verantwoording afleggen over wie je wel of niet benaderd. Bij passief acquireren kan je verantwoording afleggen vanuit de archieven die je al hebt. Als je zelf mensen benaderd is de keuze lastig over wie je wilt benaderen. Bovendien kost het ook veel tijd. Het is een probleem van een totaal andere omvang. Archivarissen kunnen zelf ook bewust worden van veranderingen om hen heen. Als ze met zo'n blik naar hun omgeving kijken kunnen ze zaken ontdekken die ze willen archiveren.

Sigfried Janzing

Directeur van het Streekarchief Midden-Holland

9 maart 2015

Hoe ver zijn archiefinstellingen al in het innovatieproces dat wordt beschreven in Archieven in transitie?

Er is veel vraag naar het manifest *Leren als levensstijl* in het archiefveld. Archief2020 wil een vervolgproject starten als onderdeel van de innovatieagenda. Het innovatieproces van archiefinstellingen kan op twee manieren bekeken worden. Binnen de context waarin archiefdiensten werken, namelijk de overheidssetting, techniek en tools, zijn ze al ver ontwikkeld in het innovatieproces. Dit innovatieproces speelt zich af binnen de al bestaande bestuurlijke, educatieve of lokale kaders. Een voorbeeld van een kader is de Archiefwet. Het kader meer durven loslaten is de tweede manier waarop je innovatie kunt zien. Voor mij is dit een volgende innovatiestap. Het Archief Atelier DS was een stap buiten dat kader. Er werd gezocht naar maatschappelijke inbedding, het 4de paradigma uit de systeemanalyse van Van Twist. Dat er drie archiefinstellingen meededen aan dit project zie ik als een belangrijke stap. Toch merk ik dat veel archiefinstellingen en archivarissen nog steeds binnen het bekende kader, dat van de overheid, opereren door tools te ontwikkelen voor zichzelf, hun eigen organisatie of hun eigen doelgroep.

Wat zijn de moeilijkheden waar archiefinstellingen mee worstelen waardoor zo iets als het vangnetwerk moeilijk toepasbaar zal zijn?

Het aangaan van relaties is het uitgangspunt van het vangnetwerk. Deze relaties zijn je blauwdruk. Dat is iets waar ik zelf ook voorstander van ben. De moeilijkheden die archiefinstellingen tegenkomen als zij het vangnetwerk willen toepassen, hebben vooral te maken met die kaders. Archiefinstellingen moeten zich afvragen of ze zichzelf wel of niet de ruimte willen geven om te experimenteren in het sociale domein. De meeste archiefinstellingen doen dat niet. Archiefdiensten en archivarissen beperken zich tot het overheidskader en de traditionele acquisitie. Ze komen er niet aan toe om na te denken over het opnieuw vormgeven van hun rol in het sociale domein. In onze nieuwe beleidsplan wordt dat sociale domein leidinggevend.

Hoe meet het SAMH hoe groot zijn netwerk in de stad is?

Dat is heel moeilijk om te meten. Wat ik wel weet is dat het netwerk steeds groter wordt omdat het maatschappelijk speelveld ook groter wordt. Dit heeft o.a. te maken met een terugtrekkende overheid. In het netwerk moeten keuzes gemaakt worden. Deze keuzes baseer je op hotspots, spanningsknooppunten in de maatschappij. Deze knooppunten bepalen je netwerk en hoe meer spanningen er zijn in een samenleving, hoe meer netwerken er ontstaan. In Gouda vindt er nu een grote discussie plaats rond de grote Moskee en of deze hier wel of niet gaat komen. Dit is een voorbeeld van een hotspot. Overigens zitten we hier nog niet actief bij, dat gaat wel gebeuren, steeds meer.

Wat vindt je van de waardering en selectie zoals deze wordt toegepast in archiefinstellingen?

Het huidige waardering- en selectieproces is niet meer dan het verzamelen van momentopnames. Het volstaat niet langer om de huidige methodiek toe te passen. We zien dat methodieken zich ontwikkelen. Er wordt nu ook een nieuwe selectiemethode ontwikkeld. Dat is een teken van innovatie. Het is belangrijk dat de gemeente en de samenleving betrokken worden bij de ontwikkeling. In de systeemanalyse van Mark van Twist zie je ook dat waardering en selectie meer in de gemeenschappelijke context gaat afspelen. Het is belangrijk dat we ons niet vasthechten aan een bepaalde methodiek. Trendanalyses en systeemanalyses zijn slechts hulpmiddelen en geen doelstellingen. Het SAMH zit nu in een werkgroep met de gemeente waarin we samenwerken aan waardering en selectie. Dit hoort ook bij het sociale domein. Archivarissen gaan opnieuw uitvinden hoe ze moeten selecteren.

Welke vaardigheden moeten de medewerkers van het SAMH nog leren i.v.m. digitale, particuliere archieven?

Laatst was ik aanwezig bij een interessant college van Maaïke Lulofs over deviante archieven. De discussie ging over het wel of niet selecteren van deviante archieven. De discussie had een stap verder kunnen gaan. Het ging namelijk helemaal niet over het herzien van je eigen professie: de archivaris die zelf deviant wordt. De bestaande waardering- en selectiemethode zijn beperkt als je wilt omgaan met deviante archieven. De archivaris komt in totaal verrassende omgevingen door die deviantie en we moeten vaardigheden hebben die archivaris nu vreemd zijn. Dan heb ik het over bijvoorbeeld psychologie en antropologie. Met alleen selectievaardigheden kom je niet eens in de buurt van een deviant archief.

Hoe manifesteert rolverandering zich in het Nederlandse archiefveld?

Rolverandering vindt slechts gedeeltelijk plaats in het archiefveld. Waar het niet gebeurt, zie je dat het archiefveld kleiner wordt. Grote archiefdiensten, RHC's en stadsarchieven die een bepaalde rol bekleden, blijven bestaan. De archiefinstellingen die dit niet doen, houden op met bestaan. Ze worden opgenomen in andere structuren. Wanneer je jezelf bewust bent van je beperkingen moet je zelfs sturen op integratie in andere omgevingen zoals bibliotheken, musea, andere netwerken. Archivarissen blijven nog steeds hun ding doen maar dan in een andere rol en in een nieuwe omgeving. Het gaat in zo'n geval niet om het in stand houden van een archiefdienst maar om het in stand houden van een rol en dat kan in vele verschillende vormen. Het archief verdwijnt niet maar de locatie houdt op met bestaan. Het archief gaat bijvoorbeeld naar een plek waar een bepaalde rol beter gespeeld wordt. Het Streekarchief Rijnlants Midden is een voorbeeld van een archiefdienst die ophoudt met bestaan. Het archief kan naar Leiden of het gaat naar het SAMH. Dat is een keuze. In Leiden wordt de informatieketen beter onderhouden. Het SAMH is beter in de publieksgerichte kant door de samenwerking in de Chocoladefabriek. Deze keuze bepaald de rol die het archief gaat krijgen en beide rollen zijn goed.

Wat verstaat u onder participatie?

Participatie is voor mij dat een organisatie zich niet alleen bezig houdt met het ontsluiten van zo'n archief maar ook de kansen benut om met deze externe partijen een betere toegankelijkheid te realiseren met ook de mogelijkheid om het archief op andere plekken digitaal te raadplegen. De archivaris gebruikt hun deskundigheid. Een voorbeeld is het inbedden van eigen informatie in netwerken van de externe partner. De archivaris vraagt de kunstenaar om extra, creatieve informatie. In zo'n geval ben je als archiefdienst participatief bezig. Impliciet ontstaan er educatieve projecten als de archivaris ook een medewerker van educatie of een school bij het project betreft. Tegelijkertijd wordt het archief toegankelijk. Dit soort zaken moeten integraal geregeld worden omdat ze zo complex zijn. Bovendien wil je de verbindingen die zijn ontstaan tijdens het project

behouden. Veel archivariissen kunnen hun rol als beheerder niet loslaten omdat ze bang zijn om irrelevant te worden als ze dit doen. Ik denk juist dat je als archiefdienst relevanter wordt als je wel participatief werkt. In de toekomst willen we meer stakeholders en deskundigen betrekken bij de acquisitie. Aan de hand van de situatie die zich op dat moment voordoet, bepalen wij onze rol. Deze rol kan telkens heel anders zijn. Als archiefdienst kijken we dan verder dan alleen ons acquisitieplan.

Christian van der Ven en Ton de Looijer

Coördinator van de studiezaal en archiefinspecteur bij het Brabants Historisch Informatie Centrum.

11 maart 2015

Wat vonden jullie van het concept dat ik heb opgestuurd?

Ton: De vraag is hoe je het concept vormt en inhoud geeft in een archiefomgeving. In een archiefomgeving baseert het werk zich op het voor de toekomst bewaren van documenten. Dat is een belangrijk verschil met musea. Wat ik me afvraag is: wat de rol van de archivaris is binnen het vangnetwerk. En hoe ga je die rol vormgeven? De archivaris ondersteunt de archiefvormer altijd met een aantal technische mogelijkheden. De hamvraag van veel archiefvormers is namelijk hoe je omgaat met digitale archieven. Ik merk heel snel dat het lastig is om antwoorden te geven op die vragen. Relatiebeheer is erg belangrijk maar hoe ga je dit inbedden in je organisatie? Het is voor mij lastig om voor te stellen hoe je dit geheel voor elkaar krijgt. Het lijkt er op dat een archivaris twee rollen heeft. Ten eerste de rol van adviseur, losgekoppeld van de rol van de archiefinstelling als organisatie die informatie opneemt. Dat zijn twee rollen die je moet faciliteren. Archiefinstellingen moeten niet alles binnenhalen. Dat is onhoudbaar. Maar bewaren en archiveren zijn toch twee verschillende zaken. Als je de instelling hebt om echt te bewaren benader je een zaak in een andere rol. Ga je dan actief in op archiefvormers om het archief los te weken?

Christian: het ideaal van 'we halen niet van alles binnen maar we verwijzen door' is technisch mogelijk maar er is een reden waarom we archieven opnemen. Dit doe je omdat de continuïteit van archieven in gevaar is bij de archiefvormers. Dat was ook al zo bij papieren archieven. Het beheren van archieven is voor de eeuwigheid. Je hebt verschillende functies als archivaris: adviseur, vraagbaak, ondersteuning en uiteindelijk ook overdracht. Deze functies zijn geen lineair proces. Het is niet zo dat we van iedereen die we adviseren archief gaan opnemen. Maar het kan wel zo zijn dat iemand die wij geadviseerd hebben kan vragen om hun archief bij ons onder te brengen. Ik vind het concept 'vangnetwerk' heel interessant. Er zijn al instellingen die hiermee bezig zijn, vooral in het buitenland. Deze archiefdiensten hebben al enkele jaren ervaring.

Zouden jullie iets willen toevoegen aan het vangnetwerk?

Ton: Het lastige aan de eerste alinea, identificeren, is dat er bepaalde relaties zijn die van belang zijn. De insteek komt erg vanuit de archiefinstelling. In het verlengstuk heb je particuliere archieven en gemeentearchieven. Wat voor relaties wil je dan benoemen? Wil je puur concentreren op de particulieren? Overheden richten zich steeds meer op participatie. Dat is een vorm. Die licht al een deel besloten in het nieuwe selectiemodel. Daarin gaat het vooral om instellingen die binnen dat traject vallen. Het selectieverhaal is erg vanuit de archieforganisatie. Als bij wijze van spreken iemand mijn archief wil acquireren vinden er in de komende twintig jaar acht selectiemomenten plaats in dit archief. Dit betekend dat jouw inbreng als archivaris niet alleen de relatie tussen archiefinstelling en archiefvormer beïnvloed maar ook de content van een archief. Het content verhaal mag van mij iets meer naar voren komen. Er wordt nu heel erg gefocust op wat mensen online doen maar wat gebeurt er offline? In die zin kun je ook wel heel veel benoemen. Door de jaren wijzigt dit en deze veranderingen hebben een grote invloed op het archief. Het zijn niet zozeer de relaties die kunnen veranderen. Vaak wordt er vanuit de archiefinstelling gedacht welke archieven zij willen hebben.

Terwijl dit allemaal afhangt van wat de archiefvormer aanbiedt. En hierin kunnen archieven nogal eens verschillen, zeker in een digitale omgeving. Uiteindelijk krijgt de archiefinstelling wat de archiefvormer aanbiedt. En dat materiaal is bewust of onbewust bewaard gebleven.

Christian: wat wij binnen krijgen aan particulier archief is het resultaat van mensenwerk. Soms zijn deze archieven te volledig of juist onvolledig. Dingen raken kwijt. Het dan wel of niet aannemen van een archief is dan een keuze die je moet maken. Als we meer volledige archieven willen, dan moeten archiefinstellingen meer op de voorgrond treden. Dan komen we in de positie dat we mee moeten gaan denken over wat wij vinden wat archiefvormers moeten bewaren. Dan zit je in een heel andere positie. Hoe ver wil je hierin een rol spelen? Het is een wezenlijk verschil met hoe het nu is. Ga je als het ware in het particuliere archief zitten vanuit het relatiebeheer? Wat vindt je op gegeven moment adviseren? Hoe ver ga je hierin? Daarin moet je moeilijke keuzes maken. De crux is dat de digitale omgeving de archivaris er toe dwingt om in elk geval actief de archiefvormers te benaderen. Een gevolg van deze benadering is dat je in een positie terecht komt waarin het verleidelijk is om steeds actiever te worden in de vorming van het archief. Als archiefdienst moet je dan echt kiezen wat je aanpak wordt.

Ton: technisch advies, zoals welke bestanden zijn geschikter, kan centraal georganiseerd worden. Waarom creëert het Nationaal Archief niet een platform waarin al dat technische advies aangeboden wordt? Dan hebben lokale archiefinstellingen meer ruimte om inhoudelijk archiefvormers te sturen.

Christian: de tweede alinea vindt ik belangrijk. Het is belangrijk dat er zo'n nadruk ligt op digitale archieven. Ik heb het liever over gewone archieven. In de definitie van Teuling staat 'ongeacht de vorm.' Deze definiëring toont al aan dat archieven heel hybride kunnen zijn. We gaan nog jaren met dat hybride karakter te maken krijgen. Dat hybride karakter mis ik hier. In het vangnetwerk moeten relaties gelegd worden met de archiefvormer, ongeacht of de archieven geheel digitaal of hybride zijn. Archieven zijn ook hybride als ze verspreid raken over verschillende archiefvormers of systemen. De archiefvormer is de instandhouder. Maar het in stand houden van de relatie ligt ook bij de archiefvormers zelf. Wij hebben de verantwoordelijkheid voor representativiteit van de samenleving. Dat geldt ook voor de particulieren en zij hebben dus ook de verantwoordelijkheid voor de in stand houding van het vangnetwerk. Zij moeten ook meedoen want de geschiedenis is van ons allemaal. Twintig jaar geleden was onder archivariissen hot om alles binnen te halen. Het goede aan dit concept, het vangnetwerk, is de splitsing tussen adviseren en binnenhalen. Je adviseert een grote poel archiefvormers en uit die grote poel wil je een klein stukje, dat echt belangrijk en representatief is voor de stad, binnenhalen.

Ton: dat binnenhalen zit in het brein van de archivariissen. De depots zijn daar het dode bewijs van. Er werd vroeger van alles verzameld. Binnen het vangnetwerk richten we ons veel meer op het adviseren. Alleen die kleine stukjes die wij van belang vinden, halen we binnen. Dat is een extra loodje maar de hoofdmoot is advisering. We halen sommige dingen binnen. Dat is altijd anders geweest, het ging vroeger echt om het binnenhalen. Nu gaat het om het adviseren tot...

Christian: het overdragen van archieven is niet meer het einddoel. Verzamelen komt inderdaad uit de museumwereld, dan ben ik met Ton eens. Participatiebijeenkomsten vindt ik erg archief 1.0. Dat deden we vijftwintig jaar geleden in een zaal. Ik denk dat het nog actiever kan door te kijken naar te kijken in de buurt aan thema's gebeurt, zowel online als offline. Daar stappen we vervolgens op af. De archiefdiensten gaan bijvoorbeeld naar bijeenkomsten of forums van andere mensen of organisaties. Ik denk in platforms. Materiaal is hybride. Zo denk ik dat je ook mensen op een hybride manier moet benaderen. Er zijn zoveel verschillende archiefvormers: verenigingen maar ook vage communities die je alleen kan bereiken via een digitaal platform. Er zijn veel meer vormen van

relaties leggen dan alleen participatiebijeenkomsten. Net als bij participatiebijeenkomsten moet je ook op forums weten wat je wilt vertellen en wie wat doet. Dat geldt voor alle platforms. De vragen zijn: hoe maak je hun medeverantwoordelijk voor het vangnetwerk en hoe leg je de meerwaarde van informatie en archieven uit. Er zijn gaming gemeenschappen waar materiaal gevormd wordt waarvan je denkt dat het een wezenlijk onderdeel is van de gaming cultuur. Wij willen dat materiaal bewaren. Je gaat met een avatar die wereld in en je gaat mensen in de game vragen stellen. Hebben jullie nagedacht over de waarde van jullie informatie? Dat dialoog kan tot het antwoord leiden wat de meerwaarde is van die informatie.

Ton: je hebt het over het e-depot als de laatste service. Door het E-depot aan het eind te positioneren heb je nog steeds niet het probleem opgelost. In mijn beleving moet je een tussenstation hebben waarin je archieven kan bewerken.

Christian: door het E-depot aan het eind te plaatsen lijkt dat weer het hoogste doel. Het is gewoon een andere service met dezelfde status als advisering geven.

Wat zijn de moeilijkheden waar archiefinstellingen mee worstelen waardoor zoiets als het vangnetwerk moeilijk toepasbaar zal zijn?

Christian: Tijd, middelen en mensen, noem maar op. Dezelfde beperkingen die worden gebruikt als we ons afvragen waarom we geen papieren archieven actief verzamelen. Het heeft te maken met keuzes die we maken. We kunnen er deels zelf wat aan doen en deels budget. Eigen keuze is belangrijker.

Wat ik merk is dat afdelingen van elkaar niet weten wat ze doen. Speelt dat hier ook?

Christian: het is hier niet ideaal maar vroeger was het nog minder ideaal. De backoffice is projectmatig gaan werken. Er zijn trajecten en projecten op gang gezet om die verbindingen tussen clusters te doen ontstaan. Er zijn grote bijeenkomsten georganiseerd maar ook kleine overlegjes waarin aparte zaken besproken werden zoals openbaarheid en ethiek.

Ton: de achterkant is nu meer gericht op vragen vanuit de voorkant in manieren waarop archieven ontsloten worden. Het is misschien een idee om dit meer door te voeren. De achterkant is niet meer met oogkleppen op. De vraag van het publiek is de hoofdlijn geworden.

Christian: het publiek is bij ons leidend. Helemaal in het begin werd geïnventariseerd waar iedere afdeling mee bezig is wat betreft projecten. Daarna werden er stickers geplakt bij wat wij belangrijk vinden. Toen bleek dat de achterkant zich bezig hield met projecten waarvan de voorkant vond dat die onnodig zijn omdat er geen vraag naar is bij het publiek. Tijdens die eerste bijeenkomst leerden wij om vaker die verbinding te zoeken. Iedereen heeft zijn eigen kennis en specialismes en die moet je bij elkaar brengen. Het uiteindelijke doel is om de klant te helpen. Dat is bij BHIC belangrijk.

Wat vinden jullie van het waardering en selectieproces van archiefinstellingen i.v.m. digitale, particuliere archieven?

Ton: ik merk dat er veel websites en archiefdiensten zijn die kennis over digitale archieven aanbieden. Er zijn zoveel verschillende archiefdiensten die dit soort websites hebben. Als je het Rotterdams Stadsarchief en het Stadsarchief Amsterdam naast elkaar legt lijkt het op elkaar. Is het niet beter om dit centraal te regelen? Een heleboel achterkantwerk kan bijvoorbeeld door het Nationaal Archief uitgelegd worden via een website. Als je dat bundelt is het voor veel mensen makkelijker om informatie te vinden die ze zelf kunnen gebruiken.

Christian: dat moet landelijk gemaakt worden, met alle tips voor particuliere archiefvormers. Dan kunnen we naar die website verwijzen. We hebben dan veel gewonnen. Vervolgens hebben wij meer ruimte om op lokaal niveau relaties te leggen.

Welke vaardigheden moeten archivariissen leren i.v.m. digitale, particuliere archieven?

Christian: Wat digitalisering betreft kan een archivaris nog veel leren. Als we techniek buiten beschouwing laten moeten archivariissen nog veel leren over het vangnetwerk. Relatiebeheer, het kenbaar belang van archieven maken in digitale communities. Dat zijn aspecten waar de archivaris nog veel over moet leren. Daarvoor moeten we vaardigheden ontwikkelen. Communities staan niet in de Gouden Gids. Hoe vindt je die en hoe communiceer je?

Ton: archivariissen moeten leren uit de comfortzone te treden van hun traditionele omgeving. Het is een landelijke trend dat digitale adviseurs worden aangenomen. Er is hier sprake van een spagaatfunctie want je beheert de kwaliteit van een archief en je bent communicatief bezig. Ik weet nog niet hoe die functies zich gaan ontwikkelen. Je ziet daar toch wel de onderverdeling in inhoudelijk beheer en relatiebeheer. Hoe treed iemand naar voren als diegene vooral ervaring heeft met inhoudelijk werk? Mensen zitten in een volg modus. Ze volgen ontwikkelen. Het is nooit van: 'ik sta er voor en ik bepaal hoe het zich verder ontwikkeld.' Zulke mensen kan je nu niet vinden in de archiefwereld. Ik weet niet waar we die mensen wel kunnen vinden. Een digitale adviseur is, in mijn ogen, iemand die iets met data kan en zulke mensen zijn niet altijd communicatief vaardig. De functie is niet hetzelfde als iemand die relaties aangaat met als doel van acquisitie.

Wat verstaan jullie onder participatie?

Christian: hoe breed wil je het antwoord hebben? Participatie is meedoen. Dat verstaan wij er onder. Iedereen doet mee met van alles. En het kan voor alle activiteiten gelden die we hier uitvoeren. Reageren op een forum berichtje, het toegankelijk maken van dingen op basis van foto's die door iemand anders zijn gemaakt. Participatie kan op tientallen manieren. Het is in ieder geval belangrijk dat mensen meedoen omdat wij de geschiedenis zijn. Geschiedenis is eigenlijk een werkwoord.

Hoe past het BHIC participatie structureel toe?

Christian: van oudsher hebben wij vrijwilligers die op de traditionele wijze meedoen. Inmiddels zijn er ook nieuwe manieren zoals het platform Vele Handen en particulieren die op eigen houtje zaken regelen. Ook andere werkprocessen zoals inlichtingen worden participatief geregeld. Wij hebben een forum waarop iedereen vragen kan stellen en meedoen. Vaak gebeurt het dat iemand op dat forum mij corrigeert omdat diegene het beter weet of omdat diegene meer weet dan ik. Ook als er iets te digitalisering valt vragen wij: waar hebben jullie behoefte aan? De vraag/behoefte wordt hier steeds weer opgezocht.

Hoe zijn de mensen terecht gekomen bij het boevenproject van BHIC en wat gaat er nu met die mensen gebeuren nu het project is afgerond?

Christian: via allerlei kanalen. Het eerste kanaal was Vele Handen. De mensen die via dit kanaal bij het project kwamen zijn nieuwsgierig. Ook onze traditionele vrijwilligers hebben meegedaan aan het project. Er is hier ook een open dag georganiseerd voor belangstellenden via verschillende mediakanalen. Ook onze forum community die liever thuis willen werken hebben meegedaan. We hebben onze participanten actief en proactief benaderd, wereldwijd via verschillende kanalen. Juist de mensen van ver weg, vinden dat digitale netwerk van levensbelang voor hun onderzoek. Zij ondernemen vaak zelf stappen in het benaderen van het project. Het woord 'aandacht' is erg belangrijk in het vasthouden van die participanten. Wat ze eigenlijk het leukste vinden aan dit project, is het gevoel van samenwerken met anderen om iets goed te doen. Vragen worden daarom ook zo snel mogelijk beantwoord en niet pas na een week omdat je met andere werkzaamheden

bezig bent. Aandacht is zo stimulerend. We gaven ze ook onverwachts allemaal een cadeautjes. Dat vinden ze ontzettend leuk. Toen dit project ten einde liep, vroegen ze ons wanneer het volgende project is. Wij benaderen ze dan weer via een bericht of we zetten een bericht in onze nieuwsbrieven. Dat speelt zich allemaal af op het gebied van community management en community building.

Hebben jullie al ideeën voor een nieuw project?

Christian: ja, we hebben verschillende projecten. Eind deze maand start een nieuw project rond de notariële archieven. Dan gaan we ze weer via Vele Handen toegankelijk maken. Een tweede project gaat weer over boeven maar richt zich dan op huizen van bewaring. Het vorige boevenproject ging over strafgevangenis.

Door wie is dat Vele Handen eigenlijk opgericht?

Christian: het is begonnen als een project door het Stadsarchief Amsterdam en Picturae. Ze hadden het afgekeken van projecten in Amerika zoals Ancestry.com. Iedereen kan zich hiervoor aanmelden. Het SAA en Picturae hadden daar subsidie voor aangevraagd. Het was ook de bedoeling dat zoveel mogelijk archiefdiensten meededen want dan kreeg het project echt een toekomst. Inmiddels wordt het als platform onderhouden en geëxploiteerd door Picturae. Het boevenproject is echt een voorbeeld van over de grenzen van je archiefdienst heen werken. Dit geeft ook inzicht. In dat digitale tijdperk doet hokjes denken niet meer ter zaken. Het is eigenlijk heel vreemd dat iedereen zijn eigen *crowdsourcing* project opzet terwijl er zo'n platform bestaat als Vele Handen.

Heeft dit project echt de organisatie van het BHIC beïnvloed?

Christian: bij ons zal dat effect minder zijn dan elders omdat wij al heel veel met participatie werken. Ik kan me voorstellen dat het voor andere instellingen die daar minder ervaring mee hebben een eye opener is. Zeker als je ziet hoe snel je alles kan regelen via de digitale mogelijkheden. Waar je traditioneel tien jaar over doet, duurt nu een jaar. Ten tweede ga je ook anders kijken naar het fenomeen vrijwilligerswerk. Vrijwilligers zijn niet alleen maar mensen die hier elke vrijdag vier uur zitten, die verbonden worden met de instelling door een vrijwilligers dag en kerstpakket. Het zijn niet meer alleen de mensen die heel sterk met de instelling verbonden zijn. Het wordt veel vloeiender. Er zijn veel mensen die je nauwelijks kent als instelling. Zij zijn nauwelijks betrokken bij de archiefdienst maar ze vinden het archief gewoon leuk. Het hele begrip vrijwilliger veranderd. Binnen het boevenproject was er een controleur die de helft van alle scans heeft gecontroleerd. Deze vrijwilliger hebben we nog nooit gezien. We weten heel weinig van haar en ze heeft ontzettend veel voor ons gedaan. Wij kennen haar niet en ze zou hier nooit komen. Zo'n nieuw type vrijwilliger zal een wauw effect hebben in veel andere archiefdiensten. Zo kan het dus ook, anders.

Dit project heeft dus een soort voorbeeldfunctie.

Christian: ja, dat denk ik wel. Ik weet dat wanneer archiefdiensten zo'n project via Vele Handen doen, ze dat gaan opnemen in hun reguliere manier van nadenken over vrijwilligerswerk en het toegankelijk maken van bronnen. Ze gaan zoeken, wij doen dat ook, naar bronnen die ze speciaal via Vele Handen toegankelijk kunnen maken. Het wordt een relevante manier voor het toegankelijk maken.

Ton: ik sta er verder van af op inhoudelijk niveau maar door die digitale manier van werken veranderd je organisatie helemaal. Waar je voorheen gebonden was aan een omgeving zie je met digitalisering dat het niet meer uitmaakt waar je zit.

Christian: bij ons was vrijwilligerswerk erg verbonden geweest aan deze locatie. Deels omdat de boeken hier stonden en je hebt ook het idee dat de vrijwilligers hulp nodig hebben met leesprobleem enzovoort en dat ze sociaal contact willen. Door zo'n project denken archivariissen dat dit allemaal

wel online kan: sociaal contact, controle, hulp aanbieden. Het totale proces van toegankelijk maken kan in feiten digitaal. We hebben wel een fysieke startbijeenkomst gehad want de koppeling tussen fysiek en digitaal werkt goed. Terwijl 10 jaar geleden archivariissen zeiden dat sommige zaken gewoon fysiek moesten en dit is een voorbeeld van dat dit niet zo hoeft.

Charles Jeurgens

Hoogleraar Archiefwetenschap aan de Universiteit van Leiden.

12 maart 2015

De samenleving documenteert zichzelf al zo lang. Waarom maken we er ons nu zo druk om?

Ten eerste is de samenleving een concept. Dat mensen zichzelf documenteren is al zo vanaf de oudheid. De specifieke vraag was hier: wat is de rol van de archiefinstelling? Archiefinstellingen documenteren de samenleving ook al heel lang maar wel op een manier waar je vraagtekens bij kan zetten. Alice van Diepen heeft hier een artikel over geschreven in het SAP jaarboek over selectie. Zij heeft een kritisch stuk geschreven over de passiviteit waarmee archiefinstellingen hun acquisitieprofielen opstellen. Ik vind die analyse erg goed en kloppend.

Hoe moet ik die passiviteit voor me zien?

Om het heel zwart-wit te zien: dingen die aangedragen worden, daar kijken we naar en die nemen we op, soms niet maar meestal wel. Maar het wordt niet omgedraaid: als ik nou naar deze stad kijk, wat is nou zo specifiek en representatief aan deze stad en zie ik dat terug in mijn collectie? Dat is de hamvraag. In het beste geval wordt er een analyse gemaakt van de eigen collectie en dan kijkt de archiefinstelling op grond daarvan naar de leemtes. Ik mis daarin de relatie met de samenleving.

U heeft er dus moeite mee dat de samenleving niet betrokken wordt bij de ontwikkeling van het acquisitieprofiel?

Dat er niet eens een analyse gemaakt wordt van de omgeving. Ik was bijvoorbeeld gemeentearchivaris in Dordrecht. Wat is nou zo specifiek of juist zo gewoon aan Dordrecht, dat als je dat niet hebt in je archief, je dan een heel raar beeld zou krijgen van de stad? Die vraag vind ik heel belangrijk en die wordt onvoldoende gesteld. Wat ik ook heel interessant vindt zijn de nieuwe communicatiepatronen. Jouw onderzoek vond ik interessant omdat het over Twitter ging, zo'n nieuwe communicatiemiddel, waarover veel archivariissen zeggen dat ze het niet archiveren omdat het niet onder archief valt. Dat vindt ik een discussie die binnenkort achterhaald wordt. Het gaat er om of je dat insluit in je acquisitie? Als je vindt dat een bepaalde actor belangrijk is voor je stad, is het erg raar dat je zegt dat je zijn website of Twitter account niet wilt hebben. Je moet erover blijven nadenken, hoe je acquisitie aanstuurt.

Wat verstaat u onder de zichzelf documenterende samenleving?

Dat vindt ik inderdaad een lastige term. De samenleving documenteert zichzelf niet als samenleving, dat doen mensen. De samenleving is een abstractie. Mensen en ook organisaties documenteren de activiteiten die ze uitvoeren. De afgeleide vraag daarvan is: wat is de rol van de archivaris in dat proces? In de eerste instantie denk ik dat de archivaris de samenleving moet verkennen. Ten tweede is de vraag: wat is daarvan de moeite waard om het bestaan van die informatie op te rekken, te blijven behouden? Een andere vraag is, en daar ben ik zelf ook bij betrokken geweest in Dordrecht bij een project rond Turkse migranten, welke rol je daarin kan spelen als archivaris?

Hoe heeft u dat in Dordrecht gedaan?

Daar hadden we een project met een Turkse organisatie van migranten. Het ging toen om een groep jongeren. Daar hadden we toen een groot project waarbij zij hun ouders of grootouders gingen interviewen. Of zij gingen thuis op zoek naar foto's en cassettebandjes want veel mensen waren toen

analfabeet. Er was dus weinig archief in de vorm zoals wij dat kennen. En dan is het de vraag of je daar als archivaris een rol in hebt. Een veelvoorkomend verwijt was dat wij zelf archiefvormers werden.

Hoe hebben jullie daar in Dordrecht verantwoording voor afgelegd?

De functie van een archief nu is voor een deel bewijs en recht maar ook een deel identiteit. Vinden wij nu iets terug van ons leven in het geheugen van de stad? Als dat niet zo is, dan heb ik er niet zoveel problemen mee als er allerlei activiteiten plaatsvinden om dat geheugen wel aan te vullen, zolang je maar goed de context uitlegt. Je moet die context van wat je vastlegt goed documenteren. Daarmee bedoel ik waarom en hoe wij dat gedaan hebben. Die documentatie is uiteindelijk ook in het archief opgenomen. Wij gingen daar ook heel ver in want wij lieten het onderscheid tussen het archief zoals wij dat kennen en objecten los. De Antilliaanse cultuur is bijvoorbeeld heel erg gericht op kleding. Dus wij hebben een heleboel bijzondere kleding opgenomen. Wij hadden zelfs ook een antropoloog in dienst om ons bij dit soort zaken te helpen. Wij hebben daar toch die grenzen doorgeknipt van archief traditioneel en museum traditioneel.

Dat deden we niet vanuit een overheidsperspectief maar vanuit het perspectief van die groepen zelf. Het project was ook op hun initiatief. Zij kwamen naar ons toe. Dat begon allemaal met die Turkse steungroep. Zij wilden een tentoonstelling maken over migratie. Daarvoor waren ze eerst naar de sociale dienst geweest omdat die verantwoordelijk was voor die zelforganisatie. Die hadden niks. Toen werd de groep doorgestuurd naar het archief. Wij kwamen er toen achter dat wij alleen archieven over de Turkse migranten hadden in overheidsverband. Toen was er een project gestart in samenspraak met die groep met als hoofdvraag: hoe kunnen we die geschiedenis van migratie documenteren?

Toen hebben we echt contact gezocht met de moskeeën en het begrafenisfonds. Veel Turkse mensen willen in Turkije begraven worden en daarvoor bestaat dat fonds. Het bestuur van dat fonds is erg machtig dus het ging echt om vertrouwen winnen. Ook bij veel ouderen want die zagen het project aanvankelijk niet zitten. We hebben ook gekeken naar de plekken waar de meeste Turkse migranten vandaan komen. De meeste Turken in Dordrecht komen uit twee Turkse dorpen. Met die dorpen hebben we ook contact gelegd. Het was gemakkelijk om daar naartoe te gaan en relaties te leggen. Binnen die relaties vonden allerlei vormen van documentatie plaatst. Het project startte in 2000 en het loopt nog steeds door omdat er nog steeds activiteiten plaatsvinden op dit gebied. Na het Turkse project stonden er binnen de kortste keren allerlei andere groepen op de stoep: Antilianen, Marokkanen enzovoort. Wij hebben die groepen ook bijgestaan in hun projecten. Sommige groepen deden veel uit zichzelf, anderen niet. Het succes was echt afhankelijk van de bereidheid om mee te werken.

Wat vond u van mijn concept van het vangnetwerk?

Ik vind het goed om een vangnetwerk constructie te maken maar de nadruk ligt nu erg op het binnenhalen. Zou je niet eerder een vangnet moeten hebben dat meer de mogelijkheid biedt dat iets bewaard blijft, ongeacht wie dit doet? Ik denk namelijk dat particulieren handvaten moeten krijgen waarmee ze hun eigen archief kunnen beheren. Zeker in de digitale tijd lijkt het mij duidelijk dat steeds minder archief in de archiefinstelling terecht komt. Het zou sterker worden als je meer de nadruk legt op middelen, handvaten zodat men het eigen beheer kan doen. Wat wel interessant zou zijn, is als je een coördinerende rol gaat krijgen in het aangeven van waar dingen zitten. Ik bedoel daarmee dat wanneer een archiefvormer een archief op een bepaalde manier wil bewaren of beschikbaar kan stellen digitaal, dat er een plek (platform) waar je weet wat er allemaal is. Anders is het toch nog zoeken naar een speld in een hooiberg. Wat ik belangrijk vind vanuit het perspectief van de bestaande archiefinstellingen: wat is er zo specifiek aan die samenleving, dat wil je koste wat het

kost bewaren, los gezien van die overheid want dat is al geregeld. Daar kan je binnen het vangnetwerk wat actiever in worden maar je moet ook selecteren omdat het simpelweg zo veel is.

Welke moeilijkheden kan een archiefinstelling tegenkomen tijdens de toepassing van zoiets als het vangnetwerk?

Ik denk dat de grootste uitdaging is dat je in een heel vroeg stadium een relatie hebt met particulieren die dat willen. Het vastleggen van digitale informatie is zo vluchtig. Over 50 jaar is het te laat. Dat lijkt mij een van de moeilijkste dingen, om alleen al bekend te zijn als archiefinstelling vanuit zo'n instelling: we hebben ook een rol in het nu, niet alleen historische archieven. Als die bewustmaking van Millar niet plaatsvindt ben ik bang dat het vangnetwerk niet veel voorstelt.

Welke methodes kan je gebruiken om hotspots in de samenleving te lokaliseren?

Wat wij ooit ontwikkeld hebben is een aantal criteria. Een hotspot is een gebeurtenis die zo'n grote impact heeft op de samenleving dat het leidt tot het ontstaan van bijvoorbeeld nieuwe instituties en nieuwe wet en regelgeving. Dat betekent dat je soms hotspots pas achteraf kan ontdekken. Het draait om de impact en de vraag is hoe je dat meet. Criteria bepalen wanneer iets een hotspot is. Persaandacht kan ook een criteria zijn. Het zou juist interessant zijn als je gaat experimenteren met die criteria: welke zijn er allemaal en werkt dat? Daar is juist behoefte aan en niet aan het invullen. Op het moment dat het een invuloefening wordt is het niet meer interessant. Je kiest welke criteria je toepast en dat moet je echt verantwoorden. Dat vindt ik echt de belangrijkste taak van de archivaris: verantwoording afleggen voor de genomen keuzes zodat wij weten waarom die collectie zo tot stand is gekomen.

Wat vindt u van de manier waarop particuliere, digitale archieven in de praktijk gewaardeerd worden door archiefinstellingen?

Ik vind het nog steeds een hele passieve vorm. En de afstand tussen de archivaris en de samenleving is erg groot. De archivaris moet de samenleving van nu kennen. Dat betekent dat je een heel goed beeld moet hebben van de samenleving van nu. Dus vooral die actieve kant vindt ik erg belangrijk. Dat nieuwe verzamelen vanuit de netwerk gedachte vindt ik een interessante. Het gaat om het managen van relaties maar uiteindelijk doe je dat om iets te bewaren. Het netwerk heeft een doel als je kijkt naar collecties. Anders heb je straks veel relaties gemanaged maar heb je weinig bewaard.

Welke vaardigheden moet de archivaris in de komende jaren bijleren i.v.m. digitale, particuliere archieven?

Ik denk toch echt dat op een effectieve manier een rol krijgen in een netwerk belangrijk is. Daarmee bedoel ik relaties aangaan met als doel om informatie duurzaam te bewaren. Dat is een hele belangrijke. Ten tweede is dat proactieve, het initiatief nemen belangrijk. Het hebben van een visie en dat ook uitdragen in je netwerk. Een hele organisatieverandering vindt ik de beste omschrijving. En dat ook in praktijk brengen.

Hoe manifesteert rolverandering zich in het Nederlandse archiefveld? Wat vindt u van deze rolverandering?

Ja, zeker als je het vergelijkt met 20 jaar geleden. Ik merk dat aan pogingen om ook bij gemeenten zaken al goed te regelen aan de voorkant. Mensen raken ook actiever in de acquisitie van particuliere archieven. Een ander belangrijk punt is het ten dienst staan van communities. In Engeland en Duitsland heb je hele sterke community archieven. Het expat archive in Den Haag is een voorbeeld van een community archief. Zo zijn er nog wel meer en hoe ga je een relatie met hen aan. Op het moment dat we die relatie verliezen, is dat de doodsteek. Je faciliteert, onderhoudt zaken samen.

Rienk Jonker

Informatieadviseur en gemeentearchivaris voor de gemeente Leeuwarden

13 maart 2015

Hoe bent u op het idee gekomen voor uw website?

Ik kom heel veel dingen tegen en die beschrijf ik op mijn website. Waar ik achter ben gekomen is dat zaken zoals taal heel erg belangrijk zijn. Soms begrijp je elkaar niet omdat je verschillende gezichtspunten hebt op hetzelfde zaak. Dat noemt Floridi *Levels of Abstraction (LoA)*. Iedereen heeft zijn eigen zienswijze op iets. Die eigen zienswijze wordt beïnvloed door je persoonlijke context. Als je dat niet onderkend, dat je op andere manieren kan kijken, kun je niet diep in gaan op zaken. Dat zie je ook in de archiefwereld bij de ICT. Eigenlijk wordt er te snel gegrepen, vanuit de Archiefregeling, naar begrippen vanuit de ICT waarvan wij denken dat dit de juiste begrippen zijn en dat is niet waar. Dat merk ik hier dagelijks op de werkvloer. Als ik het woord conversie/migratie gebruik, vanuit de context van de Archiefregeling, dan zeg ik iets heel anders dan wanneer de ICT het heeft over conversie/migratie. Als je dat niet doorhebt, dan gaat het niet goed en dan is het ook lastig om te bepalen waar je het nu echt over hebt.

Hoe verschilt een digitaal document van een papieren document?

Een digitaal document is fundamenteel anders dan een papieren document. In de zin van een papieren document waarvan de informatie en de drager aan elkaar vast zitten. Het is eendimensionaal. Digitale documenten zijn grof gezegd driedimensionaal. Je ziet iets op het scherm maar wat je op je scherm ziet is niet wat er in de opslag staat. Er gebeurt iets tussendoor. Je hebt een eerste laag die ervoor zorgt dat je informatie bij elkaar komt en gepresenteerd wordt op bijvoorbeeld een pc. Daartussen zit een laag die functionaliteiten aanbiedt waardoor je dingen kan doen en interactie kan uitvoeren. Daaronder zit een derde laag voor de opslag. Die tweede laag haalt de boel uit de derde laag, de opslag, zet het in elkaar en zorgt ervoor dat het gepresenteerd kan worden in de eerste laag. Op het moment dat je klaar bent met een document vallen alles weer terug in die lagen. De onderste (technische) laag bestaat volgens de wereld van eDiscovery zelfs uit acht lagen. Dat geldt voor documenten maar ook voor applicaties. Die kan je als document beschouwen en de drie lagen er op loslaten. Wat wijzigt zich daar in die drie lagen en als dat gebeurt, wat betekent dat dan en moet ik dat goed documenteren? Dat maakt het heel complex.

Waarom is Floridi zo geïnteresseerd in de archivarissen?

Hij heeft een boek geschreven dat *the Fourth Revolution* heet. Daarin staat zijn gedachtegang beschreven. Een van de dingen die hij daar doet is eigenlijk stellen dat er te weinig ethisch wordt nagedacht over informatie. Het is een breed probleem dat hij beschrijft met het metafoor van een boom. Met de huidige ontwikkelingen is de boom zo snel gegroeid dat het wortelstelsel het niet meer bij kan houden. Dus in feite heb je daar iets topzwaars staan. Het tast de fundamenten aan en dan heeft hij het over ethiek. Dan gaat het over: wat vinden wij van dingen? Je ziet de cultuur, onze samenleving en de manier waarop wij met elkaar omgaan. Alleen op het moment dat het over informatie gaat valt dat op eens allemaal weg. De techniek is al veel verder en feit is dat zoals het nu toegepast wordt, er eigenlijk weinig ethisch aan is. Je kan veel leuke dingen doen maar in feite is er eigenlijk altijd een keerzijde. Je moet die keerzijde ook onderkennen en je moet er ook dingen van vinden. Zoals die hele discussie rond de bewaarplicht. Eigenlijk is er geen ethische discussie over gevoerd behalve dan vanuit het perspectief van veiligheid. 'We moeten al die informatie hebben want dan kunnen we misdadigers opsporen.' De keerzijde is hier dat je dan wel iedereen verdacht maakt. Kan je dat zomaar doen? Ja, kennelijk wel vanwege het terrorisme en de criminaliteit. Nu we het al gedaan hebben, kan je merken dat er positieve effecten zijn? Dat hoor je nooit. De VPRO had hier laatst een geweldige documentaire over met Snowden. Daar komen dit soort ethische vragen naar boven. Dan hoor je over hele griezelige situaties van mensen die bij de NSA werken. Die mensen vinden het eigenlijk niet goed wat daar gebeurt. Ze proberen er wat aan te doen maar ze lopen vast

in het systeem van de organisatie. Een enkeling stapt er uit maar er zijn ook mensen die niet anders kunnen. Ze zijn veroordeeld om mee te blijven doen. Dat lijkt op het verhaal van Hanna Arend over de banaliteit van het kwaad. Als je eenmaal in een bepaalde rol zit kom je er heel moeilijk uit. Dit verhaal van de NSA komt daar heel dicht bij in de buurt. Dit zijn dus ethische kwesties waar over niet goed is nagedacht. Op bepaalde plekken gebeurt dat nadenken nog wel maar niet goed genoeg. Je zult deze discussie ook niet tegenkomen in de Kamer. Soms vinden deze discussies wel in het Archiefveld plaats maar niet zoals het zou moeten. Men moet er rekening mee houden dat als je in een bepaalde positie zit en dat deze positie invloed heeft op je beslissingen. Je kunt positieve en negatieve dingen doen voor informatie en dat is wat je steeds moet onderkennen. In zo'n geval maakt het niet uit of het gaat om gemeenten, bedrijven en particulieren.

Wat vindt u van het vangnetwerk?

Ik heb het heel even gelezen. In die selectielijst [van de VNG] zitten een aantal goede dingen. Een daarvan is die lokale trendanalyse. Dat past heel goed bij jouw verhaal want het is zinnig. Die trendanalyse moet breed gedragen worden door de organisatie, dus ook door de gemeente en actoren. Wie betrek je daar dan bij? Met wie zit je om de tafel? Heel platgezegd is de hoofdvraag: wat gebeurt er in je gemeente en wie is er bij betrokken. We hebben binnen de gemeente Leeuwarden verschillende afdelingen die je kan betrekken bij zo'n vangnetwerk:

1. Statistiek en onderzoek. Deze afdeling krijgt allerlei vragen vanuit beleidsafdelingen waarvoor ze op onderzoek uit moeten gaan in de stad. Er is een behoefte om meer te weten over bepaalde trends in de gemeente. Deze afdeling weet heel veel over de gemeente vanuit een bepaald perspectief.
2. Concern. Dat is een onderdeel van de gemeente dat zich bezighoudt met het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen. Die kijken op landelijk niveau welke ontwikkelingen invloed gaan hebben in de gemeente.
3. Communicatie. Dat is de groep die kijkt naar wat er actueel gebeurt in de gemeente en hoe kunnen we daarop inspelen.
4. Historisch Centrum Leeuwarden (HCL). Dat is de bewaarplaats en die wil ook graag weten wat er gebeurt in de samenleving. Als blijkt dat iets interessant is kunnen ze het voor langere tijd bewaren.

Ik heb een aantal collega's gesproken binnen deze afdelingen en die waren erg enthousiast over een eventuele samenwerking. Concern zei zelf dat zij blij zijn met dit initiatief omdat er behoefte aan is. Dat wist ik daarvoor niet. Er moet nog een partij bij horen. Dat is een externe, iemand van buiten de gemeente, die ook een bijdrage kan leveren. Met die partijen spreek je twee keer per jaar af om met elkaar, met de benen op de tafel, te gaan roepen. Je kan dan een heleboel partijen bevragen en informatie winnen. In het geval van particulieren kan je er voor zorgen dat er meer aandacht is voor informatie. Dit sluit aan op het concept van de hotspots

Ik vind het vangnetwerk een heel goed idee. Maar ik zie een moeilijkheid. Veel mensen zullen zeggen dat advies geven geld kost, geld dat er niet is. Veel archiefdiensten vinden het voldoende om korte instructies op de website te zetten zodat archieven voldoen aan hun criteria. Wat jij suggereert is veel pro-actiever. Via een gestructureerd netwerk krijg je grip op wat er aan informatie wordt gegenereerd en dat is erg goed. Je zit echter in een tijd van weinig budget. En dat zijn dingen waar je rekening mee moet houden. Het gaat om de randvoorwaarden: kennis en geld. Binnen archiefdiensten is er geen kennis om dit te doen. Er komt niet veel nieuw bloed binnen, banen worden geschrapt als iemand weg gaat. Naast advies kan je ook tools aanbieden. Dit is wat mij betreft een rol voor het Nationaal Archief. Het NA zou bij wijze van spreken kunnen zorgen dat een open source distributie pakket beschikbaar komt voor het voeren van een digitale administratie

waarvan de technische inrichting zodanig is dat de informatie met benodigde metadata 'eenvoudig' in een e-depot voorziening kan worden opgenomen. Op het moment dat je onderkent dat een organisatie belangrijk is, dan kan deze distributie aangeboden worden. Het digitale archief wordt dan gevormd op een manier dat het makkelijk overdraagbaar is terwijl de organisaties hun eigen werk heel goed zelf kunnen regelen. Dat soort technische kennis [over digitaal archiefvormen en software distributies] moet je op landelijk niveau regelen. Er is een open source website genaamd www.sourceforge.net die de mogelijkheid biedt aan organisaties zoals het NA enkele applicaties of distributies aan te bieden waarmee particulieren hun administratie kunnen uitvoeren. Als jij een open source tool maakt kan je dat ook aanbieden via die website. Het gaat verder dan advies, het is het ontwikkelen en aanbieden van tools. Er zijn vast wel meer kanalen om dit soort tools beschikbaar te stellen. De archivaris heeft dan een doorverwijzende functie. Als particulieren die tools gebruiken worden er zo administraties gevormd die voldoen aan de criteria van archiefinstellingen. Bij wijze van spreken kan zo'n administratie overgedragen worden aan een archief zodat het voor lange tijd bewaard wordt. Het kan dan aansloten op het E-depot. De software en distributie zijn voorzien van een OK stempeltje dat de garantie biedt dat de digitale informatie in een depot opgenomen kan worden, maakt niet uit wat voor depot het dan is.

*Wat vindt u van de waarderingsmethodiek uit *Gewaardeerd Verleden*?*

De achtergrond van het hele verhaal van Jeurgens, het rapport *Gewaardeerd Verleden*, is terug te leiden tot een rapport van de Archiefinspectie uit 2005. Dat rapport gaat over de demeterende overheid. Daar heeft de Rijksarchiefinspectie geconstateerd dat het niet goed gaat met de digitale informatievoorziening bij het Rijk. Er moet nog het nodige gebeuren. Binnenlandse zaken en het archiefveld heeft toen een programma gestart genaamd *Informatie op orde*. Dat was in 2006. Vanuit dat programma *Informatie op orde* zijn er toen een aantal baselines ontwikkeld. Een van die baselines ging over selectie en vernietiging en daar was dat rapport van Jeurgens voor bedoelt.

In *Gewaardeerd Verleden* heeft Jeurgens het over het onderscheid tussen het representatieve en het bijzondere. Om dit te onderscheiden moeten er historische en maatschappelijk analyses worden geschreven. Daar is het HMA plus voor. In 2010 heeft de minister in de Kamer gemeld dat die methodiek verplicht is voor het Rijk. Het grappige was dat ik, toen die selectielijst van de gemeente kwam, heb gekeken naar de lijsten die ter inzage lagen op de website van het Nationaal Archief. Er was toen een lijst ter inzage, uit 2013, waarvan je dan zou denken dat die lijst voldoet aan die nieuwe vereisten. Het was daarentegen gewoon een klassieke BSD. Het mooie is dat de organisatie waar het hier om draait de Erfgoedinspectie is oftewel de Archiefinspectie. Dus het is zo dat er tegen het Rijk gezegd wordt dat het zo moet gebeuren maar de eigen inspecteurs doen dit niet. Wat gebeurt er dan eigenlijk met *Gewaardeerd Verleden*? Ik heb gehoord dat de baselines uit de periode 2006-2009 in de kast liggen bij het Rijk en dat er niets mee gebeurt. Ondertussen roept de VNG dat de gemeenten met die baselines aan de gang moeten gaan. Er kwam een nieuw rapport uit in 2012 van de Erfgoedinspectie over hoe het er nu voor staat en de conclusie is: niets. Het jammere is dat ze hebben opgeschreven dat het vanwege de onduidelijkheid rond de definitie van archiefbescheiden niet helemaal goed gaat. Alleen dat is het probleem niet. Het probleem is dat ze bij het Rijk eigenlijk de wet gewoon niet uitvoeren en niemand onderneemt iets met die baselines. Wat die definitie ook mag zijn, dat is niet waar het probleem om draait.

Waar komt dat probleem vandaan?

Het is een combinatie van werkcultuur, communicatie en organisatie. Het wordt ervaren als ingewikkeld, de communicatie loopt slecht en er is sprake van slechte verhoudingen. Het Nationaal Archief heeft slechte verhoudingen met de departementen, de ministeries. Dat is een traditie die ver terug gaat. Dat was ook al het geval met PIVOT. *Gewaardeerd Verleden* en de PIVOT zijn allemaal

vanuit dezelfde urgentie ontwikkeld: er is teveel informatie, we moeten een methode ontwikkelen waarmee het gemakkelijk gaat. De PIVOT komt uit het begin van de jaren 90 en het moest gefinancierd worden. Het ontwikkelen van de PIVOT was namelijk niet het reguliere werk van het Nationaal Archief. Eigenlijk zou het horen bij het reguliere werk van de individuele departementen. Dus heeft het NA gezegd: wij willen van de departementen fte's hebben. Die fte's zijn gewoon daar weggehaald. Dat zet kwaad bloed bij de departementen, vooral omdat die fte's zijn weggehaald bij de DIV afdelingen. In feite is het zo dat als je als archiefdienst merkt dat je taak zo anders is dat je andere middelen en investeringen nodig hebt, je naar je politieke zorgdrager moet gaan om de extra kostenpost in je begroting te laten opnemen. Zo moet het geregeld worden en niet zoals het is gegaan met PIVOT. Het probleem is ingewikkeld omdat het als ingewikkeld wordt ervaren en dat komt doordat de methodes en ideeën die worden ontwikkeld, ontstaan vanuit de archiefdiensten. En een van de kenmerken daarvan is: het sluit niet aan op wat er binnen een organisatie gebeurt. Op het moment dat de archiefdiensten aankomen met een bepaald toepassingsprofiel voor overheden, dan moet je altijd in het achterhoofd houden dat dit door een archiefdienst is gemaakt en dan weet je al van tevoren dat het niet gaat werken. Vervolgens hebben we ook het probleem dat iedereen nog papier tussen de oren heeft. Er zijn dus een aantal factoren die hier een rol spelen. Het allerbelangrijkste is nog de taal. Op het moment dat je het woord archief gebruikt kan je al vertrekken. Ik suggereer daarom een nieuwe definitie voor archiveren. Maar dit speelt op allerlei niveaus tegelijkertijd. En dat zorgt ervoor dat dingen niet gebeuren. Het enige middel wat hier tegen ingezet worden is om gewoon een keer iets te gaan doen.

Het probleem van het Rijk, wat ik net schetste, speelt op lokaal niveau een stuk minder. Het probleem met het Rijk is dat zij zo dicht bij de tekstschrijvers van de wet zitten, dat de Rijksproblemen in de wet gedefinieerd worden op een manier waardoor gemeenten er last van hebben. Dat strategische informatie overleg (SIO) is een probleem van het Rijk want zij krijgen de boel niet op orde. Dus ze zetten het in het Archiefbesluit zonder zich te beseffen dat er een X aantal gemeenschappelijke regelingen zijn die ook zorg dragen en dus ook een deskundigen moeten aanstellen. De wijziging van het Archiefbesluit in 2013 is te verklaren vanwege de problemen die het Rijk heeft en heeft weinig te maken met de problemen die bij gemeenten, provincies en waterschappen aan te treffen zijn. De problemen waar gemeentelijke archiefdiensten tegenaan lopen hebben geen invloed op het Rijk maar de problemen van het Rijk hebben wel invloed op de lokale gemeenten. Dat ligt ook aan de mate waarin de archiefdienst is ingebed in een gemeente.

Hoe hebben jullie het voor elkaar gekregen dat het HCL ingebed is in de gemeente?

Dat is een proces van jaren geweest. Ik denk dat het kwam door de komst van Jan Volkens als gemeentearchivaris. Toen hebben we het woord 'gemeentearchief' geschrapt uit de naam van het HCL. Door het woord archief weg te halen werd de relatie met de gemeente beter. Vanuit het HCL is ook de historische vereniging opgericht die we nu hier hebben. Daarmee wordt een heel groot extern netwerk opgezet en we zijn begonnen met bijeenkomsten met als centraal thema de stad Leeuwarden. Door alle activiteiten kregen we een enorme naamsbekendheid. Er loopt hier ook een aantal mensen rond die in de maatschappelijk setting hun omgeving kennen en ook de mensen kennen. Het is dus niet gestructureerd maar in feite ligt er wel een basis waarop we verder kunnen bouwen.

Hoe verklaar je het verschil in die relaties tussen kleine en grote archiefinstellingen?

Dat verschil tussen grote en kleine archiefdiensten komt door een vorm van wetmatigheid die optreedt als een organisatie groter wordt. Dan moet het allemaal formeler. Het HCL is informeel. Op het moment dat je groter wordt, krijg je een bestuur dat vindt dat je formeler moet zijn en dat botst met elkaar. In informele organisaties worden beslissingen genomen en wordt er iets gedaan. Hier

hebben we bijvoorbeeld een monumentendag en het HCL is hierin een van de grote deelnemers in de organisatie. Meestal zijn dat dan ook van die landelijke thema's maar Leeuwarden trekt toch zijn eigen plan. Het [monumentendag] trekt erg veel publiek en het is gewoon leuk. En het HCL is zichtbaar. Externe, rechtstreekse, fysieke contacten is waar het HCL op draait.

Hoe krijg je zo'n bedrijfscultuur waarin iedereen gemotiveerd blijft?

In 1981 begon ik in dit vakgebied bij het gemeentearchief Groningen. Van die cultuur kan ik me nog herinneren dat er relatief jonge mensen werkten die heel gedreven, heel nieuwsgierig en heel erg bereid waren om met nieuwe dingen te werken. De gemeentearchivaris speelde hierin een belangrijke rol omdat hij de projecten van de medewerkers steunde. In feite kan dat alleen als je collega's hebt die elkaar wederzijds vertrouwen en de bereidheid hebt om ideeën uit te wisselen. De gemeentearchivaris van toen was hyperintelligent en nieuwsgierig. Hij kwam telkens met de gekste ideeën aan zetten. Dat zie je meer bij kleine diensten omdat men in grote diensten op een grotere afstand van elkaar zit. Daar is ook meer segmentatie, dan wisselt het werk niet. Mathieu Wegman is hoogleraar en hij heeft het over kennisintensieve organisaties.

Hoe vindt je dan zo'n management?

Je hebt een management nodig die met dat type mensen om kan gaan en ze kan beschermen tegen het hoge management. In dit geval van het HCL zou het hoge management de gemeente zijn. Zorg er voor dat er een soort vrijheid blijft en dat kan als de medewerkers gemotiveerd zijn. Die motivatie houdt je door de medewerkers te respecteren. Er zijn nou eenmaal aparte mensen die je nodig hebt maar die mensen moet je ook accepteren. Dat vergt een bepaalde stijl.

Welke vaardigheden moeten archivariissen nog leren?

Heel veel. De archivaris bestaat niet want er bestaan verschillende types: intern beheer, toegankelijkheid, selectie en acquisitie en de records manager bij de overheid. Er is niet één archivaris. Zeker nu heb je allerlei types maar wat ze gemeen hebben zijn hun grondprincipes en die kan je terug voeren tot de Handleiding uit 1898. In een digitale wereld is die Handleiding nog steeds relevant. Eigenlijk moet die handleiding herschreven worden. Vanuit die basis ontstaan verschillende gezichtspunten maar een punt blijft nog steeds belangrijk en dat is het kunnen waarderen, selecteren en vernietigen en dit dan ook echt uitvoeren. Die verschillende gezichtspunten leiden tot verschillende niveaus en als een gevolg ook tot verschillende talen. Je moet tenminste een notie hebben van hoe het werkt, je moet het kunnen begrijpen dat iets door verschillende systemen gaat. In simpele woorden moet je zo kort mogelijk kunnen vertellen wat van belang is. Een buitengewone kennis rond selectie en vernietigingen is ook nodig want die zit er vanaf het begin af aan bij.

Hoe is de rol van het HCL de afgelopen jaren veranderd?

Onze rol is overgeslagen van beheer naar dat externe verhaal, het publiek. Wat verbeterd is, is de inhoudelijk rol van het HCL ten opzicht van de gemeente. Dat is bestaat niet eens uit het werk rond beleidsnotitie maar er loopt iemand rond. Dat is redelijk uniek. Dat zie je niet bij andere gemeenten. Het probleem van archiefdiensten: gemeentearchieven die een gemeente dienen hebben de minste problemen maar zodra het opschuift naar provincie, enz. komen ze als bewaarplaats steeds verder van de vorm af te staan voor wie zij de bewaarplaats zijn. Dat valt wel te begrijpen want een organisatie zoals een streekarchief bedient meerdere gemeentes dus je moet overal tegelijkertijd bij zijn en dat kan gewoon niet. Dan moet je het op een andere manier organiseren zodat er wel bij iedere gemeente intern iemand rondloopt met die kennis.

Annemarie de Wildt

Curator hedendaagse geschiedenis bij het Amsterdam Museum

Datum: 16 maart 2015

Wat vond u van het concept dat ik heb opgestuurd?

Ik vond het een interessant concept omdat het erg lijkt op wat wij hier doen. Alleen heb ik het nooit zo genoemd. In ons geval speelt het vangnetwerk zich vooral af rond tentoonstellingen. Een tentoonstelling is typisch zo'n moment waarop je allerlei netten uitzet. Daar vang je dan dingen mee. Bij een museum werkt collectioneren vaak via een stap van bruiklenen. Je vraagt dingen in bruikleen voor tentoonstellingen. Dan vraag je daarna soms of mensen iets definitief willen afstaan. Ook omdat dit het moment is dat je een specifiek gebied eigenlijk beter gaat onderzoeken. Het gebied dat je onderzoekt, hangt af van het onderwerp van de tentoonstelling. We hebben buurtwinkels gehad, vorig jaar voetbal. Naar aanleiding daarvan zijn een aantal voetbal objecten in de collectie gekomen. Er komt nu een tentoonstelling over de PROVO. Je komt dan mensen tegen die iets aanbieden. Rond de tentoonstelling zoek je geconcentreerd naar verhalen en naar objecten.

En hoe kom je die mensen tegen?

Die mensen kom je niet tegen, je moet naar ze op zoek. Dat hoort bij de research rond een tentoonstelling dus je gaat contacten leggen. Ik neem voetbal even als voorbeeld. Ik wilde specifiek een aantal van de meest fanatieke supporters van voetbal. 'Voetbal als een religie' was het thema dus we wilden graag contact met de meest gepassioneerde voetbal liefhebbers. Via via heb ik contact gezocht met de F Side. Daar heb ik dus gevraagd wat ze hadden aan spandoeken en dat soort voorwerpen. Ik heb ook contact gelegd met de vroegere teammanager van Ajax die nog heel veel spullen op zijn kantoor had liggen. Ik heb contact gelegd met een groep Oranje fans die een soort pak hadden, de Oranje Ootjes. We hebben toen inderdaad een aantal zaken verworven voor de collectie. Er was ook een kunstenaar die T-shirts ontwierp met afbeeldingen van rivaliserende clubs er op. Daar hebben we ook een aantal van gekocht.

Hoe reageren die mensen van de F Side als u ze benadert?

Dat is een kwestie van vertrouwen winnen zoals altijd. Dat doe je door af te spreken. Eerst gingen we naar een café en ik ben ook naar een voetbal wedstrijd gegaan in het vak van de F-side.

Hoe was dat?

Ja interessant, daarover staat veel op de blog 'Voetbal halleluja.' Je komt mensen nooit zomaar tegen, je moet naar ze op zoek. Dan kan je beter de deur uit in plaats van alles vanachter je computer doen. Dat zijn ook de principes van veldwerk. Het is eigenlijk een soort van antropologisch veldwerk. Bij de tentoonstelling over buurtwinkels hebben we hetzelfde gedaan maar dan ook met vrijwilligers die contacten legden met allerlei buurtwinkels. Recentelijk heeft mijn collega een tentoonstelling gemaakt rond kleding van Fong Leng. Dan zijn er ook mensen die ons bellen omdat het dan in de publiciteit is. Deze mensen bieden dan objecten aan. Dat speelt zich allemaal af rond een tentoonstelling. Dat is het grote verschil tussen archieven en musea: wij hebben niet een algemene bewaarplicht vanuit de overheid. Wij moeten nog selectiever zijn omdat wat wij verzamelen volumineuzer is. Daarnaast doen we ook iets wat ik wel journalistiek verzamelen noem. Dan gebeurt er iets zoals de Occupy beweging en dan gaan wij erheen om te kijken of er niet wat objecten zijn die interessant kunnen zijn voor de museumcollectie. Goed, dat is allemaal heel erg arbeidsintensief en ik ben hier de enige conservator die dat soort dingen systematisch doet. Zoveel kan ik alleen niet verzamelen.

Wilt u nog iets toevoegen aan het vangnetwerk concept?

Er kan zeker wat aan toegevoegd worden door nog intensiever de stad in te gaan. Maar dan moet je goed bedenken wat je wilt. Binnen een stad heb je te maken met een zee aan dingen die je kan verzamelen. Vandaar die focus in tentoonstellingen want dan ga je kijken naar wat nou belangrijk is, ook met het gevaar dat het een soort momentopnames zijn. Zoals met die voetbal tentoonstelling. Nu hebben we een aantal spandoeken van de F side. De vraag is dan of je er dan tevreden mee bent.

We hebben ook een aantal andere zaken. We hebben nu die contacten met de F side en dan moet je je afvragen hoe lang je daarmee nog door wil gaan. Wil je door blijven verzamelen? Maar ja, de focus is inmiddels al weer verschoven. In die zin, om bij het vangnetwerk te blijven, vis je telkens weer in een bepaald stukje van de zee. En volgend jaar is je boot weer doorgevaren en dan ben je weer ergens anders aan het verzamelen.

Kwamen de mensen van de F Side naar de tentoonstelling kijken? Hoe vonden ze dat?

Ja, dat vonden ze het leuk. Het was leuk dat ze er in zaten.

Hoe is het contact nu met participanten die meededen aan het project buurtwinkels?

De meeste contacten zijn verwaterd, maar een contact bestaat nog steeds, met Mustafa waar we met de tijdelijke buurtwinkel zaten in een Turks koffiehuis. De kast met objecten uit winkels in de Javastraat hebben we weggehaald. Ik vind het ontzettend leuk dat in dat koffiehuis dat bij de Javastraat een deel van de tentoonstelling is blijven hangen. Er hangt nu een reclamebord van een reisbureau, een van de eersten die op Turkije reisden. Dat heeft Mustafa in die winkel opgehangen. Mustafa realiseerde zich doordat wij daar zaten: dit is erfgoed, migrantenerfgoed. Dus ik vond het ontzettend leuk dat hij het daar opgehangen heeft. Die foto's wilde hij ook laten hangen. Nu zit het er een beetje slordig uit. Laatst was ik weer in het koffiehuis en dacht ik dat er echt iemand moet komen om het op te kalefateren. Formeel is dat een probleem omdat het budget van de tentoonstelling er in voorzag dat er een tentoonstelling kwam en dat het vervolgens weer werd achtergelaten zoals we het aantreffen. Mustafa wilde het laten hangen dus dat hebben we gedaan. Vanuit het museum is er dan niet een soort onderhoudsploeg die eens per jaar naar de Javastraat gaat om de boel bij te houden. Dat zijn dus verassingingen die voortkomen uit zo'n project. Met een aantal mensen heb ik nog wel eens contact maar niet met allemaal. Soms ga ik wel eens in de Javastraat winkelen gewoon om mijn neus even te laten zien maar ik denk dat ik de enige ben in het team die dat doet.

Hoeveel contacten denk je dat je opdoet bij zo'n tentoonstelling?

Vaak rond de honderd. Met buurtwinkels waren het er wel meer. Het is gewoon fysiek onmogelijk om al die contacten te onderhouden. Het probleem is helder. Het is echt een probleem hoor als je dat netwerk wil onderhouden.

Waarom ziet u het als een probleem?

Ik zie het niet als een probleem. Het is een probleem omdat er altijd gezegd wordt dat het een probleem is. We willen altijd een duurzaam netwerk onderhouden. Dan zeg ik: ga jij naar de Javastraat boodschappen doen? Zetten jullie dat dan in het beleid? Dat wil niemand. In die zin vindt ik het een probleem dat het een soort litanie is: dat het een soort duurzame contacten MOETEN worden. Voor sommige van de mensen met wie we contact kregen is dat zo. Die hechten zich echt aan het Amsterdam Museum. Die gaan er ook heen. De nieuwsbrief is een vrij makkelijke manier om contact te blijven onderhouden. Ik doe ook veel via Facebook. Met elk project neemt mijn groep Facebookvrienden toe. Ik gebruik Facebook dan ook minder voor privégebruik dan andere collega's dat doen. Voor mij is het een tool om met mensen in contact te blijven. Het lijkt me een leuke uitdaging voor iemand van de Reinwardt om daar over na te denken. Hoe je contacten verduurzaamt? In die zin zijn archieven in het voordeel. Stel je hebt het archief van een voetbal club en dat wordt overgedragen aan een archiefdienst. Dan is het in wezen ook toegankelijk. Het wordt goed ontsloten en dan kunnen mensen het aanvragen en bestuderen in de studiezaal. In musea komen de meeste objecten toch in het depot terecht. Daar is dan toch sprake van een grotere afstand. Dat heeft veel minder een publieksfunctie dan een archief dat heeft. Dus er is een grotere barrière om dan weer naar je spullen te komen kijken. Daar staat tegenover dat wij ook een heleboel

digitaal ontsluiten. Via websites kunnen mensen de objecten toch raadplegen of zelfs informatie toevoegen. In die zin is er dus ook een verschil tussen musea en archieven.

Hoe bepalen jullie de onderwerpen van de nieuwe tentoonstellingen?

Ja dat wisselt heel erg. Soms komt er een plan van binnen en soms komt er een plan van buiten. En vervolgens ga je onderzoek doen. Wat, hoe en waarom. Maar dat hangt heel erg van het onderwerp af. Dit heeft ook weer gevolgen voor het netwerk dat je gaat leggen in de stad.

Bent u de enige hier die zo actief het netwerk in gaat?

Mijn collega's hebben allemaal hun eigen netwerk. Mijn collega Annamarij den Dekker doet veel aan mode dus die heeft heel erg een netwerk in mode. Daarnaast zijn er collega's die gespecialiseerd zijn in 17^e eeuw schilderkunst en hebben weer een netwerk dat meer bestaat uit specialisten, onderzoekers en handelaren. Je specialisme bepaalt voor een groot gedeelte hoe je netwerk er uit ziet. Mijn specialisme is sociale geschiedenis en eigentijdse geschiedenis. Ook wel eigentijdse kunst maar eigenlijk heb ik niet echt een specialisme.

Hoe verantwoorden jullie de keuzes voor wat wel of wat niet in de collectie wordt opgenomen?

Wij hebben een lijst met criteria waarmee wij onze keuzes verantwoorden. Op die lijst staan zaken zoals: relatie met Amsterdam, esthetische waarde, ensemble waarde. Het verhaal is voor ons ook erg bepalend. Marketing speelt ook een rol in de zin: hoe kan je het inzetten? Er wordt ook gekeken naar beheer en behoud. Als het helemaal uit elkaar valt nemen we het niet in de collectie op omdat de restauratiekosten te hoog oplopen.

Hoe reageren mensen als hun objecten wel of niet worden opgenomen in de collectie?

Het komt ten eerste alleen maar in de collectie als mensen dat willen. Wij moeten het object ook willen. Soms zeggen we gewoon nee. En dat blijft altijd ontzettend lastig. Waarom wel en waarom niet? Dat zijn hele vaste grenzen. En wij hebben ook een aantal criteria. Daarbij komt ook nog eens dat wij een relatief beperkt aankoopbudget hebben. Wil je je geld er aan besteden? Ik heb wel eens mensen gehad die zeiden dat ze het object wel wilde afstaan maar alleen als het in permanent in de expositieruimte komt te staan. Dan gaat het niet door want dat kunnen we niet garanderen.

Hoe gaat het museum om met mensen die niet willen meedoen of moeilijk te bereiken zijn in de stad?

Mensen die niet willen meedoen, die doen niet mee. Voor veel mensen is het museum een enorme drempel maar als je eenmaal naar de mensen toegaat en met ze contact legt... Mijn ervaring is dat bijna iedereen dan mee wil doen. Zelfs de jongens van de F Side. We hebben onlangs een schilderij gekocht dat door daklozen is gemaakt. Ook hartstikke leuk. Mensen waar je naartoe gaat wezenlijke interesse in toont, die willen meestal meedoen. Ik heb eigenlijk nooit meegemaakt dat het anders is. Alleen het is wel erg arbeidsintensief. De F Side heeft mij drie keer een avond gekost met drinken in het café voordat ze je genoeg vertrouwen om hun objecten af te staan. Dat is een investering die je doet omdat je hun objecten en hun verhaal in de tentoonstelling wilt hebben. En bovendien is het erg leuk en interessant. Maar het is niet iets wat je kan doen met al die duizenden mensen die in Amsterdam wonen. Meestal doe ik dit soort dingen alleen.

Wat vinden uw collega's daarvan?

Oh die vinden het prima. Die doen weer andere dingen. Ik geloof dat ze het wel leuk vinden.

Hoe ontstaat er een goede werkcultuur waar je dit soort werk in kan doen?

Dat hangt van jezelf af. Ik doe het gewoon. Ik ga ook niet om toestemming hier vragen of ik met de jongens van de F Side in het café mag afspreken. Ik ga er heen en dan heb ik die dingen op een gegeven moment in bruikleen. Het moment van overleg met mijn collega's breekt pas aan als ik die dingen al te pakken heb en we willen bepalen wat we er mee gaan doen. Dan hangt het meestal al in

de tentoonstelling als bruikleen. Dan ga ik met mijn collega's overleggen of we het echt gaan verwerven of niet. Dan komt het hele rijtje criteria weer voorbij. Ik kan me goed voorstellen dat collega's het niet altijd eens zijn met de onderwerp die we hier behandelen. "Moeten we dat ook nog doen?" Aan de ene kant ben je afhankelijk van het enthousiasme van je collega's. Aan de andere kant: de tijd is niet van elastiek, ons depot is niet van elastiek en ons financiële mogelijkheden zijn niet van elastiek. Dus ergens moet je keuzes maken. De bereidheid hier om te experimenteren met dit soort dingen is groter dan in veel andere museale instellingen of archieven. Dat hoor ik van mijn collega's.

Hoe is uw ervaring met archiefdiensten?

Ik ken het Stadsarchief Amsterdam goed want wij werken vaak samen met het SAA op allerlei mogelijk manieren. Ik vind het SAA een van de betere archiefdiensten. Wat audio visueel betreft is het een lastig punt. Ik vind dat zij goed bezig zijn met bijvoorbeeld bepaalde groepen zoals migranten om die binnen te halen en ook hun archieven. Ik vind buitengewone prettige collega's. We werken ook samen in de zin dat als zij iets tegenkomen wanneer ze een archief ophalen, een object, dan bellen zij ons en andersom. Als wij een archief vinden bellen wij hen. Dus er is sprake van een echte regeling, gebaseerd op jarenlange afspraken.

Margreet Windhorst

Vrijgevestigde archivaris, adviseur en tekstschrijver onder de naam Raamwerk Advies en Tekst.

18 maart 2015

Wat vindt u van het vangnetwerk?

Sinds ongeveer een week is er een burgerinitiatief ontstaan rond het terrein van de Koudasfalt fabriek hier in Gouda. Dit is nou zo'n ding waar het SAMH bij moet zijn in verband met het Documenteren van de Samenleving. Het wordt wel opgepikt door het archief maar vervolgens gebeurt er niets. Er is een Facebook groep ontstaan rond dit burgerinitiatief met nu al meer dan honderden leden. Het leeft enorm. En nu zie je allerlei mensen die in de groep foto's posten van het terrein waar die fabriek staat zowel hele oude als nieuwe foto's. Het is prima dat mensen hun eigen foto's plaatsen maar als het SAMH daarmee zou zijn begonnen, had de instelling zichzelf zichtbaar kunnen maken voor een grote groep mensen in Gouda. Het SAMH heeft het archief van de eigenaar van die fabriek. Ze hebben foto's. Door dat materiaal te delen, levert het SAMH in de eerste plaats een bijdrage, waardoor zij het burgerinitiatief kunnen ondersteunen en inspireren. Ten tweede is het dan ook makkelijker om bruggetjes te slaan naar hoofdfiguren in dat initiatief. Het SAMH kan hen benaderen over het materiaal dat zij tijdens het initiatief hebben verzameld. Het SAMH kan ook diensten leveren. Zo ontstaat er een gesprek. De insteek is dat het archief in de eerste plaats aan de initiatiefnemers vraagt waar zij behoefte aan hebben. 'Hoe kunnen wij jullie helpen?' Dit is een dienstbare opstelling. Deze rol wordt echter niet genomen of niet goed vertaald naar de praktijk. Ik snap wel dat het SAMH die rol niet oppakt omdat het ontzettend veel tijd kost. En tijd is schaars. Je moet tussen 100 dingen kiezen en volgens mij hebben archiefdiensten nog steeds de neiging om voor 100 dingen half te kiezen in plaats van voor 1 ding goed. Het risico van 1 ding goed is veel enger dan het risico van 100 dingen half.

In het concept gaat het gelijk over digitale archieven en ik vraag me af waarom je dat zo hebt gedaan. In verwijzing naar het burgerinitiatief Koudasfalt: zo'n burgerinitiatief start en dan sluit je daar als archivaris nieuwe stijl op aan. Vervolgens ga je de context van zo'n burgerinitiatief verkennen. Je komt dat vrij snel op de vervuilende industrie op die plek. Dan krijg je al snel die fabriek als archiefvormer in beeld. Als de fabriek weggaat en de boel opdoekt, moet je als SAMH afvragen of dit een archiefvormer is waar je achteraan wilt gaan. Wil je dat archief en zo ja op welke condities? De

aanleiding is een actuele gebeurtenis en misschien zelfs een toekomstige ontwikkeling op die plek maar daar zit natuurlijk altijd een verleden aan vast en dat verleden is in veel gevallen dan toch papier. Als je die nieuwe en toekomstige ontwikkelingen die je als archiefdienst probeert te vangen, in hun context goed wilt beschouwen, moet je volgens mij ook altijd die lange staart van die ontwikkeling proberen te vangen. Want anders ga je de dingen heel erg los zien in de tijd. Je moet oppassen voor vluchtige momentopnames want er zit altijd een context omheen. Je moet in elk geval afwegen wat de context er omheen is en dan kan je beslissing altijd nog zijn dat het niet hoeft opgenomen worden in het archief maar dan heb je het in ieder geval afgewogen.

Het actief verkennen van de samenleving is volgens mij het belangrijkste maar daar zit gelijk al een waardering en selectie element in. Als je actief relaties aangaat, maak je direct al keuzes. Dat waarden loopt dwars door alle fases heen. Daar moet je constant van bewust zijn en constant expliciet maken en keuzes maken. Begint het maken van keuzes bij relaties of toch bij thema's of ontwikkelingen die in de samenleving spelen? Trendanalyses en systeemanalyses worden dan toch het startpunt. Je moet eerst bepaalde kaders stellen waarna je vervolgens binnen die kaders relaties gaat opzoeken. Ik denk toch dat je vanuit de inhoud moet beginnen. Het is anders te breed en kan je het niet operationaliseren. Erika Hokke heeft een trendanalyse ontwikkeld voor de gemeenten. Wat Erika gemaakt heeft is generiek maar het kan ook op lokaal niveau worden toegepast. Als ik gemeentearchivaris was zou ik dat snel ter hand nemen. Het kan een hele goede basis zijn voor een integraal acquisitiebeleid.

Wanneer iemand met een schoenendoos komt aanzetten, nemen we dat archief aan. In de praktijk is er vaak sprake van een acute situatie waardoor archieven worden opgenomen in een archiefdienst: iemand overlijdt of een bedrijf gaat failliet. Op zo'n moment wordt ad hoc besloten voor of tegen opname van het archief. Er is dan geen sprake van beleid, laat staan van het proactief relaties leggen of onderhouden. Ik heb een acquisitieplan geschreven voor het Nationaal Archief. Toen kwamen die grote bezuinigingen en dat acquisitieplan is in een onderste lade verdwenen en officieel is het beleid maar wordt het niet uitgevoerd. Het zou fijn zijn als archiefdiensten een afwegingskader gebruikten voor passieve acquisitie. Maar zelfs als dat er wel is wordt het niet gebruikt. De politiek bemoeit zich er ook vaak mee waardoor eerder afgewezen archieven toch op de plank terecht komen van het archief. Het is heel lastig om een zuiver acquisitiebeleid te voeren. Ik geloof in wat jij schrijft maar de praktijk is heel erg weerbarstig.

Particuliere archiefinstellingen hebben geen autonome instroom. Zij kunnen hun collectie alleen uitbreiden als zij actief acquireren. Het Atria en NIOD hebben een beperkt verzamelgebied. Dat verzamelgebied is al een heel gericht netwerk. Ik denk dat jouw vangnetwerk impliciet al aanwezig is in deze archiefinstellingen. Toch worden deze archiefdiensten ook beperkt in het actief netwerken door bijvoorbeeld het tekort aan personeel. Er is dus inderdaad een verschil. Overheidsarchieven hebben hun handen vol met die autonome instroom. Bovendien hebben zij ook vaak grotere collecties en zij zitten met een heel diffuse omgeving. Er is potentieel een enorme hoeveelheid aan relaties en specifiek gerichte instellingen hebben dat toch minder.

In je identificatieproces ben je al bezig met waardering. De doelstelling van 'digitale verzamelingen voor de toekomst bewaren' moet je uit de eerste fase schrappen want het legt de focus te veel op het binnenhalen van materiaal. Noem deze eerste fase 'verkennen' want door 'identificeren' leg je de nadruk al op het maken van keuzes. Je moet eerst weten wat er allemaal is voordat je kan kiezen voor wat je wel interessant vindt en wat niet waardoor het afvalt.

Het versterken van relaties met archiefvormers die al eerder archief hebben overgedragen. Waarom zeg je dat? Ik denk dat je ervoor moet uitkijken om niet alle relaties die je al hebt eindeloos te laten

voortduren. Dat is een fout die veel archiefinstellingen maken. Er is ongelofelijk minutieus geacquireerd over kerkarchieven. Dat is wel te begrijpen vanuit de context van de 17^e, 18^e en 19^e eeuw waarin de kerk nog zo'n grote maatschappelijke rol speelde. Dat is nu natuurlijk veel minder het geval. Moet je dan nog steeds zo zwaar inzetten op het onderhouden van die relaties? Religie is zo'n randverschijnsel geworden, dat je achter bepaalde relaties een punt kan zetten. Vanuit burgerparticipatie is het al helemaal moeilijk om duurzaam relaties te onderhouden omdat burgerinitiatieven juist zo vluchtig opkomen. Nuancering is dan wel nodig want op de schaal van Gouda kan je de goede mensen vinden en betrekken bij de archiefinstelling. Je kan in een bepaalde tijdperiode zoals 2010-2015 onderscheiden welke initiatieven er werden ondernomen en welke mensen en groepen daaraan verbonden zijn. Dan krijg je een kerngroep mensen in beeld die bijna in al die initiatieven aan het roer staan. Dat zijn namelijk niet zoveel mensen. Als je met die mensen de relaties heel goed onderhoudt en je spreekt ze eens per jaar om te bespreken wat er in de stad gebeurt, dan weet je gelijk heel veel. Via die mensen kan een archiefdienst betrokken raken bij interessante initiatieven.

Wat jij hier probeert neer te zetten sluit goed aan op de gedachte aan Waterwolf. Wat ik een goede gedachte vond achter Waterwolf was de redactie. Een redactie heeft ook een correspondentienetwerk. Om je vangnetwerk vorm en inhoud te geven zet je als archiefdienst een correspondentienetwerk op met een aantal goed geselecteerde sleutelfiguren in de stad. Met die mensen ga je eens in het jaar een gesprek aan over welke trends er in de stad spelen. Dat sluit ook aan op de trendanalyse. Met behulp van die mensen ga je weer nieuwe, vluchtigere relaties aanknopen met andere mensen zodat je projecten kan ondersteunen.

Wat ik wonderlijk vond aan Waterwolf was dat de betrokken organisaties iedere keer zelf iets gingen organiseren. Dat zelf organiseren van evenementen rond bepaalde thema's hoefde helemaal niet. Je moet juist kijken naar de initiatieven die in de stad worden ondernomen door andere partijen en je daarin dienstbaar opstellen. Dat is een wederkerige relatie maar laat het initiatief bij de stad. Je hoeft zelf geen social engineer te worden want die zijn er al genoeg. Je kan wel een team vormen met die social engineers maar je hoeft niet zelf actief die rol op te nemen. Sterker nog, je hebt als archiefdienst zo weinig geld, mensen en middelen dat je die rol überhaupt niet kan opnemen.

De gunfactor vond ik ook een belangrijk element. Die gunfactor kan je zelf vergroten door jezelf dienstbaar op te stellen en input te leveren. Die gunfactor moet je namelijk verdienen. Het ondersteunen heb je nog niet uitgeschreven maar vanuit die gunfactor en de wederkerigheid is dit erg belangrijk. Ik denk dat er latente behoeftes zijn naar advies en tools over digitalisering. Per jaar worden er meer foto's gemaakt en ga je er meer tegenop zien. Dat zijn dingen waar je de maatschappij in kan ondersteunen, want je voorziet in hun behoefte. Het kan mensen veel meer aanspreken dan een cursus paleografie. Ten tweede kan je mensen bewust maken van duurzaam bewaren en het nut van een archiefdienst. Het mes snijdt van twee kanten: mensen leren hoe zij de samenleving zelf kunnen documenteren en het archief wordt beter zichtbaar. Hiermee kan je als culturele instelling relevant worden.

Het E-depot is het sluitstuk. Tegelijkertijd is het ook het minst belangrijke aspect van het vangnetwerk. Dat mensen zelf goed hun bestanden structureren en er alert op zijn, is veel belangrijker dan het E-depot. Het gaat niet gebeuren dat de overheid het E-depot openstelt voor de gehele maatschappij. Maar je kan wel mensen zo bewust maken dat zij hun persoonlijk erfgoed willen bewaren en daar een cursus voor doen bij het archief. Je kan nu storage boxen huren waar je spullen in opslaat. Straks kan je misschien als particulier een digitale storage box huren in een commercieel E-depot. Het zou mij niet verbazen en het is nog de vraag of de archiefinstelling daarvoor moet zorgen. Uiteindelijk denk ik dat de markt dat gaat doen. Archiefdiensten hoeven ook

niet degene te zijn die alles uitvinden. Dat denken archiefdiensten wel vaak maar dat is niet waar. De belangrijkste functie van archiefinstellingen is dat zij de samenleving bewust maken van de keuzes die zij maken en van de keuzes die er te maken zijn. Archiefdiensten hebben de mond vol van samenwerking maar de meeste archiefinstellingen zijn organisaties die in splendid isolation werken.

Wat vindt u van het toepassen van participatie in archiefdiensten?

Vele Handen vindt ik een prachtig project. Als je nou zo'n correspondentennetwerk opbouwt in de stad, is dat ook een vorm van participatie. Participatie in archiefdiensten kan zeker. Het kan veel brengen. Ten eerste bereik je met zijn allen meer dan in je eentje. Ten tweede werk je aan je relatiebeheer. Als je jezelf als professionele instelling serieus neemt doe je er wel verstandig aan om de laatste beslissing rond waardering en selectie bij de instelling te houden. De kerntaak van een archiefinstelling is het professioneel en transparant uitvoeren van waardering en selectie. Dit betekent dat zij eindverantwoordelijk zijn voor de gemaakte keuzes en dat zij dit ook vast moeten houden. Alles wat je binnenhaalt gaat voor de eeuwigheid het depot in en kost de samenleving dus ook voor de eeuwigheid geld. Het is dus een beslissing die je niet lichtvaardig moet nemen. Je kan er zeker de burgers bij betrekken maar de instelling houdt de bevoegdheid en de verantwoordelijkheid.

Hoe staat het archiefveld ervoor op het gebied van innovatie?

Stukken zoals de innovatieagenda blijken vaak papieren tijgers. De archiefsector is een kleine sector dus je zou denken dat iedereen elkaar kent en dat het gemakkelijk is om samen te werken. Niks is minder waar. Dat komt, denk ik, vooral doordat overheidsarchieven afhankelijk zijn van de overheidsbesturen. Archiefdiensten zijn onderdeel van het overheidsapparaat dus zijn ze niet helemaal vrij in hun beleid zoals het Atria dat wel is. Ze hebben een wettelijk taak voor die overheidsarchieven en daar worden ze constant aan herinnert door burgemeesters en wethouders. Zij hebben uiteindelijk het laatste woord. Daarom is het heel moeilijk om in de branche een beleid te maken waar alle instellingen achteraan gaan want de archivariissen kunnen misschien wel vinden dat we allemaal die kant op moeten maar als het bestuur er tegen is verzwak je het front. Het archiefveld is zo versnipperd geraakt.

Geld dat ook voor Gewaardeerd verleden?

Dat vindt ik nou een voorbeeld van hoe het goed gaat. Dat komt natuurlijk ook doordat de VNG diegene is die altijd de selectielijsten voor de gemeente maakt. Dat is een van de zeldzame dingen die ze al 30 jaar samen doen. Dat gaat wel goed. Er ligt nu een trendanalyse en een systeemanalyse. Ik ben wel benieuwd hoe dat lokaal toegepast gaat worden. Dat is eigenlijk een van de weinige gebieden waarin we eenduidig een richting op gaan in beleidsontwikkeling en vernieuwing. De ontwikkeling van het E-depot gaat nog alle kanten op. Daar heerste heel lang onduidelijkheid over en ondertussen zijn gemeentes hun eigen voorzieningen aan het ontwikkelen waardoor iedereen weer toch hetzelfde wiel aan het uitvinden is.

Maaïke Lulofs

Docent Archivistiek aan de Hogeschool van Amsterdam

20 maart 2015

Wat vindt u van het vangnetwerk?

Iedereen documenteert de samenleving vanuit een bepaald perspectief. De rol die een organisatie bekleedt is hierin zeer belangrijk. Veel culturele instellingen documenteren de samenleving vanuit het belang voor identiteitsvorming. Archiefdiensten hebben een aparte rol namelijk het beheer en behoud van overheidsarchieven en verantwoording afleggen voor toegankelijkheid, duurzaamheid en authenticiteit. In het vangnetwerk neemt de archiefdienst een actieve rol op zich. Hoe beïnvloedt dit de neutrale rol van de archiefdienst? Hoe behoudt je een gelijkwaardige behandeling voor

iedereen als je actief relaties gaat leggen? Je bent hier eigenlijk al bezig met selectie. Ik vraag me af hoe je daarvoor verantwoording aflegt. Deviante archieven zijn belangrijk omdat je zo bewust raakt van deze verantwoording voor selectie. Je realiseert dat er valkuilen zijn.

Hoe staan archivariissen tegenover participatieve projecten?

Archivarissen zijn vaak te bescheiden. Ondanks dat we nog veel moeten leren, vooral over digitale archieven, gaan er ook veel dingen goed. Het Vele Handen platform en 20 archiefdingen zijn hier voorbeelden van. Hier kunnen archivariissen zelfverzekerder over zijn. Participatie wordt al veel toegepast in archiefdiensten, vooral in ontsluitingsprojecten. Daarbij moet ik wel zeggen dat grote archiefinstellingen hierin voorop lopen. Kleine archiefinstellingen hebben vaak niet de mensen en middelen om dit soort projecten te organiseren.

Hoe kan de archiefopleiding daaraan bijdragen?

De archiefopleiding is opgenomen in grotere HBO opleidingen zoals communicatie. Het is dus nu een onderdeel, vergelijk het met een keuzevak. Vroeger deed je een of anderhalf jaar over een archiefopleiding. Nu moet je een opleiding van vier jaar volgen waarvan je een half jaar besteed aan archiefvakken. Dat beïnvloedt ook de instroom van afgestudeerde studenten in het archiefveld. Wat ik nu vaak zie is dat studenten al in het archiefveld werken en een diploma in de archivistiek willen halen. Dat kwam vroeger ook al voor maar het is meer geworden.

Welk effect zal het vangnetwerk hebben op archiefmedewerkers?

Het vangnetwerk zal zeker een impact hebben op de huidige werknemers van een archiefinstelling. De archiefdienst is altijd een veilige werkomgeving geweest waar de nadruk van het werk lag op nauwkeurigheid en procedures. Veel mensen die al lang in het archiefveld werken zullen moeilijk kunnen overschakelen naar het actief verkennen van de samenleving. Dit betekent namelijk dat je de bekende, veilige omgeving van het archief achter je moet laten. Deze moeilijkheden zijn allemaal gerelateerd aan werkcultuur en daar ligt echt een uitdaging voor archiefdiensten.

Danielle Kuijten

Externe projectleider van de tentoonstelling 'Bijlmer Meer, Vitrine van Zuidoost.'

25 maart 2015

Wat hebben jullie geleerd van het Archief Atelier?

Ik vond het vooral interessant dat er zoveel vragen en discussies waren die binnen de museumwereld ook al lang spelen. Wat is onze rol? Moeten we bruggenbouwer worden? Ik vind het interessant dat dit allemaal nu een interessant discussieonderwerp wordt in het archiefveld terwijl het in de museumwereld na vijf jaar een beetje geluwd is. Daar heeft die nieuwe rol al een vorm gekregen. Het heeft me ook geleerd dat het een andere cultuur is dan de museumwereld. Als buitenstaander zie ik dat die twee werelden meer met elkaar gemeen hebben dan ze van elkaar denken. Dat vond ik vooral interessant. Binnen het archief atelier verschillende de meningen over of archief erfgoed is of niet. Dat hangt er maar net vanaf aan wie je het vraagt. De een richt zich meer op die overheidstaak en de ander is al veel verder in wat archieven nog meer kunnen bieden in betrekking met erfgoed. Archieven zijn erfgoed omdat ze verhalen vertellen. Verhalen in de breedste zin van het woord. Het geeft een tijdsbeeld, het laat bepaalde normen en waarden zien in een bepaalde tijd, welke cultuur er was. Het heeft zoveel verschillende aspecten. Een archief kan dat blootleggen en connecties maken waardoor het samen met gebruiken, tradities en met objecten een soort geheel vormt van wat er was, wat er is en wat er nog kan zijn.

Wat vindt het Imagine IC van de theorie rond waardering en selectie zoals deze worden toegepast in het archiefveld?

Op zich is het een hele valide manier om met al dat materiaal om te gaan. Archieven hadden al veel eerder een waarderingssysteem dat echt inzichtelijk en transparant was ten opzichte van musea. Die beginnen daar nu pas mee met Erfgoed op de Weegschaal. Het is goed dat je het hebt omdat je zo transparant kan zijn in hoe je keuzes maakt. Zo'n systeem is makkelijk omdat je de keuzes inzichtelijk kan maken. Mijn enige bezwaar is dat je zo'n systeem niet kan toepassen als je participatief wilt verzamelen. Daar moet je over nadenken. Kan je een systeem ontwikkelen waarin het sociale waarden een plek krijgt? Dat is ingewikkeld en ik ben er zelf ook nog niet uit. Kan je wel een systematiek hiervoor ontwikkelen of is het te ongrijpbaar?

Bij veel van onze projecten zijn we altijd heel transparant in dat wij zelf persoonlijk keuzes maken. De zaken die je ziet in onze tentoonstelling zijn onze keuzes. We zeggen ook niet dat dit HET verhaal van Zuidoost is maar dat het onze selectie is die wij hebben genomen op basis van... Op die manier proberen wij transparant te zijn. Imagine IC is ook een procesorganisatie in dat alle projecten die wij doen, en ze zijn allemaal participatief, er een proces aan vooraf gaat dat steeds anders kan zijn. We hebben niet één methode voor participatie. Dat werkt namelijk niet. Soms heb je een hele heldere cultuur of groep die je kan benaderen. Daar kan je een systeem omheen bouwen. Maar bij Let's party was het veel ongrijpbaarder en meer fluide. Bij elk project is het toch weer een stukje zelf uitzoeken hoe je het kan doen. Hierdoor is het heel lastig om er een soort methodiek overheen te leggen.

Wat vindt je van het rapport 'Gewaardeerd verleden' en dan vooral van de trendanalyses en de hotspot analyses?

Onze trendanalyses zijn vaak gewoon de mensen. Als organisatie werken we veel met mensen samen dus zij zijn vaak ook de aangever van thema's. Als er een thema naar voren komt vanuit een groep waarmee wij werken en wij zien daar wat in en wij hebben er nog niets mee gedaan, dan gaan wij daarin verder. We laten ons dus leiden door de mensen. We kijken daarbij wel of iets een toegevoegde waarde is voor de collectie die wij nu ontwikkelen. Veel tentoonstellingen die wij hier maken zijn wetenschappelijk onderbouwt vanuit de VU. Antropologie wordt veel betrokken. Wij hebben ook een jong team die allemaal zelf indirect onderdeel zijn van die trends onder jongeren. Die trends die wij spotten zijn Randstedelijk. De meeste van ons komen vanuit hier maar wonen redelijk verspreid in de Randstad.

In het advies schreef Marieke dat jullie reactief willen verzamelen. Maar het identificeren en benaderen van bepaalde sleutelfiguren is toch al selectief? Mijn vraag is dus: wat verstaat het Imagine IC onder reactief verzamelen?

Dat sluit elkaar niet uit. Wij organiseren participatiebijeenkomsten waarin thema's en personen naar voren komen die een sleutelfiguur kunnen zijn. Wij worden via die bijeenkomsten doorverwezen naar die personen. Wij laten ons leiden door die bijeenkomst en zo worden sleutelfiguren geïdentificeerd. Bij zo'n persoon vinden we verhalen of objecten die aansluiten op het thema of we worden doorverwezen naar iemand anders die nog meer weet.

In het advies wordt ook erkend dat kiezen betekent dat andere verhalen vergeten worden. Hoe verantwoord het Imagine IC de keuzes die het maakt, zowel in onderwerp als in relaties?

Het is altijd de afweging tussen het individu en de grotere groep. Wat het vergeten betreft: het is de keuze aan de mensen om bepaalde dingen niet aan te dragen. Dat is hun recht. Het kan ook zijn dat ze niet mee willen participeren en dat is ook hun recht. Ik vind het erg lastig omdat wij in een soort spagaat die samenleving in gaan. We willen die samenleving zo breed en divers mogelijk betrekken en iedereen moet meedoen. Maar wil iedereen wel meedoen en hebben zij er belang bij? Is wat wij willen, het archief of de tentoonstelling, ook iets waar zij waarde aan hechten? Zij moeten het recht hebben om niet mee te doen. *Dit is niet mijn manier om met mijn erfgoed om te gaan.* Het is heel lastig. Dat zie je ook terug in het rapport van de Wonderkamers in Zoetermeer. Daarin staat dat er

naar voren komt dat je voorzichtig moet zijn met de thema's en de titel die je kiest omdat niet iedereen er zich bij aangesproken voelt. Zo subtiel kan het al zijn. Als je niet weet binnen een bepaalde cultuur wat thuis voelen betekent. Wat is thuis? Is dat hier of waar je vandaan komt?

Er zijn verhalen die wij laten liggen omdat wij er nu niks in zien. maar in principe bewaren we de voorstellen wel. Dan kunnen we er later nog iets mee doen. Het wordt onderdeel van ons archief want we willen representatief zijn. Tegenwoordig kan je alle instellingen aan elkaar verbinden. Misschien is het museum of het archief niet de juiste instelling om iets te bewaren maar zijn er andere organisaties die dat beter kunnen. Eigenlijk krijg je een representatief beeld door al die plekken met elkaar te verbinden. Die andere plekken kunnen een buurthuis zijn of een community archief. Dat wordt dan een archief genoemd maar het is niet altijd een archief zoals wij dat kennen. Het houdt wel bij wat er gebeurt en maakt zo inzichtelijk wat er is.

Samen met de participanten bepalen jullie wanneer een collectie representatief is. Hoe organiseren jullie zo'n moment? Wat zie ik dan voor me?

Meestal zie je een soort huiskamergesprek. Vaak worden ze hier georganiseerd. De eerste bijeenkomsten waren voor geïnteresseerden om hen te introduceren met wat wij wilden doen met bijv. tentoonstellingen. Wat je moet weten is dat de Bijlmermeer uit twee componenten bestaat. De ene is dat wij gevraagd zijn om een collectie op te bouwen in Zuidoost over Zuidoost en een tweede is dat met de objecten die hier verzameld worden wij een vaste tentoonstelling gaan maken in de bibliotheek. Omdat tentoonstellingen meer tot de verbeelding spreekt van mensen hebben we die al uitgangspunt genomen. De eerste participatiebijeenkomst speelde zich af rond de vraag: als wij een tentoonstelling maken over de Bijlmermeer, wat moet er dan in zitten? Vervolgens kwamen er allemaal thema's naar boven. Daarna vroegen we verder: bij wie moeten we aankloppen om materiaal te vinden over dit thema? Zo zijn de eerste bijeenkomsten geweest. Iemand van het Meertens Instituut was ingehuurd om te bepalen waar het concept van de tentoonstelling over moest gaan. Dat concept is: 'Iconic clash' dus botsende beelden. Er zijn heel veel beelden die al bekend zijn van de Bijlmermeer maar er zijn altijd meer verhalen. Dat concept hebben we bij de participanten neergelegd en gevraagd wat ze er van vonden. Dat waren de eerste bijeenkomsten. Vanuit het stadsdeel waren twee gerichte thema's die moesten terugkomen in de tentoonstelling: de Bijlmerramp en het slavernijverleden. Op het gebied van de Bijlmer ramp ging het gerucht rond dat stukjes schroot van de ramp verkocht werden. In eerste instantie dachten we dat het interessant was om zo'n stukje te laten zien en daarvan het verhaal te vertellen. Maar is dat wel ethisch? Je het gehoord over die auto van Kars T. Moet je dat doen? Daar hebben we heel specifiek een participatie bijeenkomst omheen georganiseerd met nabestaanden, hulpverleners, mensen vanuit de kerk en omwonenden. Vinden jullie dat we dit moeten verzamelen. Daar kwam een nee uit.

De bijeenkomsten die we nu gaan organiseren zijn meer thematisch. Wij krijgen erg veel ideeën aangedragen van de mensen. Op basis daarvan organiseren wij onze bijeenkomsten. Via de e-mail krijgen we thema's, via de hostess. Er worden ideeën op briefjes geschreven. Onze participatiemedewerker krijgt veel thema's aangedragen. Niet alle thema's worden een bijeenkomsten maar we werken wel altijd met de ideeën.

Hoe voorkomen jullie dat een community neergezet wordt als een homogene groep? In het advies heeft Marieke het over het aangaan van discussies en het organiseren van participatiebijeenkomsten. Zijn er meer manieren? Wat verstaat het Imagine IC onder duurzaam relatiebeheer? Hoe onderhouden jullie de relaties met de sleutelfiguren en participanten? Wat voor beslissingen moeten jullie maken in het relatiebeheer?

Wij gebruiken het woord community niet. Wij hebben het over formaties. Een community geeft al aan dat er sprake is van een groot en sterk gemeenschapsgevoel. In sommige gevallen kan je van een

community spreken als dit soort gemeenschapsgevoel er is. De bewoners van Zuidoost hebben als enige gemeenschappelijke deling dat ze hier wonen. Is dat dan een community? Daarom spreken wij van een formatie. Ze hebben wel een gemene deler maar verder zijn het individuen die weer binnen andere formatie opereren. Een formatie is twee of meer personen die een gemene deler hebben. Een formatie is ook iets tijdelijks. Veel van waar je bij hoort is erg fluide. Op gegeven moment loop je steeds allerlei stappen door. Er zijn een aantal constanten, dan mag je van mijn spreken van een community. Maar voor de rest is er heel veel fluiditeit. Als je die lijn volgt maak je ook inzichtelijk hoe ingewikkeld het is om een representatie te doen. Met de tentoonstelling beneden, dat zijn losse verhalen uit Zuidoost. Maar dit is niet een representatie van wat Zuidoost is. Dat zijn twee verschillende dingen.

Het opbouwen van een duurzame relaties met formaties is dan ook erg lastig. Dat maakt participatie erg uitdagend. Soms komen mensen niet opdagen omdat zij zich op dat moment niet aangesproken voelen. Er is niet altijd behoefte aan. De ene keer lukt het wel en de andere keer niet. Ik vind wel dat je het altijd moet proberen. Dat is een valkuil waar veel musea inlopen. Op het moment dat ze subsidie krijgen voor een leuk participatie project springen ze er bovenop. Dan zijn ze heel erg met die community bezig. Vervolgens loopt de tentoonstelling af en is er geen geld meer om nazorg te doen. Nazorg is erg belangrijk. Dan merk je vanzelf of er meer behoefte is of niet. Dat moet je dan wel aanbieden.

Die nazorg is belangrijk omdat je niet als een soort bloedzuiger die gemeenschap in moet gaan. Het is niet zo dat wat je doet waarde vrij is. We maken een tentoonstelling voor hen maar we doen het ook voor onszelf. Wij hebben een leuk idee en wij willen iets ontwikkelen waarvoor wij hen nodig hebben. Het is dan niet zo dat zodra jij gekregen hebt wat je wilt, je dan geen verantwoordelijkheid meer draagt. Wij blijven contact houden met de participanten. Wij blijven ze betrekken bij nieuwe activiteiten, losse tentoonstellingen en participatiebijeenkomsten. De deur staat altijd open, mensen blijven welkom. De groep waarmee je een relatie hebt wordt zo steeds groter. Het is niet zo dat we die mensen elke dag bellen om te vragen hoe hun dag was. Ze blijven via de nieuwsbrief op de hoogte, ze krijgen uitnodigingen voor alles. Als ze bellen, moet je even tijd voor ze vrijmaken. Aandacht is belangrijk maar het hoeft niet ingewikkeld te zijn. Er zijn genoeg mensen, ook jongeren, die het leuk vinden om hier te komen helpen of een drankje te doen. Soms lopen er ook mensen gewoon binnen. We zijn er niet hele dagen druk mee bezig. De mensen vinden het leuk om te weten dat het kan maar het is niet zo dat ze er continue behoefte aan hebben want die mensen hebben ook hun eigen leven.

Wat maakt het Imagine IC tot het platform waar mensen hun eigen erfgoed verzamelen?

Wij hebben die platform status bereikt door meerdere middelen in te zetten. De tentoonstelling is daar een van. Daarnaast organiseren we ook debatten in het professionele veld maar ook voor jongeren. We doen ook educatie. Er zijn veel verschillende manieren waarmee we met jongeren bezig zijn over erfgoed, verzamelen en waarderen. Daar hebben we ook discussies over.

Wij kunnen ook aansluiten op de platforms van anderen maar dat doen we alleen als wij geloven dat het bijdraagt aan ons werk hier. Het hangt er van af welke rol dat platform heeft. Wij zijn een instelling die draait op subsidie. Wij hebben niet de vrije keuze om te doen wat we willen. Wij moeten taken vervullen. We hebben een team dat al die taken uitvoert. Er moeten keuzes gemaakt worden. Waar wil je energie in steken? Als het toegevoegde waarde heeft en het sluit aan op onze opdracht, dan staan wij daar voor over. Dat is een beslissing die je moet afwegen. Er is heel veel werk te doen door vier kernleden. We willen educatie, een open deur, een nieuwe tentoonstelling, een nieuwe participatiebijeenkomst. Dat is veel voor vier mensen.

Wat versta jij onder het waarderen van archieven? Hoe waarderen jullie archieven met de participanten en hoe helpt een acquisitieprofiel hierbij?

Er zijn verschillende manieren om dat te doen. Wat belangrijk is hangt net af van wie je het vraagt. Wanneer is iets belangrijk? Als de historici dat vinden? Als de professional dat heeft besloten? Het gaat er om voor wie het belangrijk is en waarom dat zo is. Is hun mening minder waard dan die van de erfgoedprofessional. Vooral gaat het er om: het is belangrijk voor ons. Wie is ons? Samen met jongeren kijken we naar erfgoed. We gaan met scholieren naar het Bijbels Museum en naar het Stadsmuseum. Als je naar de tentoonstelling kijkt, herken je jezelf daarin terug? Heb je het gevoel dat het ook over jou gaat. Daar gaat het om.

Wat vindt je van het vangnetwerk?

Het is een goed geschreven stuk. Er zijn geen zaken die ik anders zou verwoorden. Wat ik me afvraag is: is zichtbaarder zijn voldoende om relaties te doen ontstaan? Kan je dat passief doen? Hoe gaan archiefinstellingen bepalen wat er speelt in de samenleving? Heel sec gezegd: wat er nu speelt in de samenleving, staat in de trendanalyse van het stadsarchief. Hoe gaan ze daar op inspelen? Door een actorenlijst samen te stellen. Wat gaan ze daar vervolgens mee doen? Die actoren nabellen en daar proberen relaties mee te leggen. Wij doen het heel anders door mensen uit te nodigen en hun te vragen wat zij trends vinden en wat zij willen bewaren. Maar wij zijn ook een andere instelling. Het vangnetwerk draait dus om de vraag: voor wie wil je dit? En waarom? Want als je het puur vanuit de archieven redeneert dan is dit om de archiefinstelling verder te helpen. Ik kon weer terug bij die groepen die misschien helemaal niets zien in de archiefinstelling omdat het hen niks zegt. Kan je dan iets bedenken waardoor zij ook betrokken worden bij het geheel van erfgoed. Maar dan wel op een andere manier en op een andere plek dan binnen het concept van een archief of een museum? Het gaat veel meer over het nadenken over een manier waarop wij als instellingen vrijer kunnen omgaan met het werk wat we doen. En niet belemmert worden door alle regels, processen en administratie waar wij mee te maken hebben en echt vrij kunnen denken over hoe we voor de toekomst een plek kunnen creëren voor die samenleving.

Paul van de Laar

Directeur van Museum Rotterdam

27 maart 2015

Wat vind u van het vangnetwerk?

Het is een mooi theoretisch model. De vraag is of het praktisch is voor archiefinstellingen en voor musea. Dat zijn toch allebei instellingen die erg naar binnen gericht zijn. Dat is een van de grote uitdagingen voor archieven en de stadsmusea. Ik ben daarom ook een voorstander van het idee om die twee instellingen samen te voegen. Ik vind het een onlogische situatie om dat niet te doen. Wij hebben een museale financieringsstructuur en het archief is een gemeentelijke dienst. Tegen Jantje, de directeur van het Stadsarchief, heb ik ook gezegd dat ze beter kunnen verzelfstandigen door zich op het erfgoedaspect te richten, dan kunnen we samengaan. Als het gaat om informatie over de stad, wat is nou de relevantie om een onderscheid te maken tussen een particulier archief en een particuliere collectie? Alleen de bewaarcondities zijn anders. Archivarissen hebben een wettelijke taak maar dat wil niet zeggen dat de overheid die wettelijke taak niet kan uitbesteden. Het risico van het aanhangen van die wettelijke taak is dat je alleen nog financiële middelen krijgt voor het uitvoeren van die taak en niet voor particuliere archieven. Particuliere archieven gaan over de erfgoedkant van de stad. Daarmee krijg je als archief een belangrijke erfgoedfunctie in de stad samen met het stadsmuseum.

Jouw model gaat over trends en hotspots en dat vind ik een goed idee. Musea en archieven kunnen die analyses samen maken want ze gaan over het immateriële en materiele erfgoed van de stad. In jouw scriptie is het misschien leuk om het te hebben over eigentijds erfgoed. Is er dan wel sprake van een typische archiefbenadering en van een museumbenadering? Waarin onderscheiden ze zich? Als het gaat om het collectioneren van de hedendaagse samenleving, hoe ga je dat met elkaar verbinden? Hoe ontstaat er samenwerking. De uitdaging van het archief is of je jezelf gaat beperken tot je wettelijke taak. Of ga je de functie van het archief in de 21ste eeuw ter discussie stellen?

Het mooie van jouw model is dat je echt aan de voorgrond al een rol speelt. In het digitale tijdperk worden heel veel archieven digitaal gevormd. Waar in de keten ga je dan zitten? Het archief is traditioneel gezien een soort papieren pakhuis waar je volgens de wet de stukken kreeg zoals het hoorde. In de 19^e en de 20ste eeuw zie je al dat archieven veel misgelopen zijn. Het was afhankelijk van de persoonlijkheid van de archivaris wat er actief verzameld werd. Hij bepaalde of iets archiefwaardig was en verzamelde dat vervolgens. Dat wij in Rotterdam mooie bedrijfsarchieven hebben komt allemaal door de archivariissen die dat toen belangrijk vonden. Die oude archivariissen hadden een netwerkrelatie waardoor ze in het netwerk van het bedrijfsleven trends en hotspots konden herkennen. Nu gaat het om de netwerken waar je nog niet in zit. Wat doe je als je het archief van de moskee vereniging wilt hebben? Het is niet anders dan wat wij als museum hebben. Het materiele en immateriële erfgoed gaat steeds meer door elkaar lopen. Voor musea wordt het ook steeds belangrijker om het immateriële te verzamelen in relatie tot het materiele want het gaat om context verzamelingen.

Met *De stad als muze* konden wij op locatie contacten leggen. Dat was erg arbeidsintensief. Wat ik aan dit model van jou goed vindt is dat je in de eerste plaats kijkt naar de trends en hotspots die spelen en niet naar de locatie zoals wij dat deden in *De stad als muze*. Mantelzorg is een goed voorbeeld van zo'n trend. De overheid trekt zich terug en de mensen gaan zelf voor hun familieleden zorgen. Dat had je ook kunnen achterhalen met zo'n trendanalyse. Het vangnetwerk zou ook kunnen werken voor musea. Op het moment dat je het publiek betreft bij wat je doet is het ook gemakkelijker om het vangnetwerk uit te voeren. Door de projecten zoals BHIC die uitvoert, gaan mensen ook de waarde van het archief inzien. Die digitale gemeenschappen vind ik erg interessant. Op de opleidingen van historici merk ik nog steeds dat men uitgaat van de papieren wereld. Met mijn studenten van Urban History heb ik het altijd over het belang van visuele urbane cultuur.

Waarin lijken musea en archiefinstellingen op elkaar?

De problemen die archieven en musea hebben lijken zoveel op elkaar. Wij als musea kijken naar wat wij traditioneel doen. Wij willen het erfgoed van migranten. Dan hebben wij ons museummodel in ons hoofd. Wij willen die koffer hebben. De archivaris wil de brieven hebben. Die migranten hebben die koffer niet meer en konden niet schrijven. Dan doen we een oral history project. Maar wat niemand zich realiseert is dat die mensen nu ook een leven in de stad hebben. Het hedendaagse leven eerst en pas daarna ga je terug in de geschiedenis. Wat is er gebeurd met die persoon? Hoe heeft migratie zijn beeld op het tussenland en op dit land verandert? Dan heb je aansluiting want je gaat met die mensen in gesprek over hun positie in de maatschappij. Het wordt dan een proces. Hoe ga je dat verzamelen? Dat is een probleem waar archieven en musea samen in staan. Het grote vraagstuk is: hoe gebruik je participatie om de eigentijdse samenleving te documenteren? Het is vreemd dat archieven en musea ieder hun eigen kant op gaan terwijl ze met hetzelfde vraagstuk worstelen. Het is aan de erfgoed specialisten om tools aan te reiken aan het brede publiek waardoor zij betrokken raken bij het erfgoed. Door die betrokkenheid ontstaat binding en ontstaat hetzelfde model als die archivaris als onderdeel van een netwerk. Er ontstaan relaties, binding. Hoe zorg je voor binding in de hedendaagse samenleving? Als we ieder vanuit ons eigen paradigma dit gaan

bekijken dan gaat het niet lukken. Wat het vangnetwerk betreft: ga je uit van de vraag van de archiefinstelling of ga je uit van de vraag van het brede publiek? Als je dat laatste doet, is het succes straks veel groter. We kunnen heel veel moeite doen om het archief van een moskee. Dan ga je praten met zo'n organisatie dan merk je een grote interculturele communicatiestoornis. Zij begrijpen niet waarom je dat archief wilt hebben. Maar als je hen vragen gaat stellen gaan die twee partijen elkaar begrijpen.

Hoe kan een erfgoedinstelling participatie of het vangnetwerk structureel toepassen?

Het structureel inzetten is erg belangrijk. Daar is een onderzoek naar gedaan door Piotr Bienkowski. Hij heeft een checklist ontwikkeld voor alle voorwaarden waaraan voldaan moet worden om participatie te gebruiken. Ten eerste moet de directeur achter het project staan. 'Ik vind dit belangrijk omdat...' Mijn bestuur moet ik ook overtuigen van dit belang. Ik vind het belangrijk dat we een gemeenschapsgevoel kweken in deze samenleving met het museum. Ten tweede is er sprake van tegenstrijdige doelstellingen. Veel archieven hebben een financiële bron die zich met de gang van zaken kan bemoeien. Het goedkoopste archief is een gesloten archief. Dan wordt je echter al snel gezien als een papieren pakhuis. Het nieuwe type archivaris moet daarom representatief zijn want die gaat actief met de communities en met de financiers aan de gang. Dat geldt ook voor musea. Ten derde moeten projecten zoals het vangnetwerk gedragen worden door de gehele organisatie. Wij hebben dat hier ook gemerkt. Wat Irene, onze participatiemedewerker, erg frustrerend vond was dat haar werk niet serieus werd genomen door de andere collega's. Het werd gedragen door een kleine groep binnen de organisatie. Participatie heb ik daarom van de kaartjes laten schrappen. Iedereen moet namelijk meedoen aan participatie. Het vierde punt is usual suspects. Dit zie je ook bij archivariissen. Het zijn steeds de participanten die moeten vernieuwen of veranderen. Er wordt gerekruteerd uit het eigen netwerk. Punt vijf is skills. Welke competenties en vaardigheden moet de archivaris hebben? De directeur van het Nationaal Archief heeft niet een archiefopleiding gedaan. De Reinwardt is een mooie opleiding die de ontwikkeling van deze nieuwe competenties mogelijk maakt. Als je specialisten nodig hebt, kan dat alleen nog voor de grote musea zoals het Van Gogh en het Rijks. Die musea trekken 2 miljoen mensen per jaar dus die kunnen dat veroorloven. Dat kan een stadsmuseum niet. Competenties betekent ook dat iedereen in staat moet zijn om met communities om te gaan. Het is een lange termijn proces en wat betekend dat veranderingsproces voor de organisatie. Een voorbeeld is dit gebouw. Wij gaan hier weg maar daar heb ik ongelofelijk veel kritiek over gehad. Door dit te doen heb ik wel twee jaar lang kunnen experimenteren met nieuwe vormen van museale presentaties. Dat nemen we straks mee als een laboratorium in dat nieuwe museum. Als ik hier was gebleven was dat nooit gelukt. Je moet niet bang zijn voor transformatie.

Wat versta jij onder duurzaam relatiebeheer?

Je hebt een duurzame relatie bereikt als de communities waarmee je gewerkt hebt in een project ambassadeurs worden van jouw organisatie. Zij geven aan wat het museum doet en waarom dat belangrijk is. Als dit niet benoemt kan worden dan is er geen sprake van wederkerigheid. Als er een volgende bezuiniging optreedt dan zou het toch geweldig zijn als die communities opkomen voor het museum. Dat ze in de brens voor je staan, dan heb je een waarde voor de samenleving. Zolang dat niet gebeurt, heb je geen duurzame relatie.

Wat maakt dat iemand herkent wordt als een sleutelfiguur?

Daar kom je snel achter omdat die mensen gewoon opvallen. Binnen een netwerk hebben ze een verbindend element. Zij bouwen een community. Als je daar gaat zitten heb je binnen no time in de gaten wie de sleutelfiguren zijn. Deze mensen heb je hard nodig.

Theo Thomassen

Hoogleraar Archiefwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam

7 april 2015

Wat vindt u van het vangnetwerk?

Het zat degelijk en logisch in elkaar. Het is goed geschreven. Er staat niets in waarmee ik het niet eens kan zijn. Ik weet niet of het ook kan. Dat weet niemand. Je moet beginnen met een droom. Dan ga je dat uitvoeren en merk je vanzelf of er beperkingen zijn. Het begint bij die droom. Dat heet designing up. Je hebt ook designing down. Dan kijk je naar de middelen die je hebt en kijk je hoe je dat kan verbeteren. Daar ben ik geen voorstander van want je hebt dan niet iets waar je naar toe werkt in de toekomst. Het vangnetwerk concept vind ik wel een heel interessant concept.

Wat ik er goed aan vind is die samenwerking tussen archiefinstelling en omgeving op basis van gelijkwaardigheid. Dat spreekt mij erg aan. Hoe je het gaat uitwerken staat er niet bij. Dat is natuurlijk ook de crux. Zelf heb ik mijn twijfels bij de trendanalyses. Dat hangt ook af van hoe je het aanpakt en met wie. Als de trendanalyse gemaakt wordt met de omgeving, de archiefvormers, dan heb ik er minder bezwaar tegen. Amsterdam heeft een prospectieve trendanalyse gemaakt. Het komt er bijna op neer dat ze de archiefvoering sturen. Dat vind ik bedenkelijk. Conceptueel is het niet logisch want je kunt nooit een representatieve verzameling archieven maken. Iedereen vormt archieven vanuit het eigen gezichtspunt. Wat een trend is verschilt per individu. Daar ben ik wel kritisch over. Als het een open discussie is, en daar zit jij erg dik op, dan komen er meer nuances in.

Wat ik erg sterk en onvermijdelijk vind, is dat je geen informatieobjecten verzameld maar relaties. Zeker in een digitale omgeving is dat de enige oplossing. Je hebt niet de middelen om alles binnen te halen en het is ook niet logisch om dat te doen. Wil je de samenleving documenteren, dan ligt het voor de hand dat je mensen de middelen geeft om dat zelf te doen. In de tijd dat archiefdiensten ontstonden was de overheid de belangrijkste archiefvormer. Als je nu de samenleving echt wilt documenteren, vraagt dat om zoveel informatie die je nodig hebt. Bovendien doet een decentrale oplossing recht aan de diversiteit van de samenleving. Iedereen kan het op zijn manier doen maar wel op een verantwoorde manier.

Het documenteren van de samenleving is niet het doel. Ik vind het een hele totalitaire opvatting. Het bestaat ook niet. De samenleving is alles, hoe moet je dat definiëren? Je moet selecteren maar op basis waarvan? Archief vormen is iets in deze maatschappij wat mensen gewoon doen. Je vormt archief omdat je leeft. Keuzes moeten verantwoord worden maar op basis waarvan kies je? Daar zit een idee van representativiteit achter. Partijen worden geselecteerd die de archiefinstelling actief wil benaderen. Maar is dat niet al een voorselectie? Er zijn partijen die goed in je straatje passen maar zij willen hun spullen niet kwijt. Motorbendes bijvoorbeeld.

In het ondersteunen heb je het over het aanbieden van advies, tools en diensten. Wat bedoel je daarmee? Wat zijn die tools en diensten? Filip Boudrez heeft het hier ook over in het artikel 'Iedereen digitale archivaris' en ik ben daar heel erg voor. Als je op particuliere archiefvormers wilt richten, dan is dit de strategie. Dat is niet nieuw, dat gebeuren ook al met papieren archieven. Israël hielp mensen met het ordenen van papieren archieven en bood zuurvrije dozen aan. Karin van der Heiden heeft ook een goede instructie daarvoor geschreven. Dat initiatief komt niet uit het openbaar archiefwezen maar uit de sector zelf. Zij vinden het zelf belangrijk en maken zelf tools om dat te bewaren. Dat ligt ook het meest voor de hand.

Het pit crew idee vind ik interessant. Het zijn sleutelfiguren en de samenstelling verandert ook steeds. Het is een netwerk maar wat doen zij precies? Het is een interessant idee maar wat doen zij nou precies? Je hebt trendanalyses en je hebt contact met die archiefvormers. Wat doe je daarna met die pit crew? Als je met de pit crew kijkt naar wat er speelt in de stad, dan ben je bezig met de actualiteit. Zeg je dan tegen die mensen: dit is belangrijk, dit moeten jullie bewaren? Wat ik mis is, is

het stimuleren van de belangstelling voor het archief. Het is belangrijk om te weten wat je er mee kunt en wat je er aan kan verdienen. Het is van historisch belang. In de opzet die jij kiest, lijkt mij dat een van de belangrijkste taken van een archiefdienst. Voordat je de middelen aanbiedt, moeten die mensen wel eerst geïnteresseerd zijn in die middelen. Je zal vrij veel energie moeten stoppen in het wekken van interesse en het stimuleren van het bewustzijn dat het er toe doet.

Kan participatie hieraan bijdragen?

Ja dat denk ik wel. Je hebt dan wel te maken met een groep mensen die al geïnteresseerd zijn in archieven. Er zijn nog veel meer middelen. Zo lang dat ik in het vak zit wordt er geklaagd dat archivariissen niet serieus genomen worden. Men ziet het belang van archieven niet in. Doe er dan wat aan! Als je zo'n decentrale oplossing kiest, moet je ervoor zorgen dat mensen zich realiseren dat er goeod betekenis heeft, dat de geschiedenis belangrijk is en dat ze daarin een aandeel kunnen leveren. Alles kan. Zeker als er al een interesse gewekt is. Interesse voor de geschiedenis van de omgeving en daar wat mee doen en informatie bewaren. Ten tweede moeten archiefdiensten daarvoor tools aanreiken. Dat zit al in je verhaal. Het opwekken van interesse kan je er aan hangen. In het vangnetwerk is de archiefinstelling nog heel erg het centrum van het netwerk/de community. Dat is aan jou. Ik neem de genealogie als voorbeeld. Er bestaan een heleboel *communities* die uit zichzelf worden opgericht en onderhouden. De archieven zijn daar een soort toeleveranciers van kennis, advies en tools. Archivariissen zijn ook op zo'n platform aanwezig. Wat kan je leveren aan tools? In feite is dat vooral je kennis over archieven. Als archivariissen hebben bepaalde kennis over wat archieven zijn en hoe die in elkaar zitten, wat je er mee kan doen en waarom die belangrijk zijn. Wat kunnen wij leveren aan anderen die dat niet weten. Ik kan me goed voorstellen dat je als archiefdienst een ondersteunende rol aanneemt tegenover dit soort *communities*. Je moet je blijven focussen op die digitale omgeving. Ik denk aan *communities* die gewoon bestaan. Dat is misschien een punt van onderzoek. Als je de samenleving documenteert vanuit een archiefdienst, dan doe je dat vanuit een geografisch gezichtspunt. Gouda, Amsterdam enzovoort. Terwijl heel veel *communities* niet lokaal gebonden zijn. Hoe ga je daarmee om?

Zal de paradigmaverschuiving ooit voltooid zijn?

Een paradigma bestaat natuurlijk niet echt. Het is een manier van kijken. Digitalisering heeft een paradigmaverschuiving veroorzaakt in het archiefveld. Ik gebruik de theorie van Kuhn om die ontwikkeling aan te geven. Wat ik kenmerkend vind als het voorbeeld voor die verschuiving is, dat we het begrip archief anders zijn gaan definiëren. We konden niet meer met die oude definitie vooruit omdat die nog wel werkte voor papieren archieven, maar heel moeilijk toepasbaar bleek op digitaal archief. In het oude paradigma probeer je die nieuwe dingen op te nemen. Dat kan niet eeuwig doorgaan en dan roept iemand: zullen we het eens anders doen? Al die begrippen zoals context en records continuüm zijn ontstaan door de digitalisering. Dit paradigmaverschuiving is denk ik nog wel bezig. Ik zal niet meer snel de traditionele definitie van archief gebruiken. Er is geen geheel enz. Bij alle elementen kan je vraagtekens zetten in de digitale omgeving. We komen nog steeds voor verrassingen te staan doordat die informatie zich snel en revolutionair ontwikkeld. De vraag is of je met het huidige paradigma die nieuwe verschijnselen kan analyseren. Zolang dat kan is een paradigmaverschuiving niet nodig.

Het is verwarrend dat het paradigma begrip gebruikt wordt voor heel veel zaken, die ook erg praktisch kunnen zijn. Zuiver beperkt tot het archiefveld denk ik dat we erbij gebaat zijn om het *post-custodiale* paradigma verder te ontwikkelen. Het hele verhaal waar jij mee bezig bent gaat nog steeds over die verhouding tussen *custodiale* en *post-custodiale*. De *custodiale* benadering kan niet meer werken. Daarom moeten we op een *post-custodiale* manier naar de samenleving kijken, waarin het archief een service-instituut is. In de uitwerking heb je nog steeds met een *custodiale* uitwerking

te maken. Een *custodiaal* element is de behoefte over controle op de informatie. In een digitale wereld kan dat niet meer en dat is voor veel archivariissen moeilijk. Het tornt aan hun bestaansrecht. Dat hangt er vanaf hoe je het uitwerkt. De vragen die ik stel gaan over de uitwerking van dit concept. Hoe *custodiaal* en *non-custodiaal* wil je het hebben?

Het nieuwe paradigma zet het oude paradigma niet opzij maar neemt het in zich op. Dat betekent dat het breder is. Het klassieke paradigma is nog steeds toepasbaar in de papieren wereld. *Post-custodiaal* betekent ook niet dat we al onze archiefgebouwen moeten slopen. In die digitale omgeving zitten ook gebouwen, fysieke dingen. Het records continuüm model, waarin een document op verschillende momenten, verschillende waardes kan hebben, neemt niet weg dat je nog steeds een situatie kan hebben waarin iemand met een karretje archief naar een depot brengt. Dat is het oude levensloop idee, in het nieuwe paradigma.

Welke vaardigheden hebben archivariissen nodig in het nieuwe paradigma?

Het belangrijkste wat een archivaris nodig heeft is niet zozeer vaardigheden maar kennis. Daar hangt alles vanaf. Monopoliseert de beroepsgroep een bepaalde corpus van kennis en wordt deze kennis verder ontwikkeld? Want dat is de meerwaarde die de archivaris heeft. De instrumenten die de archivaris aanlevert zijn ook gebaseerd op kennis over de informatiehuishouding. Dat is voor mij het begin en het eind. Dat betekend dat de archivaris voortdurend zijn professionele omgeving moet onderzoeken, om te zien of zijn professionele uitgangspunten nog deugen. Daarnaast is attitude ook erg belangrijk. Het attitude is nu samenwerken. Je respecteert de kennis van je relevante omgeving. Het hebben van vaardigheden wisselt erg. Archivariissen blijven een belangrijke rol spelen in de archiefvorming bij overheden. Daar heb je ook kennis en attitude nodig. Daar moet je allerlei instrumenten hebben zoals regelgeving. Maar kennis en attitude omvatten het belangrijkste.

Hoe staat het ervoor met de samenwerking tussen archiefinstellingen?

De attitude van samenwerking staat er nu slecht voor. Archivariissen zijn niet eens in staat om met elkaar samen te werken. In het Atelier zag je dat wel gebeuren maar iedereen klaagt over dat gebrek aan samenwerking. Daarbij is de archiefwereld nogal gefragmenteerd. Iedereen maakt zijn eigen website met zijn eigen tools. Ik ben daar niet pessimistisch over want ik zie dat veel collega's daarmee bezig zijn en het leuk vinden. Het moet erg gestimuleerd worden. 'Ga lekker buiten kijken, leg contact.' Dat zie ik ook terug in jouw vangnetwerk.

De laatste tijd worden er veel activiteiten georganiseerd waar kennis wordt gewisseld binnen de beroepsgroep. Dan hebben we het over de laatste twee jaar of zelfs het laatste jaar. Dat vind ik erg hoopgevend. Laatst werd er een dag georganiseerd rond de digitale archivaris. Toen moest de organisatie uitwijken van Rotterdam naar Den Haag want er hadden zich 150 man aangemeld. Dat is in jaren niet meer gebeurt. Ik merk ook een verandering omdat ik training geef aan medewerkers van het Nationaal Archief. Er zitten steeds meer mensen in het archiefveld die een andere discipline achtergrond hebben en die ook gefascineerd zijn door archieven.

Welke verschillende rollen hebben archivariissen in het nieuwe paradigma?

Het model van Laura Millar vind ik interessant. We hebben er wel eens over gesproken in Rio. Ik neem altijd een heel *non-custodiaal* standpunt in. Ik profileer de archivaris dan primair als een accountant of als een advocaat. Hij heeft bepaalde kennis die hij verkoopt ten behoeven van de samenleving. Dat betekend dat die archivaris overal kan werken. Als wij het hebben over archivariissen, dan denken wij meestal aan een archivaris die in een archiefinstelling werkt. Een archivaris is gewoon een professional die je niet herkend aan zijn baas maar aan zijn kennis en zijn vaardigheden. Volgens mij is de belangrijkste rol van de archivaris, het inzetten van kennis voor diegene die het nodig heeft. Dat is de rol. In zo'n benadering kan het zijn dat een archivaris binnen

een archiefinstelling in een geschil met een klant, tegenover de archivaris van die klant staat. Net zoals je dat met advocaten hebt. Zo kijk ik er naar. Binnen archiefinstellingen kan je verschillende rollen onderscheiden maar dan denk je primair in de taken van de archiefdienst.

Ik ben het met je eens dat je in taken moet denken, veel meer dan in rollen. En de archiefdienst heeft ook een rol. De missie van archieven is anders dan de missie van de archivaris. Ik vind namelijk dat de archivaris geen missie hoort te hebben. Een advocaat heeft ook niet een bepaalde missie. Zijn taak is het om zijn klanten goed te helpen met behulp van zijn kennis. Die kennis is maatschappelijk relevant. Het is belangrijk dat er advocaten zijn. Als persoon heeft de advocaat geen missie. Ik zou het eng vinden als ik een advocaat heb met een missie want dan gaat die advocaat van zijn eigen missie uit in plaats van mijn belangen. Met archivariissen vind ik dat ook. Een archiefinstelling kan wel een missie hebben want het is een instituut en moet zich zodanig positioneren.

Wat is de definitie waaronder alle soort archiefinstellingen vallen?

Archiefstellingen zijn instellingen waarin het archief het primaire proces is. Elke instelling die archiefbeheer als primair proces heeft is een archiefinstelling. Een instelling is wel formeel. Een community zou ik geen instelling noemen. Het is gevaarlijk om voor jouw onderzoek te zeggen dat iedereen wel archiefvormer is. Dat kan je wel concluderen maar dan wordt het te breed. Je kan vaststellen dat iedereen archief vormt maar dat archiefinstellingen daarnaar kijken vanuit een bepaald gezichtspunt en dat je daar je onderzoek vanuit bekijkt. Het is wel een goede aanrader. Het onderzoek wordt steeds groter. Ik beperk me tot dat en dat. In de conclusie kan je zeggen dat iemand anders moet onderzoeken of het ook voor andere archiefinstellingen geldt.

Is participatief waarden mogelijk of wenselijk?

Het lijkt me logisch dat in een participatieve benadering, het brede publiek betrokken wordt bij de waardering van archieven. Er wordt met de archiefvormer besproken wat er bewaard moet worden en wat niet. Zo komen ook die selectielijsten tot stand. Het is ook heel logisch dat particulieren bij de selectie van hun eigen archief betrokken zijn.

Hoe verhouden musea en archieven zich tot elkaar in deze paradigmaverschuiving?

De stroming van museum naar erfgoed bestond al toen ik directeur werd [van de Reinwardt Academie]. Dat kwam vooral door Peter van Mensch. Maar de naam en de beleving was nog steeds die van een museumopleiding. Erfgoedopleiding betekent niet alleen materieel erfgoed maar ook immaterieel erfgoed en archeologie. Dat die basisschool verbreed werd en dat we het ook zo verkochten. Wat erg interessant was dat niemand wist wat erfgoed was. Toen maakten we in het beleidsplan: musea, archieven en andere erfgoedinstellingen. Binnen een paar jaar werd iedereen daarmee doodgegooid en had iedereen er een idee bij. De verhouding tussen musea en archieven is afhankelijk van de ontwikkeling en in welke periode je die bekijkt. Tot in de jaren 80 was het zo dat musea goed waren in de presentatie kant en heel slecht waren in de beheerkant. Bij archieven was het precies andersom. Met het deltaplan is daar een verandering in gekomen. Musea besteden meer aandacht aan de beheerkant. Archieven deden er wat langer over om die presentatiekant op orde te krijgen. Daar wordt wel wat aan gedaan. De erfgoedgolf heeft daarin een grote invloed gehad. Speurtochten in archieven, dat deed je daarvoor alleen maar in musea. Je eigen krant maken van je verjaardag. Dat bestond in de jaren 80 absoluut niet. Er is nog steeds een verschil.

Wat kunnen deze instellingen van elkaar leren?

Wat betreft instellingen die van elkaar leren, en dat is mijn stokpaardje, wat kunnen die professionals van elkaar leren? In Imagine IC, wat kunnen wij van de professionals daar leren? Ik denk dat een integrale benadering, en zeker aan de publiekscant, steeds belangrijker gaat worden. Daarmee bedoel ik dat, als het over erfgoed gaat, je niet met een beperkte blik naar een type erfgoed kijkt

maar erfgoed in de volle breedte. Ook als je bij een gespecialiseerde instelling werkt. Voorheen was er een heel duidelijk onderscheid. Musea deden driedimensionale artefacten. Bibliotheken deden boeken en archieven deden archiefstukken. Dat waren verschillende types objecten. Digitalisering heeft ertoe geleid dat het nu gaat over informatie over. Zodra je het over informatie hebt, hebben de instellingen het over iets gemeenschappelijks. In feite is een museum ook een kennisinstituut waar informatie over objecten wordt gegenereerd en verspreid. Dat geldt voor bibliotheken en archieven ook. Dat zorgt ervoor dat op conceptueel niveau deze instellingen dicht bij elkaar komen te zitten.

Is het vangnetwerk ook toepasbaar voor musea?

Waarom zou je het vangnetwerk niet kunnen toepassen in Museum Rotterdam? Het is een interessante vraag om te stellen of dit ook geldt voor meer musea. Je kan je afvragen waarom zo'n vangnetwerk alleen is voor archieven. Kan het niet een erfgoedvangnetwerk zijn? Dat zou kunnen, waarom niet. Er zijn natuurlijk wel verschillen maar wat betreft eigentijds verzamelen is er overeenkomst. Het is belangrijk om te onthouden dat wij het veel hebben over digitale documenten. Musea zitten vaak nog met driedimensionale artefacten. Archieven zitten dicht op de archiefvorming. Musea zitten niet dicht op de productie van bijv. huishoudelijks artikelen. Het lijkt me een interessant experiment om het doen.

Er heerst over archieven en archivariissen een stereotype beeld. Wat vindt u van deze beeldvorming rond de archivaris?

Het imago van de archivaris kan verbeteren door dit te doen [het vangnetwerk]. Je moet de zaak niet omdraaien. Daar ben ik heel principieel in. Er wordt nu vaak gezegd dat je jezelf niet archivaris mag noemen. Daar ben ik op tegen, laat gewoon zien wat je kunt en dan volgt de rest vanzelf. Op de RWA heb ik dat al erg gemerkt: stoffig, stofjassen enz. Neem de studenten mee naar een archiefinstelling en ze zijn gelijk verloren. Dan zien ze wat het is en dat is nog vaak alleen het oude materiaal. Je moet laten zien dat je iets kan leveren wat andere mensen niet hebben. Dan ben je dat imago snel genoeg kwijt.

Hester Dibbits

Lector bij de Reinwardt Academie

13 april 2015

Hoe bent u op de punten aandacht, afstand, kwaliteit en continuïteit gekomen?

Deze elementen hebben vooral te maken met het nadenken over jullie projecten en de connectie tussen die projecten van het archief atelier DS. Afstand nemen, aandacht geven, continuïteit en kwaliteit bewaken: volgens mij alle vier van belang in de context van jullie projecten en meer in het algemeen in de 21ste eeuwse archivaliek. Afstand zorgt ervoor dat je wat helderder kan kijken. Ik vind het belangrijk dat mensen soms even afstand nemen. Als etnoloog probeer ik dat zelf ook te doen, en ook in mijn colleges wijs ik er vaak op dat het belangrijk is om af en toe afstand te nemen van het onderwerp waar je mee bezig bent. Aandacht zag ik ook steeds terugkomen in jullie projecten. Een project staat of valt bij het werkelijk aandacht besteden aan een groep die nooit gehoord wordt. Met aandacht luisteren naar wat mensen eigenlijk (willen) zeggen in een participatieproject. Wat wordt er nou *eigenlijk* gezegd? Aandacht kan een vorm van empowerment zijn. Continuïteit kan belangrijk zijn in een periode waarin steeds meer instituties afgebroken worden. We denken wel zonder een Nationaal archief te kunnen. Maar wat zijn dan de gevolgen voor de continuïteit? Toen ik net bij de Reinwardt kwam, werd mij gevraagd een lezing te geven op een congres over museum- en erfgoedopleidingen. Ik ben etnoloog dus ik wilde het wel over tradities hebben en wel over de traditie van de Reinwardt Academie. De RWA is een instituut, met professionele docenten die les geven over erfgoed. Er zijn mensen die komen en gaan. Stel dat het instituut er niet meer is. Hoe ga

je dan om met het geheugen van de RWA? Vind je het belangrijk? Als je alle instituties afbreekt, wat houd je dan over? Hoe goed kan je dan dingen borgen en dingen bewaren voor de lange termijn? Een erfgoedwet kan best zinnig zijn, dat er op bepaalde punten regels zijn waar mensen in ieder geval over moeten nadenken. Het daagt mensen uit om over continuïteit na te denken. Dan kan je het altijd nog bijstellen.

Wat vindt u van die instituten?

Instituten – ook het nationaal archief - vind ik dus niet zo slecht. Daar zit vaak ook een bepaalde kennis, een eigen dynamiek. Je kan een instituut opheffen, en in meer informele verbanden, lossere formaties, werken, maar er zal altijd weer een moment komen dat mensen behoefte hebben aan een vorm van verankering, afspraken, regulering, continuïteit... Dan heb je een begin van een instituut. Als je een instituut weer afbreekt ben je het kwijt. Ik vind het daarom beter om van binnenuit, met het verleden in gedachten, het instituut opnieuw uit te vinden. Er is nu een nieuwe docent erfgoedtheorie op de Reinwardt. Die kijkt daarom met een nieuwe blik naar wat en hoe wij het hier doen. 'Waarom gaan jullie altijd naar Parijs in het eerste jaar?' Dat soort vragen dwingt je tot nadenken. Samen kijken we hoe het is gegroeid, waarom en hoe het zou moeten veranderen. De verandering vindt dan plaats binnen het instituut. Ik ben blij dat er zoiets als een archief is. Mensen hebben een erg korte termijn geheugen. Ik ben historicus en vind het wel fijn dat er nog bronnen zijn uit de 14^e eeuw. Ik vind het fijn dat er een plek voor is. Het is een beetje 'uit' om te denken in termen van instituties met experts die voor anderen beslissen wat goed is, wat er wel of niet bewaard of onderzocht moet worden. Het past in een brede trend waarbij mensen mogen en ook *moeten* participeren, 'hun verantwoordelijkheid' moeten nemen. Je ziet het ook in de zorg en met de wetenschapsagenda.

Wat vindt u van het vangnetwerk?

Ik vind het goed dat er nagedacht wordt over het betrekken van het publiek, de expert zit niet alleen maar in de instelling maar ook daarbuiten. Soms weten mensen buiten de instelling meer dan de experts binnen de instelling. Vroeger had de archivaris een soort macht over welke stukken je te zien kreeg. Net als bij de conservator die wel wist wat hij moest aanschaffen omdat hij daarvoor had geleerd en wist wat goed was voor de mensen. Daar kan je een nieuwe tussenweg voor vinden. Het is een maatschappelijke trend op verschillende plekken in de samenleving. Dat heeft met geld te maken, maar ook met het feit dat mensen mondiger worden. Op scholen willen ouders meepraten en op universiteiten willen studenten inspraak. Dat gebeurt ook in de erfgoedsector en dat is een natuurlijke ontwikkeling. Daar zitten heel goede kanten aan, maar ik ben zelf niet zo radicaal dat ik zeg dat die conservatoren weg moeten of dat de traditionele archivaris weg moet. Bij museumstukken mag je niet zelf aan het materiaal gaan frummelen. Bij archieven kan je zelf die brieven lezen en het zegel aanraken. Het is leuk om dingen te zien liggen die er al heel lang zijn. Deze sensatie duidelijk maken aan mensen is een onderdeel van het *raise awareness* of van het aandacht aspect. In het vangnetwerk werk je ook toe naar continuïteit. Het is erg goed dat je werkt naar het *raise awareness*.

Wat moet een archivaris in ieder geval kunnen?

Elke archiefinstelling moet iemand in dienst hebben die oud schrift kan lezen. Vindt maar eens zo iemand. Vroeger deed iedereen op de archiefschool paleografie. De mensen die dat toen deden gaan nu met pensioen en op de huidige archiefschool doen ze geen oud schrift meer. Dat vind ik heel erg en ik kan me daar ontzettend kwaad over maken dat archiefopleidingen geen paleografie meer doen. In een archief liggen stukken van vier of vijfhonderd jaar oud, die moet je toch kunnen lezen als archivaris? Daar moet je toch voeling voor hebben. Laatst had ik hier iemand van de bachelor Erfgoed en die zei: ieuw... archieven. Dan denk ik: hoe is het mogelijk dat je een erfgoedopleiding doet

en zo denkt over archieven? Daar kan ik gewoon niet bij. Paleografie moet een verplicht vak zijn want je kan het gewoon leren. Het is voor mij een standaard eis als je archivaris wil worden. Dan zijn de archivariissen die van de RWA pas goede community workers: ze kunnen anderen op weg helpen met het lezen van oude teksten. Archivistiek hoeft voor mij geen wetenschap te zijn, maar wel een ambacht met kritische denkers.

Annette Mevis

Archivaris bij Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis.

24 april 2015

Volgens Margreet Windhorst is het vangnetwerk al impliciet aanwezig in particuliere archiefinstellingen. Klopt dat volgens u ook?

Ja dat kun je wel stellen. Dat komt door het gerichte thema van instellingen zoals het Atria, vrouwenbeweging, en het IISG. In het KDC zie je het ook. Je hebt het hier in het vangnetwerk over de lokale omgeving en de stad maar dat kan je ook vervangen met een onderwerp. In deze onderwerpen kan ook enige overlap zitten. De sociale beweging speelt ook op lokaal niveau een rol. Dat is vaak ook de dubbele functie van dat soort instellingen: dat zij zelf materiaal verzamelen en dat zij doorverwijzen naar andere archiefinstellingen. Zelf zeg je al dat een archiefinstelling beter iemand kan doorverwijzen. De mensen komen vaak voor het onderwerp hier waarop wij ze ook kunnen doorverwijzen naar een andere archiefinstelling. Daar ben ik zeker een voorstander van. Atria houdt zich daar ook actief mee bezig. Vaak kan een archief tot meerdere onderwerpen behoren. Het archief met al die onderwerpen wil je bij elkaar houden maar dan moet je bedenken wat de beste plek is voor het archief. Dan kijk je waar die persoon zich het grootste gedeelte van zijn of haar leven mee bezig heeft gehouden. Zo zijn er voorbeelden van vrouwen die een grote rol hebben gespeeld in zowel de vrouwenbeweging als in de politiek. Iemand die minister is geweest kan het archief dan beter overdragen aan het Nationaal Archief. Wij hebben hier dan wel informatie zodat wij een onderzoeker kunnen doorverwijzen naar het NA. Het ligt ook aan de archiefvormer zelf. Er zijn mensen die al bepaald hebben naar welke archiefinstelling hun archief gaat.

Margreet Windhorst vertelde me dat ze het vangnetwerk herkend in wat het Atria en het IISG doet maar dat het door bezuinigingen niet goed tot zijn recht komt. Klopt dat?

Ik denk het wel. Je kunt er natuurlijk eindeloos mee bezig zijn dus je maakt toch keuzes. Ik heb hier ook niet altijd tijd voor. Je moet ook verwerken wat je binnenkrijgt. Je moet daarin een evenwicht bereiken. Daarom vind ik het zo belangrijk dat je die bewustwording doet, dat mensen zelf wel het belang van archivering inzien. Als je goede instrumenten hebt voor digitale archieven, dat je het later ook kan raadplegen, dan is het een investering die zich terugverdient. Ik bedoel dat als je belangrijke archiefvormers nu al bewust maakt van dat zij hun digitale archief goed moeten bewaren, krijg je niet over 5 jaar een harde schijf waar je niks mee kunt. Dat je het meteen goed in je eigen systeem van de inname en de verwerking van de instelling opneemt. Dat geldt ook voor papieren archieven: ordenen en geschoond aanleveren is een kostenbesparing die je wel kwijt bent als je tien verhuisdozen met daarin wat ongeordende papieren aanlevert.

Speelt de website van het Atria hierin ook een belangrijk rol? Dat mensen daar bijvoorbeeld informatie kunnen vinden over hoe zij met hun archief moeten omgaan?

Nee dat niet. Zij nemen altijd contact op. Dat werkt ook beter. Op de website moet je wel zeggen 'als u interessant materiaal heeft, neem contact op.' Dat werkt beter. Iedereen is weer anders. Het werkt veel beter door contact te hebben en even mee te kijken en denken over hoe je dit het beste kan aanpakken. Omdat iedereen anders is, kan je niet een methode over al die aangeboden archieven gooien die werkt.

Hoe benadert u mensen zoals de oud-minister?

Die spreek ik aan tijdens bijeenkomsten of ik stuur een e-mail of ik bel ze. Soms leg ik ook contact met de archiefvormers via een tussenpersoon. Ik pols ook altijd wat de archiefvormers willen doen met het archief: willen ze het nalaten? Willen ze het aan ons overdragen? Die bewustmaking is voor veel mensen vaak verassend. Vaak denken de archiefvormers er zelf niet echt over na.

Ziet u die actieve functie van vragen en bewustmaken ook terug in archiefbewaarplaatsen?

Het Stadsarchief doet het wel met het aangaan van gesprekken en het organiseren van spreekuren. Je ziet dat door aankomende bezuinigingen er een tendens is om juist minder met particuliere archieven te doen. Het Nationaal Archief was hier een tijd behoorlijk actief in maar dat staat nu ook op een lager pitje. Dit geldt voor de grotere publieke archiefinstellingen. Ik denk dat de kleine archiefinstellingen het wel goed doen in hun regio, stad of gemeenschap met projecten en het betrekken van mensen. Daar heb ik natuurlijk niet een heel goed overzicht van maar HBW in Eemland vind ik een mooi voorbeeld van zo'n project.

Wat vond u van het vangnetwerk?

Ik vind het erg goed. Je hebt de dingen goed opgepakt en aan elkaar gezet. Dit is de manier waarop archiefinstellingen in deze tijd moeten werken. Dit kan ook goed door particuliere archiefinstellingen gebruikt worden of instellingen die particuliere archieven beheren. Je moet wel echt een balans zoeken omdat de acquisitie van archieven in deze samenleving niet in een keurslijf gestopt kan worden. Een methode voor alles werkt niet en dat idee moet ook losgelaten worden. Het is wel goed om dit als houvast te hebben maar het moet niet een keurslijf worden. Je kan namelijk tegen iets aanlopen waar je niet aan gedacht had. Die mogelijkheid voor flexibiliteit moet er telkens zijn en je moet ergens beginnen. Je moet ook kijken of je alle terreinen bedekt. Als je dat helemaal los laat kan er een sneeuwbaaleffect ontstaan. Dan krijg je een archief van Vrouw en Geloof en voordat je weet raakt dat verspreid en krijg je een instroom van allemaal dezelfde archieven.

Wat waren de punten waar u enthousiast over bent?

Ik denk dat je wat aan de structuur kan veranderen. Het is goed dat je de dingen bij elkaar heb gezet die er nu over geschreven zijn en worden. Dat kan je uitwerken naar meer praktische stappen, houvast. Dat heb je goed gedaan. Vaak heb je van die hele rapporten met analyses maar voor kleine archiefinstellingen is dat niet hanteerbaar. Dit kan ik zo ook doen. Het is heel goed dat je schrijft over dat de archiefinstelling zelf tools kan uitvinden. Archiefinstellingen hoeven niet alles zelf uit te vinden. Dat kan je misschien beter uitwerken want als je archief binnenhaalt dan wil je dat op een bepaalde manier. Je heb heel veel van die tools en daar zijn we nog steeds mee bezig. Sommige van die tools zijn veel te ingewikkeld. Ik vind het lastig om daar goede keuzes in te maken. Dat hangt ook van de archiefinstelling af. Het is wel de bedoeling dat wanneer er een e-depot komt, iedereen daarop kan aansluiten. Tools die aangeboden worden door archiefinstellingen moeten ook een beetje behapbaar zijn. Anders haken de mensen af. Iets archiveren kost zoveel tijd dat je het wel behapbaar moet maken. Zelf doen wij ook nog niet aan het aanbieden van tools. Het is al lastig genoeg om binnen de eigen organisatie een werkend systeem op te zetten. Dan bedenk je een mappenstructuur maar iedereen doet het toch weer anders. Het is lastig, ik probeer het thuis zelf ook met mijn eigen foto's maar als je het twee maanden laat liggen, weet ik niet meer hoe ik het ook alweer deed. Dan bedenk je weer wat anders en dat maakt het moeilijk om consequent te zijn. Die tools moeten dus eenvoudig zijn en mensen moeten het nut er van inzien.

Zijn er ook punten in het vangnetwerk waar u het niet mee eens bent?

Je hebt het over de tweede rol van de archivaris, die van de archiefscout, maar wat is de eerste rol dan? Dat moet je wat duidelijker formuleren. Wat bedoel je met het primaire proces van de archiefinstelling? Dat archivering het belangrijkste proces is van de archiefinstelling? Ik vind dat wij

ook een archiefinstelling zijn maar wij zijn ook een bibliotheek en een kennisinstituut. Langzamerhand is archivering wel een proces maar het is niet het enige proces van deze organisatie. Die voorlichtingsfilmpjes waar je het over hebt werken ook erg goed. Op YouTube staan allerlei filmpjes over hoe je omgaat met digitale documenten. Dat werkt ook goed. Verder is dit stuk zoals ik het ook voor ogen heb. Zo doen wij het eigenlijk ook. Dingen kunnen natuurlijk altijd beter en blijven in ontwikkeling maar ik ben het erg eens met al deze stappen.

Atria zoekt naar archieven die horen bij het thema vrouwenbeweging. Hoe kiest u binnen dat thema nieuwe archiefvormers?

Dat doen we via de kranten, de media, de radio en de televisie. Als ik in het nieuws veel van een bepaalde groep hoor, dan ga ik bedenken hoe ik met die mensen in contact kan komen. Ik ben me dus constant bewust van wat er gebeurt op dit gebied. Ik ga ook naar bijeenkomsten met bepaalde sprekers en boekpresentaties. Elke dag staat er wel iets in het nieuws over vrouwen of de positie van vrouwen. Wij houden een database bij met daarin alle archiefvormers waarvan we denken dat die interessant zijn. Laatst hebben we een aantal sessies georganiseerd met de interne medewerkers en die database hebben we doorgenomen. Sommige archieven willen we wel en anderen niet. Dat doen we een keer in de twee of drie jaar. Dat is intern maar we gaan ook wel eens langs bij externe deskundigen zoals een hoogleraar genderstudies of geschiedenis en feministische economen. Wij vragen hen dan of wij nog archieven missen op bepaalde gebieden zoals economie.